

ΕΝΩΣΙΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΣΟΣ

Τάξις Δ'

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΝΤΑΓΡΟΣ

ανταγόρας

ΓΕΩΡΓ. Κ. ΜΑΥΡΙΑ - ΚΩΝ. Α. ΒΟΣΤΑΝΤΖΗ

42206

18-6-2007

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Γιὰ τὴν Τετάρτη τάξι τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ,, ΑΘΗΝΑΙ

Copyright by : ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ»
ΑΘΗΝΑΙ 1960

Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Η

Στήν Τρίτη τάξι μάθαμε για τή μυθολογία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος. Μιλήσαμε δηλαδή γιὰ τοὺς Θεούς, τοὺς "Ηρωες καὶ τὰ μεγάλα τους κατορθώματα.

"Ολα δημως αὐτὰ συνέβησαν τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια καὶ μεταδόθηκαν ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ χωρὶς νὰ εἶναι γραμμένα ἀπὸ ἀνθρώπους, που ἔζησαν ἐκείνη τὴν ἐποχή. Γιατί, τὰ παλιὰ ἐκεῖνα χρόνια οἱ ἀνθρωποι ἡσαν ἀμαθεῖς καὶ δὲν ἤξεραν γράμματα. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἥψησαν γραπτὰ μνημεῖα γιὰ τὴ ζωὴ τους.

Σιγὰ - σιγὰ δημως οἱ ἀνθρωποι ἀπέκτησαν γνώσεις καὶ ίκανότητες στὶς τέχνες. "Ἀρχισαν νὰ κάνουν ἐνδύματα, νὰ κτίζουν σπίτια, νὰ κατασκευάζουν ἔπιπλα, οἰκιακὰ σκεύη, ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα. "Ετοι ή ζωὴ τους ἔγινε πιὸ εὔκολη καὶ πιὸ εὐχάριστη.

Βέβαια, οἱ παλιοὶ ἐκεῖνοι ἀνθρωποι δὲν ὑπάρχουν σήμερα. "Ομως δὲ γάθηκε καὶ κάθε σημιάδι τῆς ζωῆς τους.

Μὲ τὶς ἀνασκαφές, ποὺ ἔκαμπαν οἱ ἀρχαιολόγοι, βρῆκαν διάφορα ἐργαλεῖα, ὅπλα, οἰκιακὰ σκεύη, ἀγάλματα, ἐρείπια σπιτιῶν καὶ ναῶν κ.λ.π. Ἀπ' ὅλα αὐτὰ μαθαίνομε γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὰ ἔργα τῶν παλαιοτέρων προγόνων μας, που ἔζησαν στὴ Πατρίδα μας, τὴν Ἑλλάδα.

Οι δώδεκα Όλυμπιοι θεοί.

Προϊστορική Ελλάδα

1. Προέλληνες - Πελασγοί

Αίγαιος ή Κρητικός πολιτισμός

Οι πληροφορίες, που μᾶς δίνουν τὰ βιβλία καὶ τὰ ἄλλα γραπτὰ μνημεῖα γιὰ τὴν ἴστορία τῆς Πατρίδος μας, φθάνουν ως τὸ 1000 π.Χ. Γι' αὐτὸ λέμε, ὅτι ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ κυρίως ἴστορία τῆς Ἐλλάδος.

Γιὰ τὴν ἐποχὴ πρὸ τοῦ 1000 π. Χ., ποὺ εἶναι οἱ προϊστορικοὶ χρόνοι τῆς Ἐλλάδος, δὲν ἔχομε γραπτὰ μνημεῖα κι ἔτσι δὲν γνωρίζομε τὴν πραγματική της ἴστορία.

Οἱ "Ἐλληνες διηγοῦνται διαφόρους μύθους, ποὺ σπουδαιότεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶναι οἱ ἀθλοὶ τοῦ Ἡρακλῆ, τὰ κατορθώματα τοῦ Θησέα, ή Ἀργοναυτικὴ ἔκστρατεία, δι Τρωίκὸς πόλεμος καὶ οἱ περιπέτειες τοῦ Ὁδυσσέα.

Ἄπὸ τὶς ἀνασκαφὲς ὅμως ποὺ ἔγιναν ἐμάθαμε, ὅτι πρὶν ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες κατοικοῦσαν τὴν Πατρίδα μας ἄλλοι λαοί, ποὺ οἱ ἀρχαιολόγοι τοὺς ὠνόμασαν Προέλληνες.

Ἄπ' αὐτοὺς οἱ σπουδαιότεροι ἥσαν οἱ Πελασγοί, ποὺ ἔζησαν στὴν ἡπειρωτικὴ Ἐλλάδα καὶ οἱ Αἴγαιοι ή Κρητες, ποὺ ἔζησαν στὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ κυρίως στὴν Κρήτη.

Ἄπὸ τοὺς λαοὺς αὐτοὺς οἱ Αἴγαιοι περὶ τὸ 2000 π.Χ. ἀνέπτυξαν ἔνα μεγάλο πολιτισμό, ποὺ ὀνομάζεται Αἴγαιος ή Κρητικὸς πολιτισμὸς καὶ είχε κέντρο τὴν Κρήτη.

Πρῶτοι οἱ Κρήτες ἔκαμαν καράβια καὶ ἀνέπτυξαν τὸ ἐμπόριο μὲ τὶς ἄλλες γύρω γῶρες τῆς Μεσογείου.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ πλούτισαν πολὺ καὶ ἀνέπτυξαν μεγάλο πολιτισμό. Ο πολιτισμὸς αὐτὸς φαίνεται ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τοῦ μεγάλου βασιλιᾶ **Μίνωα** στὴν Κνωσόδ καὶ ἀπὸ ἄλλα λείψανα ποὺ βρέθηκαν στὶς ἀνασκαφές, ποὺ ἔγιναν σὲ πολλὰ μέρη τῆς Κρήτης καὶ κυρίως στὴν Κνωσὸ καὶ στὴ Φαιστό, στὶς δύο σπουδαιότερες πόλεις τῆς ἐποχῆς ἔκεινης.

2. Αχαιοί, οι πρώτοι "Ελληνες στήν Ελλάδα

Περὶ τὸ 2000 π.Χ. ἦρθαν στὴν Ελλάδα ἀπὸ τὰ βόρεια μέρη οἱ πρῶτοι "Ελληνες, ποὺ λέγονταν Ἄχαιοι. Αὐτοὶ ἦσαν ἴσχυρότεροι καὶ καλύτερα ώπλισμένοι ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους τῆς Ελλάδος, τοὺς Πελασγούς. "Ετσι κατώρθωσαν εὔκολα νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν δλους καὶ νὰ κυριαρχήσουν ἀπὸ τὴν Θεσσαλία ὡς τὴν Πελοπόννησο, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθησαν.

'Αργότερα ἔκαμαν καρδάβια καὶ ἄρχισαν τὸ ἐμπόριο μὲ τὰ γύρω νησιὰ καὶ τὴν Κρήτη.

Οἱ Ἀχαιοί, ὅπως, ἦσαν δυνατοὶ στὴ ξηρά, δὲν ἀργησαν νὰ γίνουν καὶ καλοὶ ναυτικοί. "Έκαμαν πολεμικὸ στόλο καὶ περὶ τὸ 1400 ἄρχισαν πόλεμο μὲ τοὺς Κρήτες, νίκησαν τὸ ναυτικό τους καὶ κυρίευσαν τὴν Κρήτη. Μαζὶ μὲ τὴν καταστροφὴ τῆς Κρήτης καταστράφησε καὶ ὁ Κρητικὸς πολιτισμός.

Οἱ Ἀχαιοί ὅμως ἔμαθαν πολλὰ πράγματα ἀπὸ τοὺς Κρήτες, συνέχισαν τὸν πολιτισμό τους καὶ σὲ πολλὰ τοὺς ξεπέρασαν. "Ετσι ἀνέπτυξαν ἔνα νέο πολιτισμό, τὸ Μυκηναϊκὸ πολιτισμό. Τὸ ὄνομα αὐτὸ τὸ πῆρε ἀπὸ τὸ πλούσιο κράτος τῶν Ἀχαιῶν στὴν Πελοπόννησο, ποὺ εἶχε πρωτεύουσα τίς Μυκῆνες, τὴν χρυσῆ αὐτὴ πολιτεία, ὅπως τὴν ἔλεγαν.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀρχίζει καὶ ἡ πρώτη ἀποικιακὴ ἐξάπλωσι τῶν Ελλήνων. Πολλοὶ κάτοικοι τῆς Ελλάδος ἔφυγαν καὶ ἐγκατεστάθησαν στὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ κυρίως στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ποὺ ἀρχίζει πιὰ νὰ γίνεται Ελληνικὴ χώρα. Οἱ "Ελληνες αὐτοὶ τῆς Μ. Ἀσίας ὠνομάσθησαν" Ιωνες. Προώδευσαν πολὺ καὶ ἔξακολούθησαν νὰ ζοῦν ὅπως καὶ στὴν παλιὰ πατρίδα τους, τὴν Ελλάδα. Μιλοῦσαν τὴν Ελληνικὴ γλῶσσα καὶ εἶχαν τὰ ἴδια ἥθη καὶ ἔθιμα μὲ τοὺς ἄλλους "Ελληνες.

3. Η κάθοδος τῶν Δωριέων

Οἱ Ἀχαιοί, ὅπως εἴπαμε, ἀνέπτυξαν μεγάλο πολιτισμό, ποὺ διαδόθηκε σὲ δῆλη τὴν Ελλάδα καὶ τὶς ἀποικίες τους. Οἱ ἀνθρώποι ζοῦσαν εὐτυχισμένοι καὶ ἡσυχοί, καλλιεργούσαν τὴν γῆ καὶ προώδευαν στὶς τέχνες.

Ξαφνικὰ ὅμως ἔγινε μιὰ μεγάλη ἀναστάτωσι καὶ καταστροφὴ. Περὶ τὸ 1100 π.Χ. ἄρχισαν νὰ κατεβαίνουν στὴν Ελλάδα ἀπὸ τὰ

βόρεια μέρη οι Δωριεῖς. Αύτοὶ ἡσαν δυνατώτεροι στὸ σῶμα καὶ ὥπλισμένοι μὲ σιδερένια ὅπλα. Νίκησαν τοὺς Ἀχαιούς, κυρίευσαν τὶς πόλεις τους, σκότωσαν τοὺς βασιλεῖς τους καὶ τοὺς ἔκαμαν δούλους.

Οἱ Δωριεῖς ἡσαν ἀπὸ τὴν ἴδια φυλὴ μὲ τοὺς ἄλλους Ἑλληνες καὶ μιλοῦσαν σχεδὸν τὴν ἴδια γλῶσσα. Δὲν εἶχαν ὅμως τὸν πολιτισμὸν τῶν Ἀχαιῶν καὶ γιὰ νὰ δικαιολογήσουν τὶς καταστροφὲς ποὺ ἔκαμαν, ἔλεγαν πὼς ἡσαν ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλῆ, ποὺ διώχτηκαν ἀπὸ τὰ μέρη τους. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ κάθιδος τῶν Δωριέων λέγεται καὶ κάθιδος τῶν Ἡρακλείδων.

Στὴν ἀρχὴν οἱ Δωριεῖς κατέλαβαν τὴν Θεσσαλία, προχωρησαν στὴ Βοιωτία καὶ ἐγκατεστάθηκαν γιὰ λίγο διάστημα στὰ δυτικὰ τῆς Γριώνας. Ἀπὸ τότε ἡ περιοχὴ αὐτὴ λέγεται Δωρίδα.

Ἄργοτερα ναυπήγησαν πλοῖα σ' ἔνα ὠραῖο λιμάνι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ποὺ ὀνομάσθηκε Ναύπακτος, καὶ πέρασαν στὴν Πελοπόννησο. Φοβεροὶ καὶ ἄγριοι πολεμιστές, διποὺς ἡσαν, κυρίευσαν τὴν Ἀργολίδα, τὴν Μεσσηνία καὶ τὴν Λακωνία.

Ἡ ἐπιδομὴ αὐτὴ τῶν Δωριέων κατέστρεψε τὸ Μυκηναϊκὸ πολιτισμὸ καὶ σταμάτησε γιὰ ἀρκετὰ χρόνια τὴν πρόοδο.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος ἔφυγαν καὶ πῆγαν στὶς ἀποικίες, ποὺ εἶχαν ἰδρύσει οἱ Ἀχαιοὶ στὴ Μ. Ἀσία. Ἐκεῖ παρέμειναν γιὰ πάντα, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ξέχασαν τὴν καταγωγὴ τους καὶ τὴν πατρίδα τους, τὴν Μητέρα Ἑλλάδα.

Οἱ Δωριεῖς κατέλαβαν σχεδὸν ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ καὶ τὴν Εύβοια. Οἱ διάφορες Ἑλληνικὲς φυλὲς ἔγκατεστάθηκαν τῷρα δριστικὰ καὶ ἀρχισαν νὰ σχηματίζουν τὰ διάφορα κράτη.

Οἱ δομῶς οἱ κάτοικοι τῶν κρατῶν μιλοῦσαν τὴν ἴδια γλῶσσα, εἶχαν τὴν ἴδια θρησκεία, τὰ ἴδια ἥμη καὶ ἔθυμα καὶ ἀποτελοῦσαν τὸ Ἑλληνικὸν Ἐμνος τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴ ἀρχίζει ἡ Ἰστορία μας.

Ἡ Ἰστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος εἰναι ἡ πιὸ ἔνδοξη ἴστορία τοῦ κόσμου. Εἰναι ἡ ὡραιότερη κληρονομία μας. "Ολος δ κόσμος, ποὺ διαβάζει τὴν ἴστορία αὐτὴ τῆς Πατρίδος μας, αἰσθάνεται σεβασμὸ κι εὐγνωμοσύνη, θαυμασμὸ καὶ ἀγάπη γιὰ τὴν Ἑλλάδα μας.

Καὶ πραγματικά, δὲν θὰ ὑπῆρχε δ σημερινὸς πολιτισμός, ἢν σ' αὐτὸ τὸ δμορφο κομμάτι τῆς γῆς δὲν ζοῦσαν Ἑλληνες.

Α' Ή Θρησκεία τῶν Ἀρχαίων Έλλήνων

1. Η λατρεία τῶν νεκρῶν

Οἱ πρόγονοι μας, οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες, δὲν ἐπίστευαν στὸν Ἔναν Ἀληθινὸν Θεόν, ποὺ πιστεύμε ἡμεῖς σήμερα, ἀλλὰ σὲ πολλοὺς θεούς.

Τοὺς θεούς τους οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες τοὺς φαντάζονταν, ὅπως εἴπαμε, σὰν τὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ πιὸ μεγαλόσωμους, πιὸ δυνατούς, πιὸ ὠραιούς καὶ ἀθάνατους. Ἀπὸ τοὺς πολλοὺς θεούς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων οἱ σπουδαιότεροι, ποὺ λατρεύονταν σὲ δὴ τὴν Ἑλλάδα, ἥσαν δώδεκα. Αὐτοὶ κατοικοῦσαν ἐπάνω στὸν Ὄλυμπο καὶ λέγονταν Ὁλύμπιοι θεοί.

1) Ὁ Ζεύς (ἢ Δίας), 2) ἡ Ήρα, 3) ὁ Ἀπόλλων, 4) ἡ Ἀρτεμις, 5) ὁ Ἐρμῆς, 6) ὁ Ἡφαιστος, 7) ὁ Ποσειδών, 8) ἡ Δήμητρα, 9) ἡ Ἀφροδίτη, 10) ὁ Ἀρης, 11) ἡ Ἀθηνᾶ, 12) ἡ Ἔστια.

Οἱ ἀρχαῖοι ὅμως Ἑλληνες λάτρευαν καὶ τοὺς νεκρούς. Πίστευαν, δτὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ξῆ καὶ μετὰ τὸ θάνατο κοντὰ στὸ σῶμα τῆς. Γι' αὐτὸ κι ἐφρόντιζαν νὰ θάπτουν τοὺς νεκρούς των σὲ περιποιημένους τάφους, ποὺ τοὺς ἐσκαλίζαν στοὺς βράχους ἢ τοὺς ἔφτιαγναν μαρμάρινους.

Μέσα στοὺς τάφους ἔβαζαν πολλὰ χρήσιμα ἀντικείμενα, ὅπως ἀγγεῖα, ὅπλα, ἐργαλεῖα κ.τ.λ., γιατὶ νόμιζαν δτὶ οἱ νεκροὶ τὰ εἶχαν ἀνάγκη καὶ στὴν ἄλλη ζωή.

Ἐπίστευαν δτὶ οἱ ψυχὲς τῶν νεκρῶν παρακολουθοῦσαν τοὺς ξωντανοὺς καὶ μποροῦσαν νὰ τοὺς κάνουν καλὸ ἢ κακό. Γι' αὐτὸ τοὺς ἐσέβονταν πάρα πολὺ καὶ τοὺς ἐλάτρευαν σὰν θεούς.

Θεὸς τῶν ψυχῶν καὶ τοῦ Ἀδη ἦταν ὁ Πλούτων.

2. Τὰ Μαντεῖα

Εἴπαμε πῶς οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἐσέβονταν καὶ ἐλάτρευαν πολὺ τοὺς θεούς των. Γι' αὐτὸ τοὺς ἔκτιζαν μεγάλους καὶ ὠραιούς ναούς, ἀπὸ τοὺς δποίους πολλοὶ σώζονται μέχρι σήμερα καὶ θαυμάζονται ἀπ' ὅλο τὸν κόσμο. Στοὺς ναοὺς αὐτοὺς ἐπήγαιναν συχνὰ γιὰ νὰ προσευχηθοῦν καὶ νὰ προσφέρουν θυσίες.

Ακόμη, οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες, ἐπίστευαν, ὅτι οἱ θεοὶ μὲν διάφορα σημεῖα ἔδειχναν στοὺς ἀνθρώπους τὸ τι θὰ τοὺς συμβῇ στὸ μέλλον τους. Ὅπηρχαν μάλιστα ἴδιαίτεροι ἵεροι τόποι, ὅπου οἱ θεοὶ ἐφανέρωναν τὴν θέλησί τους γιὰ τὸ μέλλον τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ὁρισμένοι αὐτοὶ ἵεροι τόποι ὠνομάζονταν Μαντεῖα καὶ οἱ ἀπαντήσεις ποὺ ἔπαιρναν ὅσοι πήγαιναν νὰ ρωτίσουν τοὺς θεοὺς ἐλέγονταν Χρῆσμοί.

Στὴν ἀρχαίᾳ Ἑλλάδα ἦσαν πολλὰ μαντεῖα, Τὰ σπουδαιότερα ὅμως ἀπὸ αὐτὰ ἦσαν δύο: Τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν καὶ τὸ Μαντεῖο τῆς Δωδώνης.

Οἱ οἱ ἀνθρώποι δὲν μποροῦσαν νὰ μαντέψουν τὴν θέλησί τῶν θεῶν. Τὸ προνόμιο αὐτὸ τὸ εἶχαν ὁρισμένοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ποὺ ἐλέγονταν Μάντεις.

Οἱ μάντεις αὐτοὶ ἀπὸ διάφορα σημάδια, δπως τὴν ἀστραπή, τὸν κεραυνό, τὸ πέταγμα τῶν πουλιῶν, τὶς ἐκλείψεις τοῦ ἥλιου καὶ τῆς σελήνης, τὴν διεύθυνσι τοῦ καπνοῦ τῆς θυσίας, τὶς κινήσεις τῶν φύλλων τῶν δένδρων καὶ ἄλλα, καταλάβαιναν τὴν θέλησί τῶν θεῶν καὶ ἐδιναν τὴν κατάλληλη ἀπάντησι.

Τὸ ἀρχαιότερο μαντεῖο ἦταν τῆς Δωδώνης στὴν Ἡπειρο, ἀφιερωμένο στὸ θεὸ Δία. Ἐξω ἀπὸ τὸ ναὸ ὑπῆρχε μιὰ μεγάλη βελανίδια. Οἱ ἱερεῖς ἐπρόσεχαν τὶς κινήσεις τῶν φύλλων τῆς καὶ ἐδιναν στοὺς ἀνθρώπους τὸ χρησμὸ γιὰ διδήποτε ρωτοῦσαν νὰ μάθουν.

3. Τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν

Ἄπ' ὅλα τὰ μαντεῖα, τὸ πιὸ φημισμένο ἦταν τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν, κτισμένο στὴ νότια πλευρὰ τοῦ Παρνασσοῦ καὶ ἀφιερωμένο στὸ θεὸ Ἀπόλλωνα. Ἡταν νεώτερο ἀπὸ τὸ Μαντεῖο τῆς Δωδώνης, ἀλλὰ γρήγορα ἔγινε ὀνομαστὸ καὶ τὸ ἐσέβονταν ὅλοι οἱ Ἑλληνες. Πολλὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, ποὺ σώζονται ἐκεῖ καὶ σήμερα, δείχνουν τὴν παλιά του δόξα.

Τὸ Μαντεῖο ἐπεσκέπτονταν πολλοὶ ἀνθρώποι, ὅχι μόνον ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ ἀπ' ὅλο τὸν τότε γνωστὸ κόσμο, γιὰ νὰ ζητήσουν τὴ γνώμη τοῦ θεοῦ. Κι' ὅχι μόνον οἱ ἀνθρώποι, ἀλλὰ καὶ τὰ Κράτη ἐσέβονταν τὴ γνώμη του καὶ συχνὰ ζητοῦσαν τὴ συμβουλή του.

Κάθε ἀνθρώπος, ποὺ ἐπήγαινε σ' αὐτὸ νὰ προσευχηθῇ ἢ νὰ ζητήσῃ τὴ συμβουλή του, ἔφερνε καὶ πλούσια δῶρα γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ θεὸ Ἀπόλλωνα.

Στὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἰερεῖς, ἔμενε καὶ μιὰ ἵερεια, ποὺ τὴν ἐλέγαν **Πυθία**. Τὸ δόνομα αὐτὸ τὸ πῆρε ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα ποὺ λεγόταν καὶ **Πύθιος**. Λένε δὲ ὅτι ὁ θεὸς Ἀπόλλωνας προτοῦ νὰ κατοικήσῃ ἐκεῖ, ἐσκότωσε μὲ τὰ βέλη του ἓνα δράκο τὸν **Πύθωνα**. Ἐτσι ὠνομάσθηκε καὶ Πύθιος καὶ ἡ ἵερεια Πυθία. Σ' αὐτήν, λοιπόν, ἐφανερώνταν ὁ θεὸς κι ἐλεγε τὴν θέλησι του. Καὶ νὰ πῶς:

Ἡ Πυθία πρὸν δώση τὸ χρησμὸ ἐνήστενε τρεῖς ἡμέρες. Ἐπειτα ἐλουζόταν στὰ νερὸ τῆς Κασταλίας κι ἐπιγε νερὸ ἀπὸ τὴν Κασσοτίδα πηγῆ. Τέλος ἀνέβαινε σ' ἔναν τρίποδα καὶ μασοῦσε φύλλα δάφνης. Κάτω ἀπὸ τὸν τρίποδα αὐτὸν ὑπῆρχε ἓνα χάσμα, καὶ στὸ γάσμα αὐτὸ ἔκαιγαν ἱερὰ φύλλα δάφνης.

Ἡ Πυθία ζαλιζόταν ἀπὸ τὸν καπνό, ποὺ ἔβγαινε ἀπὸ τὸ χάσμα καὶ τὴν πικράδα τῶν φύλλων ποὺ ἐμασοῦσε, κι ἐλεγε ἀκατανόητα λόγια.

Τὰ λόγια αὐτὰ οἱ ἰερεῖς, ποὺ βρίσκονταν γύρῳ της, τὰ ἔβαζαν σὲ τάξι καὶ ἔδιναν τὸ χρησμό. Πρόσεχαν ὅμως, πάντοτε ὁ χρησμὸς νὰ ἔχῃ διπλῆ σημασία, ὥστε νὰ μὴ φαίνεται πῶς λέγει ψέμματα ὁ θεός.

4. Οἱ Ἀμφικτυονίες

Οἱ Ἀμφικτυονίες ἦσαν στὴν ἀρχὴ θρησκευτικοὶ σύνδεσμοι, ποὺ ἔνωναν τὶς γειτονικὲς πόλεις κι ἐφρόντιζαν γιὰ τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. Ἀργότερα οἱ σύνδεσμοι αὐτοὶ ἀπέκτησαν μεγαλύτερη δύναμι.

Κάθε πολιτεία ἔστελνε στὸ Ἀμφικτυονικὸ Συνέδριο ἔναν ἀντιπρόσωπο. Αὐτοὶ συζήτοῦσαν κι ἔλυναν δλες τὶς διαφορὲς ποὺ εἶχαν οἱ πόλεις μεταξὺ τους εἰρηνικά, χωρὶς νὰ καταφεύγουν στὸν πόλεμο.

Αμφικτυονίες ύπηρχαν πολλές: Στὴ Δῆλο, στοὺς Δελφοὺς καὶ ἄλλοι. Ἡ σπουδαιότερη δύμως καὶ ἡ πιὸ ἐπίσημη ἦταν ἡ Ἀμφικτυονία τῶν Δελφῶν.

Σ' αὐτῇ ἔστελναν οἱ γειτονικὲς πόλεις δύο ἀντιπροσώπους. Οἱ ἔνας ἦταν γιὰ τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα καὶ λεγόταν Ἱερομνήμων καὶ ὁ ἄλλος ἦταν γιὰ τὰ πολιτικὰ ζητήματα καὶ λεγόταν Πυλαγόρας.

Κάθε ἀπόφασι ποὺ ἔπαιρνε τὸ Ἀμφικτυονικὸ Συνέδριο, ἦταν ὑποχρεωτικὴ γιὰ δλες τὶς Πολιτεῖες ποὺ τὸ ἀποτελοῦσαν. Ἔτσι σιγὰ - σιγὰ οἱ Ἀμφικτυονίες ἀπέκτησαν μεγάλη δύναμι καὶ οἱ πόλεις ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν μεγαλύτερη ἀσφάλεια.

Οἱ Ἀμφικτυονίες ἤσαν δ.τι περίπου εἶναι σήμερα ἡ Ὁργάνωση τῶν Ἡνωμένων Εθνῶν.

B' 'Η Γυμναστικὴ καὶ ὁ Ἀθλητισμὸς

1. Οἱ Πανελλήνιοι ἀγῶνες

Ἡ πρώτη χώρα στὸ κόσμο, ποὺ ἔδωσε μεγάλη σημασία στὴ γυμναστικὴ καὶ στὸν ἀθλητισμό, ἦταν ἡ Ἑλλάδα. Τὴ γυμναστικὴ οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι μας τὴ θεωροῦσαν ἀπαραίτητη γιὰ τὴ μόρφωσι τῶν παιδιῶν τους· καὶ δὲν είχαν ἄδικο. Γιατί, ἡ γυμναστικὴ συντελεῖ πολὺ στὴν ὑγεία τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἐπίστευαν δτι, ὅποιος ἔχει γερὸ σῶμα ἔχει καὶ γερὸ μυαλό. Ἐλεγαν: «νοῦς ὑγιὴς ἐν σῷ ματι ὑγιεῖ». Γι' αὐτὸ κάθε Ἑλληνικὴ πόλι είχε τὰ γυμναστήριά της, στὰ δποῖα γυμνάζονταν ὄχι μόνον οἱ νέοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἥλικιωμένοι ἀκόμη. Τὸ παράδειγμα τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος τὸ μιμήθηκαν καὶ ἄλλοι λαοὶ καὶ σήμερα δλα τὰ πολιτισμένα κράτη ἐπιδίδονται στὴ Γυμναστικὴ καὶ στὸν Ἀθλητισμό.

Κάθε πόλι ἔκανε συχνὰ γυμναστικὲς ἐπιδείξεις καὶ τὶς θρησκευτικὲς γιορτές της τὶς ἐτελείωνε πάντα μὲ γυμναστικοὺς ἀγῶνες.

Ἐκτὸς δύμως ἀπὸ τοὺς τοπικοὺς αὐτοὺς ἀγῶνες, οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἔκαναν καὶ **Πανελλήνιους ἀγῶνες**. Σ' αὐτοὺς ἔπαιρναν μέρος ἀθλητὲς ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ σπουδαιότεροι ἀγῶνες ἤσαν: Τὰ Πύθια, τὰ Ἰσθμια, τὰ Νέμεα καὶ τὰ Ὀλύμπια.

Τὰ **Πύθια** ἐτελοῦντο στὸν Λελφοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοῦ Ἀπόλλωνα κάθε τέσσερα χρόνια. Στὸν τιμῆτας ἔδιναν γιὰ βραβεῖο ἕνα στεφάνι ἀπὸ δάφνη.

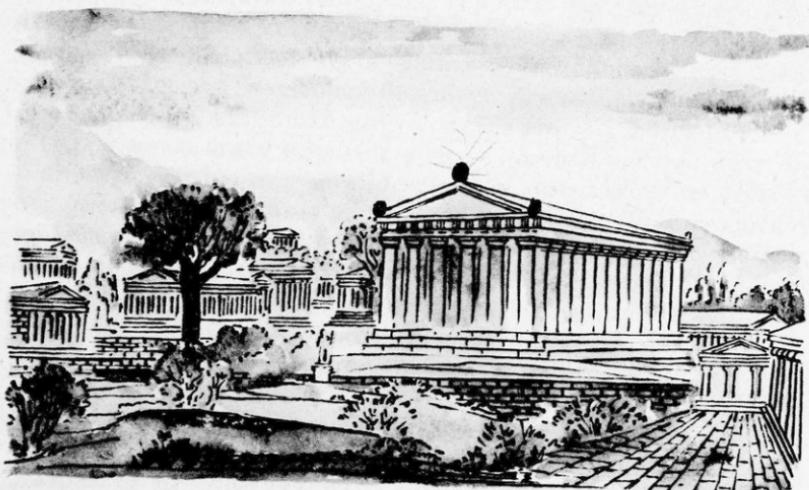
Τὰ **Ισθμια** ἐτελοῦντο στὸν Ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος κάθε τρία χρόνια. Οἱ νικητὲς ἔπαιρναν γιὰ βραβεῖο ἕνα κλωνάρι κουκουναριᾶς.

Τὰ **Νέμεα** ἐτελοῦντο κάθε δύο χρόνια πρὸς τιμὴν τοῦ Δία στὸ ίερὸ δάσος τῆς Νεμέας. Οἱ νικητὲς ἔπαιρναν γιὰ βραβεῖο ἕνα βλαστὸ ἦ στεφάνι ἀπὸ σέλινα.

2. Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἄγῶνες

Ἄπ' ὅλους τοὺς ἄγῶνας, ποὺν ἐτελοῦντο στὴν ἀρχαίᾳ Ἑλλάδᾳ, οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἄγῶνες. Οἱ ἄγῶνες αὐτοὶ γίνονταν στὴν Ὁλυμπίᾳ τῆς Ἡλείας, κάθε τέσσερα χρόνια, πρὸς τιμὴν τοῦ Δία καὶ ἡ τετραετία λεγόταν Ὁλυμπιάδα.

Οἱ πρῶτοι Ὀλυμπιακοὶ ἄγῶνες ἔγιναν τὸ 776 π.Χ. Στὸν ἄγωνα αὐτοὺς ἔπαιρναν μέρος μόνον Ἑλληνες ἀθλητές, ἀπ' ὅλα τὰ μέ-

Ἡ Ὀλυμπίᾳ στὴν ἀρχαιότητα.

οη τῆς Ἑλλάδος. Ἀργότερα ἔρχονταν ἀθλητὲς καὶ ἀπὸ τίς Ἑλληνικὲς ἀποικίες τῆς Μ. Ἀσίας καὶ Κάτω Ἰταλίας.

Μέχρι τὸ 472 π.Χ. διαρκοῦσαν μόνο μιὰ ἡμέρα, ἐνῶ ἔπειτα πέντε ἡμέρες. Κατὰ τὸν μῆνα ποὺ γίνονταν οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἔπαιναν οἱ πόλεμοι σὲ δὴ τὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ μήνας τῶν Ἀγώνων ὠνομάζοταν ἵερομηνία.

Τοὺς ἀγῶνες παρακολουθοῦσαν μόνον ἄνδρες, γιατὶ στὶς γυναικεῖς ἥταν ἀπαγορευμένο. Τὴν ἐπίβλεψι τῶν ἀγώνων τὴν είχαν οἱ Ἡλεῖοι. Δέκα ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν κριτὲς τῶν ἀγώνων καὶ ὠνομάζονταν Ἐλλανοδίκες.

Στὴν ὁρὶ τὸ μοναδικὸ ἀγώνισμα ἥταν ὁ ἀπλὸς δρόμος. Ἀργότερα προστέθηκαν καὶ ἄλλα ἀγωνίσματα, ὅπως ἡ πάλη, τὸ πήδημα, τὸ ἀκόντιο καὶ ἡ δισκοβολία. Τὰ πέντε αὐτὰ ἀγωνίσματα λέγονταν πένταθλο. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὰ γινόταν καὶ ἡ πυγμαχία καὶ τὸ παγκράτιο, ποὺ ἥταν ἀγώνας πάλης καὶ πυγμαχίας μαζί. Πολὺ ἀργότερα προσθέσαν καὶ ἄλλα δύο ἀγωνίσματα: τὶς ἵπποδρομίες καὶ τὶς ἄρματοδρομίες.

Ἡ πρώτη ἡμέρα ἥταν ἀφιερωμένη στὴ λατρεία τοῦ Δία. Οἱ ἀθληταὶ πρόσφεραν θυσίες καὶ ὧρκίζονταν μπροστὰ στὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, ὅτι θὰ ἀγωνισθοῦν τίμια. Τὰ ἀγωνίσματα γίνονταν στὶς τρεῖς ἑπτάμενες μέρες. Τὴν πέμπτην καὶ τελευταία μέρα οἱ Ἑλλανοδίκες ἔδιναν τὰ βραβεῖα στοὺς νικητές, ποὺ ὠνομάζονταν Ὁλυμπιονίκες. Τὰ βραβεῖα αὐτὰ ἦσαν στεφάνια καμωμένα ἀπὸ κλαδιά μιᾶς ἀγριελιᾶς, ποὺ βρίσκονταν στὸ ιερὸ δάσος τῆς Ἀλτεώς.

Τὰ κλαδιά αὐτὰ ἔκοβε ἔνα παιδάκι, ποὺ είχε καὶ τοὺς δυὸ γονεῖς του, μὲν ἔνα χρυσὸ μαχαιράκι.

Τὸ στεφάνωμα τῶν νικητῶν γινόταν μὲν μεγάλῃ ἐπισημότητα. Ἔνας κήρυκας φώναζε μπροστὰ στὸ πλήθος τὸ ὄνομα τοῦ νικητοῦ, τοῦ πατέρα του καὶ τῆς πατρίδος του. Ὁποιος νικοῦσε τρεῖς φορὲς στοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες, είχε τὸ δικαίωμα νὰ στήσῃ τὸν ἀνδριάντα του στὸ ιερὸ ἀλσος τῆς Ἀλτεως.

“Οταν δὲ Ὀλυμπιονίκης γύριζε στὴν πατρίδα του μὲ τὸ στεφάνι τῆς δόξας, οἱ πατριῶτες του γκρέμιζαν πρὸς τιμὴν του ἔνα μέρος ἀπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως γιὰ νὰ περάσῃ. Αὐτὸς ἐσήμαινε, ὅτι ἡ πόλις, ποὺ ἔχει τέτοια παλληκάρια, δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τείχη. Τείχη ἦσαν τὰ στήμη τῶν παλληκαριῶν της.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τοὺς ἀθλητικοὺς ἀγῶνες γίνονταν καὶ πνευματικοὶ ἀγῶνες. Οἱ ποιητὲς ἀπήγγελαν τὰ ποιήματά τους, οἱ ρήτορες

ἐκφωνοῦσαν ὡραίους λόγους καὶ οἱ ἴστορικοὶ διάβαζαν τὶς ἴστορίες τους.

Στὴν Ὀλυμπίᾳ ὑπῆρχε μεγαλοπρεπής ναὸς τοῦ Δία, ποὺ μέσα σ' αὐτὸν ἦταν καὶ τὸ περίφημο χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τοῦ Θεοῦ, ἔργο τοῦ μεγαλύτερου γλύπτη τῆς ἀρχαιότητος **Φειδία**.

Στὶς ἀνασκαφές, ποὺ ἔγιναν τὸ 1877 μ.Χ., βρέθηκαν πολλὰ ἀγάλματα, ἀπὸ τὰ δυοῖς ἔχωροῖς οὖν ὁ **Ἐρμῆς** τοῦ **Πραξιτέλη** καὶ ἡ **Νίκη** τοῦ **Παιωνίου**.

Τὸ στεφάνωμα τῶν Ὀλυμπιονικῶν.

Τὰ σπουδαιότερα Κράτη τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος

Εἴπαμε στὰ προηγούμενα μαθήματα, ότι ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα δὲν ἀποτελοῦσε ἔνα κράτος, ἀλλὰ ἦταν χωρισμένη σὲ πολλὰ μικρὰ κρατίδια.

Τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ αὐτὰ ἥσαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Θηβῶν στὴ Στερεά Ἑλλάδα, τῆς Κορίνθου, τοῦ Ἀργονεύσου καὶ τῆς Σπάρτης στὴν Πελοπόννησο καὶ τὰ κράτη τῶν Παγασητῶν καὶ τῶν Φερρῶν στὴ Θεσσαλία.

Ἐκτὸς δύως ἀπὸ τὰ κράτη αὐτὰ ἀναπτύχθηκαν καὶ οἱ πόλεις τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, τῆς Μασσαλίας, τῆς Σικελίας καὶ τῆς Κάτω Ιταλίας.

Ἀπ' ὅλα τὰ παραπάνω κράτη τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τὰ σπουδαιότερα ποὺ ἀπέκτησαν μεγάλη δύναμι, ἥσαν τὰ κράτη τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης.

Α' Τὸ Κράτος τῆς Σπάρτης

1. Σπαρτιάτες - Περίοικοι - Εῖλωτες

Στὴ Λακωνία καὶ στὴν κοιλάδα τοῦ Εύρωτα ποταμοῦ, ποὺ βρίσκεται ἀνάμεσα στὰ βουνά Πάρονων καὶ Ταῦγετο, εἶχαν ἐγκατασταθῇ ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια οἱ Ἀχαιοί. Ζοῦσαν ἥσυχα καὶ εἰρηνικὰ μὲ τοὺς γείτονές τους καὶ εἶχαν προοδεύσει πολὺ.

"Οταν, δύμως, ἀργότερα ἥρθαν στὴν Ἑλλάδα οἱ Δωριεῖς, κατέβηκαν ὃς τὴ Λακωνία, νίκησαν τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τοὺς ὑποδούλωσαν. Οἱ Δωριεῖς, ποὺ ἐγκατεστάθηκαν ἐκεῖ, ἔκαμαν δικό τους βασίλειο, τὸ βασίλειο τῆς Σπάρτης καὶ ὠνομάσθηκαν Σπαρτιᾶτες. Αὐτὸὶ κατοικοῦσαν μέσα στὴν πόλι. Εἶχαν ὄλες τὶς ἔξουσίες στὰ χέρια τους καὶ ἀποτελοῦσαν τὸ στρατὸ τῆς Σπάρτης. Δὲν ἔκαναν καμμιὰ ἐργασία, οὕτε ἀσχολοῦνταν μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ τὶς τέχνες.

"Οσοι ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους ὑποτάχτηκαν χωρὶς νὰ πο-

λεμήσουν ώνομάστ *ιαν περίοικοι*. Αύτοὶ ἡσαν ἐλεύθεροι, κατοικοῦσαν γύρω σὴ Σπάρτη, καλλιεργοῦσαν τὰ κτήματά τους, ἀλλὰ ἔδιναν τὸ μισὸ εἰσόδημα στοὺς Σπαρτιᾶτες. Δὲν εἶχαν δικαιώματα ἔξουσίας, ἀλλὰ λάβαιναν μέρος στὸν πόλεμο. Οἱ Σπαρτιᾶτες καὶ οἱ περίοικοι ώνομάζονταν μὲν ὄνομα Λακεδαιμόνιοι.

“Οσοι ὅμως ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους ἀντιστάθηκαν στοὺς Δωριεῖς καὶ νικήθηκαν, ἔγιναν δοῦλοι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ώνομάσθησαν εἴλωτες.

Αὔτοὶ δὲν εἶχαν κανένα δικαίωμα καὶ καμμιὰ ἐλευθερία. Καλλιεργοῦσαν τὰ κτήματα τῶν Σπαρτιατῶν κι ἔκαναν διάφορες οἰκιακὲς ἐργασίες. Στὸν πόλεμο λάβαιναν μέρος μὲν ἐλαφρὸ δύλισμὸ καὶ δοσοὶ ἔχωριζαν στὴ μάχη γίνονταν ἐλεύθεροι καὶ λέγονταν νεοδαμώδεις.

“Ετσι βλέπομε δτὶ οἱ κάτοικοι τῆς Σπάρτης ἡσαν χωρισμένοι σὲ τρεῖς τάξεις: Τοὺς Σπαρτιᾶτες, τοὺς περίοικους καὶ τοὺς εἴλωτες.

Οἱ περίοικοι καὶ πρὸ πάντων οἱ εἴλωτες μισοῦσαν τοὺς Σπαρτιᾶτες. Γι’ αὐτὸ πάντα ξητοῦσαν ἀφορμὴ νὰ ἐπαναστατήσουν γιὰ ν’ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερία τους.

Απὸ τὴν πρώτη στιγμὴ οἱ Σπαρτιᾶτες μοίρασαν τὴ γῆ μεταξύ τους σὲ ἵσα μερίδια. Σιγὰ σιγὰ ὅμως πλήθαιναν καὶ τὰ μερίδια ἔμεναν τὰ ἴδια, γιατὶ δὲν ἔγινε ἀλλὴ διανομὴ. “Ετσι, πολλοὶ βρέθηκαν χωρὶς κτήματα κι ἀρχισαν μεγάλες ταραχὲς μέσα στὴ Σπάρτη καὶ τὸ κράτος κινδύνευε νὰ διαλυθῇ.

Τότε φάνηκε ἔνας μεγάλος πολιτικὸς καὶ νομοθέτης, ὁ **Λυκούργος**, ποὺ μὲ τοὺς νόμους του ἔσωσε τὴ Σπάρτη.

2. Θ Λυκούργος

Γιὰ τὴ ξωὴ τοῦ Λυκούργου καὶ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔζησε, δὲ γνωρίζομε πολλὰ πράγματα. Λένε δτὶ ἔζησε μεταξὺ τοῦ 900 καὶ 800 π.Χ. καὶ ἦταν γνιὸς τοῦ Βασιλιᾶ τῆς Σπάρτης **Εύνόμου**.

“Οταν πέθανε ὁ Εὔνομος, βασιλιὰς τῆς Σπάρτης ἔγινε ὁ **Πολυδεύκης**, ὁ μεγαλύτερος ἀδελφὸς τοῦ Λυκούργου.” Υστερα ὅμως ἀπὸ λίγο καιρὸ πέθανε ὁ Πολυδεύκης καὶ ἄφησε τὴ γυναίκα του ἔγκυο. Οἱ Σπαρτιᾶτες τότε ἔκαναν προσωρινὸ βασιλιὰ τὸ Λυκούργο, ποὺ ἦταν ἄνθρωπος ἔξυπνος, καλὸς καὶ δίκαιος.

Μόλις γέννησε ἡ βασίλισσα ἀγόρι, ὁ Λυκούργος τὸ πῆρε στὴν

ἀγκαλιά του καὶ τὸ παρουσίασε στὸ λαό. Ὁ λαὸς χάρηκε πολὺ καὶ τὸ ὠνόμασε **Χαρίλαο**, δηλ. χαρὰ τοῦ λαοῦ.

Οταν μεγάλωσε ὁ Χαρίλαος, ὁ Λυκοῦργος τοῦ παρέδωσε τὴ βασιλεία κι ἔφυγε ἀπὸ τὴ Σπάρτη. Περιηγήθηκε πολλὲς ἔνες καὶ μακρινὲς χώρες. Πρῶτα πῆγε στὴ Κρήτη, ὅπου ἔμεινε ἀρκετὰ χρόνια. Ἐκεῖ μελέτησε τὰ ἥψη, τὰ ἔθιμα καὶ πρὸ πάντων τοὺς νόμους τῆς χώρας.

Ὑστερα ταξίδευψε στὶς ἀποικίες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ στὴν Αἴγυπτο. Ἐμαύε πολλὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν χωρῶν ποὺ ἐπεσκέψθηκε κι ὑστερα ἀπὸ δέκα χρόνια γύρισε πάλι στὴν Ελλάδα.

Οταν ἔμαθαν οἱ Σπαρτιᾶτες, ὅτι ὁ Λυκοῦργος βρίσκεται στὴν Ελλάδα, ἔστειλαν ἀνθρώπους καὶ τὸν παρακάλεσαν νὰ ἔλθῃ στὴ Σπάρτη, γιὰ νὰ τοὺς βάλῃ νόμους.

Ο Λυκοῦργος δέχτηκε. Πρὸιν ὅμως ὄριση τοὺς νόμους του, πέρασε ἀπὸ τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν καὶ ωτησε ἀν οἱ νόμοι του θὰ ἔσαν καλοὶ καὶ ἀν όφελοῦσαν τοὺς Σπαρτιᾶτες. Η Πυνθία ἀπάντησε:

«Δὲν ἔρω τί νὰ σὲ ὀνομάσω, θεὸς ή ἀνθρωπο. Οἱ νόμοι σου εἰναι ἀριστοὶ καὶ ἀν οἱ Σπαρτιᾶτες τοὺς φυλάξουν, ή Σπάρτη θὰ γίνη μεγάλη καὶ θὰ δοξαστῇ».

Τότε ὁ Λυκοῦργος γύρισε στὴ Σπάρτη κι ἔβαλε νόμους, ποὺ τὴν ἔκαναν κράτος ἰσχυρὸ καὶ ἀνίκητο.

3. ΟΙ Νόμοι τοῦ Λυκούργου

Ο Λυκοῦργος μὲ τοὺς νόμους του, τρία πράγματα κυρίως θέλησε νὰ τακτοποιήσῃ: α) Τὸ πολίτευμα, β) τὴν περιουσία καὶ γ) τὴν ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν.

α) Τὸ Πολίτευμα

Ο Λυκοῦργος ἀνέθεσε τὴ διοίκησι καὶ τὴν ἔξουσία τῆς Σπάρ-

της σὲ δύο Βασιλεῖς, στὴ Γερουσία, στὴν Ἐκκλησία τοῦ λαοῦ καὶ στοὺς πέντε Ἐφόρους.

Οἱ δύο Βασιλεῖς: Οἱ Λυκοῦργος ἐπανέφερε καὶ πάλι τοὺς δύο βασιλεῖς, ποὺ εἰχαν ἄλλοτε οἱ Σπαρτιᾶτες, ἀλλὰ περιώρισε πολὺ τὴν ἔξουσία τους. Στὸ καιρὸ τῆς εἰρήνης ἐφρόντιζαν νὰ τηροῦνται οἱ νόμοι ἀπὸ τοὺς πολίτες. Στὸν πόλεμο ἡσαν ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ, ἀλλά, ὅταν ἐπέστρεφαν στὴ Σπάρτη, ἡσαν ὑποχρεωμένοι νὰ δίνουν λόγο γιὰ τὶς πράξεις τους.

Ἡ Γερουσία: Τὴν Γερουσία τὴν ἀποτελοῦσαν 28 σοφοὶ γέροντες, ἐπάνω ἀπὸ 60 χρονῶν, ποὺ τοὺς ἔξέλεγε ὁ λαός. Τῆς Γερουσίας προήδρευαν οἱ δύο βασιλεῖς.

Μαζὶ μὲ τοὺς βασιλεῖς ἐπόρτειναν τοὺς νόμους κι ἔπαιρναν διάφορες ἀποφάσεις, γιὰ τὰ ζητήματα τοῦ κράτους.

Ἡ Γερουσία ἦταν τὸ Ἀνώτατο Δικαστήριο, ποὺ δίκαζε καὶ τοὺς βασιλεῖς ἀκόμη, ὅταν τοὺς κατηγοροῦσαν γιὰ κάποιο παράπομπα.

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ λαοῦ: Ἡ ἐκκλησία τοῦ λαοῦ ὠνομαζόταν Ἄ πέλλα. Τὴν ἀποτελοῦσαν δῆλοι οἱ Σπαρτιᾶτες, ποὺ ἡσαν τριάντα χρονῶν κι ἐπάνω. Συγκεντρώνονταν κάθε πανσέληνο καὶ σὲ ὠρισμένο τόπο. Ἡ Ἀπέλλα ἔξέλεγε τὴν Γερουσία καὶ τοὺς πέντε Ἐφόρους. Μὲ βοὴ ναὶ ἥ δχι ἐνέκρινε ἥ ἀπέρριπτε τὶς ἀποφάσεις καὶ τοὺς νόμους τῆς Γερουσίας. Ἀργότερα ἔχασε κάθε ἔξουσία.

Οἱ πέντε Ἐφόροι: Ή τάξι τῶν πέντε Ἐφόρων δημιουργήθηκε ἀργότερα. Αὐτοὶ ἐκλέγονταν ἀπὸ τὴν Γερουσία γιὰ ἔνα χρόνο.

Στὴν ἀρχὴ εἶχαν μόνο δικαστικὰ καὶ ἀστυνομικὰ καθήκοντα. Ἀργότερα δύμως ἀπόκτησαν πολλὰ δικαιώματα: Φρόντιζαν γιὰ τὴν ἀνατροφὴ καὶ τὴν μόρφωσι τῶν παιδιῶν. Τιμωροῦσαν δῆλους, ποὺ παρέβαιναν τοὺς νόμους. Ἀκόμη ἀποφάσιζαν γιὰ πόλεμο ἥ εἰρήνη καὶ δύο ἀπὸ αὐτοὺς παρακολουθοῦσαν τοὺς βασιλεῖς, σὲ κάθε ἐκστρατεία.

β) Ἡ περιουσία

Ἡ διανομὴ τῆς γῆς: Οἱ Σπαρτιᾶτες, ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν Λακωνία, μοίρασαν τὴν γῆ σὲ τρία ἵσα μέροη. Τὸ ἔνα μέρος τὸ παραχώρησαν στὸ Κράτος, τὸ δεύτερο τὸ μοίρασαν μεταξύ τους σὲ ἵσα μερίδια καὶ τὸ τρίτο τὸ ἔδωκαν στοὺς περιοίκους.

Σιγὰ σιγὰ δύμως τὰ μερίδια αυτὰ ἔγιναν ἴδιοκτησία τῶν δλίγων Σπαρτιατῶν καὶ πολλοὶ ἔμειναν χωρὶς κτήματα. Ἔτσι χωρίστηκαν

σὲ πλούσιους καὶ πτωχούς καὶ δρχισαν οἱ διχόνοιες μεταξύ τους.

Ο Λυκοῦργος, γιὰ νὰ σταματήσῃ τὸ κακὸ αὐτό, ἔκαμε νέα διανομὴ τῆς γῆς. Μοίρασε τὴν γῆ σὲ τόσα μερίδια, ὅσες ἡσαν καὶ οἱ οἰκογένειες τῶν Σπαρτιατῶν.

Τὸ μερίδιο τῆς κάθε οἰκογένειας τὸ κληρονομοῦσε μόνον ὁ μεγαλύτερος γυνίος. Ἀν στὴν οἰκογένεια δὲν ὑπῆρχε ἀγόρι, τὸ μερίδιο τὸ ἔπαιρνε τὸ κράτος.

Τὰ νομίσματα: Ό Λυκοῦργος, γιὰ νὰ καταπολεμήσῃ τὸν πλούτισμό, κατάργησε τὰ νομίσματα κι ἔκοψε ἄλλα σιδηρένια, πολὺ βαριά καὶ μὲ μικρὴ ἀξία.

Γιὰ νὰ μὴ μάθουν οἱ Σπαρτιάτες τὶς συνήθειες καὶ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τῶν ἀλλών λαῶν, μὲ νόμο ἀπαγόρευε νὰ ταξιδεύουν στὰ ξένα μέρη, κι οὕτε στοὺς ξένους ἐπέτρεπε νὰ μένουν πολὺν καιρὸ στὴ Σπάρτη.

Τὰ κοινὰ συσσίτια: Ό Λυκοῦργος, γιὰ νὰ κάμη τοὺς Σπαρτιάτες νὰ μὴν ἀγαποῦν τὴν πολυτέλεια καὶ τὴν πολυφαγία, ἔκαμε τὰ κοινὰ συσσίτια. Ὁλοι οἱ Σπαρτιάτες καὶ οἱ βασιλεῖς ἀκόμη, ἐκτός ἀπὸ τὶς γυναῖκες καὶ τοὺς Ἐφόρους, ἔτρωγαν ὑποχρεωτικὰ σὲ κοινὰ τραπέζια.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, κάθε Σπαρτιάτης ἔδινε τὸ μῆνα ώρισμένη ποσότητα ἀλεύρι, κρασί, τυρὶ καὶ σῦκα. Ἡ κυριώτερη τροφή τους ὅμως ἦταν ὁ μέλας ζωμός, ποὺ παρασκευαζόταν ἀπὸ γοιρινὸ κρέας, ξύδι καὶ ἄλατι.

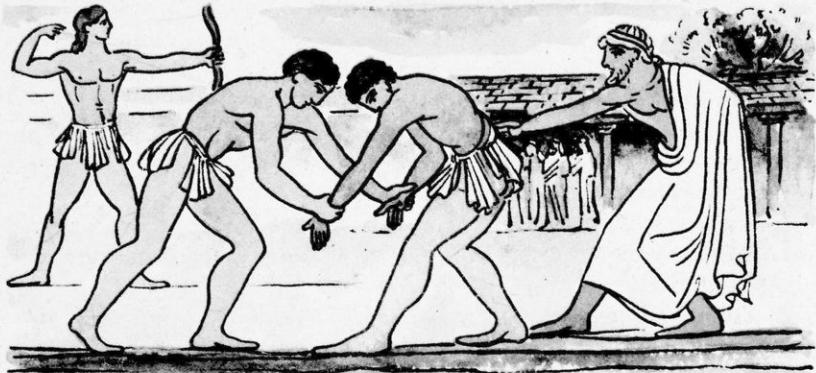
γ) Ἡ ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν

Ο Λυκοῦργος ἔδωσε ἴδιαίτερη προσοχὴ στὴν ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν. Ἡθελε νὰ κάμη τοὺς Σπαρτιάτες γενναίους ὑπερασπιστὰς τῆς πατρίδος καὶ τὶς Σπαρτιάτισσες ἄριστες μητέρες.

Ολα τὰ νεογέννητα παιδιά ἔξετάζονταν ἀπὸ τοὺς ἀρχοντες, καὶ ὅσα ἀπὸ αὐτὰ ἦσαν ἀσθενικά ἢ ἀνάπηρα, τὰ ἔρριγχαν σὲ μὰ βραχώδη χαράδρα τοῦ Ταῦγέτου, ποὺ λεγόταν Καιάδας.

Οσα ὅμως ἦσαν ὑγιῆ καὶ ἀρτιμελῆ, τὰ παρέδιδαν στοὺς γονεῖς των γιὰ νὰ τὰ μεγαλώσουν, ὥσπου νὰ γίνουν ἐπτὰ χρονῶν. Ὅστερα τὰ ἔπαιρνε ἡ Πολιτεία καὶ ἀναλάβαινε αὐτὴ πλέον τὴν ἀνατροφὴ τους.

Τὰ παιδιὰ ἀνατρέφονταν μὲ κάθε σκληραγωγία. Τὰ συνήθιζαν νὰ ὑποφέρουν καὶ ν' ἀντέχουν στὴν πείνα, τὴ δίψα, τὸ κρύο, τὴ ζέστη καὶ τὴν ἀγρυπνία. Βάδιζαν πάντοτε χωρὶς ὑποδήματα

Οι νέοι τῆς Σπάρτης στὸ Γυμναστήριο.

καὶ φοροῦσαν τὸ ἵδιο φόρεμα χειμώνα καλοκαῖρι.

Κοιμοῦνταν ὁμαδικὰ σὲ σκληρὰ στρώματα ἀπὸ καλάμια καὶ βοῦρλα, ποὺ ἔκοβαν τὰ ἵδια τὰ παιδιά, ἀπὸ τίς δχθες τῷ Εὐρώτᾳ.

Γυμνάζονταν καθημερινὰ στὸ δρόμο, τὴν πάλη, τὸ δίσκο καὶ ἔκαναν συχνὰ πορεῖες καὶ στρατιωτικὲς ἀσκήσεις.

Γράμματα μάθαιναν πολὺ λίγα. Διδάσκονταν δμοις μουσική, στρατιωτικὸς χορούς, ποιήματα καὶ πολεμικὰ τραγούδια. "Ολα αὐτὰ ἔξυμνοῦσαν τὴν παλληκαριὰ καὶ κατηγοροῦσαν τὴ δειλία καὶ τὴν ἀνανδρία.

Οἱ νέοι διδάσκονταν ἀκόμη νὰ εἶναι τίμιοι καὶ σεμνοὶ καὶ νὰ ἔχουν καλοὺς τρόπους. Νὰ δεύχονται μεγάλο σεβασμὸ στοὺς ἀρχηγούς των, στοὺς ἄρχοντες καὶ στοὺς γέροντες. "Ακόμη συνήθιζαν ν' ἀπαντοῦν μὲ λίγα λόγια, σὲ ὅ,τι τοὺς ἐρωτοῦσαν.

Στὶς γιορτὲς οἱ Σπαρτιᾶτες χωρίζονταν σὲ τρεῖς ὁμάδες: Στὰ παιδιά, τοὺς ἄνδρες καὶ τοὺς γέροντες.

Τραγουδοῦσαν πρῶτα οἱ γέροντες κι ἔλεγαν:

«Κάποτε γῆμασταν κι ἐμεῖς γενναῖα παλληκάρια».

Οἱ ἄνδρες ἀπαντοῦσαν:

«Ἐμεῖς εἴμαστε τώρα γενναῖοι καὶ δποιος θέλει ἃς δοκιμάσῃ».

Τέλος τὰ παιδιὰ ἔλεγαν:

«Ἐμεῖς θὰ γίνωμε πολὺ καλύτεροί σας».

Τὸ καθήκον τοῦ Σπαρτιάτη ἦταν νὰ μάχεται καὶ νὰ πεθαίνῃ

‘Ο Λυκούργος δρκίζει τοὺς Σπαρτιάτες.

γιὰ τὴν πατρίδα του. Ποτέ δὲν ὑποχωροῦσε στὴ μάχη. “Επρεπε, ἢ νὰ νικήσῃ ἢ νὰ πεθάνῃ. “Οποιος ἀπὸ φόβῳ ὑποχωροῦσε στὴ μάχη θεωροῦνταν ἄτιμος. “Ολοὶ τὸν περιφρονοῦσαν καὶ αὐτὴ ἡ μητέρα του ἀκόμη, ποὺ τὸν εἶχε γεννῆσει.

Καὶ τὰ κορίτσια τὴν ἵδια ἀνατροφὴ ἔπαιρναν ἀπὸ μικρὴ ἡλικία.

‘Η Σπαρτιάτισσα θυσίαζε τὰ πάντα γιὰ τὴν πατρίδα της. “Οταν ἔδινε τὴν ἀσπίδα στὸ παιδί της, ποὺ ἔκεινοῦσε γιὰ τὸν πόλεμο, τοῦ ἔλεγε: «“Ἡ τὰν ἢ ἐπὶ τάξ», δηλαδὴ «ἡ τὴν ἀσπίδα νὰ φέρῃς νικητής, ἢ ἐπάνω σ’ αὐτὴ νὰ σὲ φέρουν νεκρό».»

Λέγουν, δτι κάποιοι Σπαρτιάτης, ποὺ πήγαινε στὸν πόλεμο, εἶπε στὴ μητέρα του: «Μάνα, τὸ σπαθὶ ποὺ μοῦ δίνεις, εἶναι κοντό». Καὶ ἡ μητέρα του, τοῦ ἀπάντησε: «Νὰ πᾶς πιὸ κοντὰ στὸν ἔχθρο».»

Πόσο ἄφοβοι καὶ ἀτρόμητοι ἦσαν οἱ Σπαρτιάτες, φαίνεται καὶ ἀπὸ τοῦτο: Ποτὲ δὲ θέλησαν νὰ χτίσουν τείχη γύρω ἀπὸ τὴ Σπάρτη. Γιὰ τείχη είχαν τὰ στήθια τους καὶ τὴν παλληκαριά τους.

‘Ο Λυκούργος, ἀφοῦ ἔκαμε τοὺς νόμους του, συγκέντρωσε τοὺς Σπαρτιάτες καὶ τοὺς ὥρκισε νὰ μὴν τοὺς ἀλλάξουν, προτοῦ νὰ ἐπιστρέψῃ. “Ἐφυγε, λοιπόν, ἀπὸ τὴ Σπάρτη, ἀλλὰ δὲν ἐπέστρεψε. “Εμεινε καὶ πεθανε στὰ ξένα...»

Μὲ τὸν παραπάνω νόμους τοῦ Λυκούργου, ἡ Σπάρτη ἔγινε κράτος ἴσχυρὸ καὶ κράτησε τὴ δύναμί του γιὰ πολλὰ γρόνια.

Οι Μεσσηνιακοί πόλεμοι

‘Η Σπάρτη, μὲ τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου, ἔγινε ἔνα πολὺ δυνατὸ κράτος. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Σπαρτιᾶτες πλήθαιναν καὶ ἡ γῆ τους δὲν ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ τοὺς ψέψῃ, σκέφθηκαν νὰ καταλάβουν κι ἄλλες χῶρες τῆς Πελοποννήσου.

Στὰ δυτικὰ τῆς Λακωνίας βρίσκεται η **Μεσσηνία**, ποὺ εἶναι καὶ σήμερα πλούσια καὶ εὐφορητὴ χώρα. Σ’ αὐτὴν λοιπὸν ἔστρεψαν οἱ Σπαρτιᾶτες τὴν προσοχή τους. Γι’ αὐτὸν ζητοῦσαν ἀφορμὴ νὰ τῆς ἐπιτεθοῦν καὶ νὰ τὴν κάμουν δική τους.

1. Ο πρώτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος

(743 — 724 π.Χ.)

‘Η ἀφορμὴ ποὺ ζητοῦσαν οἱ Σπαρτιᾶτες δὲν ἀργησε νὰ δοθῇ. Στὰ σύνορα τῆς Σπάρτης καὶ τῆς Μεσσηνίας ἦταν ἔνας ναός, ἀφιερωμένος στὴ θεὰ Ἄρτεμι. Κάθε χρόνο γινόταν ἐκεῖ γιορτὴ καὶ πήγαιναν Σπαρτιᾶτες καὶ Μεσσήνιοι.

Κάποιο χρόνο ὅμως, ἐνῶ διασκέδαζαν, μάλισταν οἱ νέοι τῆς Μεσσηνίας μὲ τοὺς νέους τῆς Σπάρτης. Στὴ φιλονικία αὐτὴ σκοτώθηκαν πολλοὶ Σπαρτιᾶτες καὶ δι βασιλιάς τους **Τήλεκλος**. Αὐτὸν ἔγινε ἀφορμὴ νὰ κηρυχθῇ ὁ πόλεμος.

Οἱ Μεσσήνιοι στὴν ἀρχὴ ἀπέκρουσαν μὲ γενναιότητα τὶς ἐπιθέσεις τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἤσαν ἔτοιμοι γιὰ πόλεμο, νικήθηκαν καὶ κλείστηκαν στὸ φρούριο τῆς Ἰθώμης.

‘Η πολιορκία κράτησε πολλὰ χρόνια καὶ οἱ Μεσσήνιοι ἀρχισαν νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν πείνα.

Βασιλιάς τῶν Μεσσηνίων ἦταν τότε ἔνας πολὺ καλὸς καὶ γενναῖος ἄνδρας, δι **Ἀριστόδημος**. Ἀγωνίστηκε πολὺ γιὰ νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του, ἀλλὰ στάθηκε ἀδύνατο.

Ἐστειλε λοιπὸν ἀνθρώπους στὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν κι ἐρώτησε νὰ μάθῃ, τί ἔπρεπε νὰ κάμη, γιὰ νὰ νικήσῃ.

Τὸ Μαντεῖο ἀπάντησε: «Τότε μόνο θὰ νικήσῃς τοὺς Σπαρτιᾶτες, ἢν θυσιαστῇ στοὺς θεοὺς μιὰ κόρη ἀπὸ βασιλικὴ οἰκογένεια».

‘Ο **Ἀριστόδημος**, ἐπειδὴ ἀγαποῦσε τὴν πατρίδα του, ἀποφάσισε καὶ θυσίασε τὴ μονάχριβη κόρη του. Οἱ Μεσσήνιοι ἐπῆραν τότε θάρρος, βγῆκαν ἀπὸ τὸ φρούριο, νίκησαν τοὺς Σπαρτιᾶτες κι αἰχ-

μαλώτισαν τὸ βασιλιά τους **Θεόπομπο** μὲ 300 ἄνδρες του.

Ο 'Αριστόδημος ὅμως δὲ μποροῦσε νὰ ἡσυχάσῃ ὑστερα ἀπὸ τὴ σκληρὴ θυσία τῆς κόρης του. Κάθε βράδυ τὴν ἔβλεπε στὸν ὑπνο του, ὥσπου αὐτοκτόνησε πάνω στὸν τάφο της.

Οἱ Σπαρτιᾶτες, μόλις ἔμαθαν τὸ θάνατο τοῦ γενναίου βασιλιᾶ, ἐπετέθηκαν πάλι κατὰ τῶν Μεσσηνίων, τοὺς νίκησαν καὶ κυρίευσαν τὴν πλούσια χώρα τους, τὸ 724 π.Χ.

Οσοι αἰχμαλωτίστηκαν, ἔγιναν εῖλωτες κι ἐργάζονταν στὰ κτήματα, ποὺ τώρα τὰ κατεῖχαν οἱ Σπαρτιᾶτες.

2. 'Ο δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος

(645 — 628 π.Χ.)

Ογδόντα δλόκληρα χρόνια στέναζαν οἱ Μεσσήνιοι κάτω ἀπὸ τὴ σκληρὴ σκλαβιὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Μὲ πόνο θυμοῦνταν, δι τούτο ποτε ἡσαν ἐλεύθεροι καὶ ἡ ὥραια αὐτὴ χώρα ἦταν δική τους. Γι' αὐτὸ δὲν ἔχασαν τὴν ἐλπίδα, δι τούτο ποτε ἐλευθερώσουν τὴν πατρίδα τους.

Οταν κάποια ἐποχὴ οἱ Σπαρτιᾶτες εἶχαν ἐσωτερικὲς ταραχές, οἱ Μεσσήνιοι βρῆκαν εὔκαιριά κι ἐπαναστάτησαν. Μὲ ἀρχηγὸ τὸ γενναῖο **Άριστομένη**, ποὺ καταγόταν ἀπὸ βασιλικὸ γένος, νίκησαν τοὺς Σπαρτιᾶτες καὶ τοὺς ἔδιωξαν ἀπὸ τὴ Μεσσηνία.

Ο 'Αριστομένης ἔφθασε μάλιστα ἕξω ἀπὸ τὴ Σπάρτη. Τὴ νύχτα μπῆκε μέσα στὴν πόλι, ἀνέβηκε στὴν Ἀκρόπολι καὶ κρέμασε στὸ ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς μιὰ ἀσπίδα, ποὺ ἔγραψε: «Ο 'Αριστομένης ἀφιερώνει τὴν ἀσπίδα αὐτὴ στὴν Ἀθηνᾶ, ἀπὸ τὰ λάφυρα τῶν Σπαρτιατῶν».

Οταν τὸ εἶδαν αὐτὸ οἱ Σπαρτιᾶτες ταράχθηκαν πολὺ καὶ δὲν ἤξεραν τί νὰ κάνουν. Γι' αὐτὸ ἔστειλαν καὶ ρώτησαν τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν τί ἔπρεπε νὰ κάνουν.

Τὸ Μαντεῖο τότε τοὺς ἀπάντησε: «Θὰ νικήσετε τοὺς Μεσσηνίους, ἂν ζητήσετε στρατηγὸ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα». Ετσι καὶ ἔκαμαν. Οἱ Ἀθηναῖοι, ὅμως, ποὺ μισοῦσαν τοὺς Σπαρτιᾶτες, ἔστειλαν ἀντὶ γιὰ στρατηγὸ ἔναν κουτσὸ ποιητή, τὸν **Τυρταῖο**.

Ο Τυρταῖος ἤρθε στὴ Σπάρτη κι ἀρχισε νὰ ἀπαγγέλῃ πολεμικὰ καὶ πατριωτικὰ ποιήματα.

Ἐνα ἀπὸ τὰ ποιήματά του ἀρχιζε:

Τί τιμὴ στὸ παλληκάρι
ὅταν πρῶτο στὴ φωτιὰ
σκοτωθῆ γιὰ τὴν Πατρίδα
μὲ τὴ σπάθα στὴ δεξιά.

Οἱ Σπαρτιᾶτες ἐνθουσιάστηκαν ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Τυρ-
ταίου, ἐπῆραν ψάρος, ἐπετέθηκαν καὶ νίκησαν τοὺς Μεσσηνίους.
Ἐπιασαν μάλιστα αἰχμάλωτο καὶ τὸ βασιλιά τους Ἀριστομένη,
ποὺ τὸν ἔφριξαν μαζὶ μὲ ἄλλους 50 Μεσσηνίους στὸν Καιάδα.

Οἱ Ἀριστομένης δύμοις δὲν σκοτώθηκε, γιατὶ ἔπεισε πάνω στὰ
πτώματα τῶν συντρόφων του. Θὰ πέθαινε ἀπὸ τὴν πείνα, ἀν δὲ
συνέβαινε τὸ παρακάτω περιστατικό.

Μιὰ μέρα εἶδε μιὰ ἀλεποῦ, ποὺ πήγαινε κι ἔτρωγε τὰ πτώμα-
τα. Τὴν παρακολούθησε τότε καὶ εἶδε ἀπὸ ποῦ ἔβγαινε. Ἐτσι κα-
τώρθωσε νὰ σωθῇ καὶ νὰ φτάσῃ στὴ Μεσσηνία. Ἀφοῦ ἐτούμασε
στρατό ἄρχισε πάλι πόλεμο μὲ τὸν Σπαρτιᾶτες.

Ἐνδεκα χρόνια ἀνθεξέαν οἱ Μεσσηνίοι κλεισμένοι στὰ φρούριά
τους. Τέλος ἀναγκάσθηκαν νὰ παραδούσιν, γιατὶ οἱ Σπαρτιᾶτες
μὲ προδοσία τὸν νίκησαν.

Ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἀλλοὶ ἔφυγαν πάλι στὴν Ἀρκαδία κι ἀλ-
λοὶ πήγαν στὴ Σικελία κι ἐκεῖ ἔκτισαν τὴν πόλι Μεσσηνίη. Ὅσοι
ἔμειναν στὴ Μεσσηνία ἔγιναν εἴλοιτες τῶν Σπαρτιατῶν.

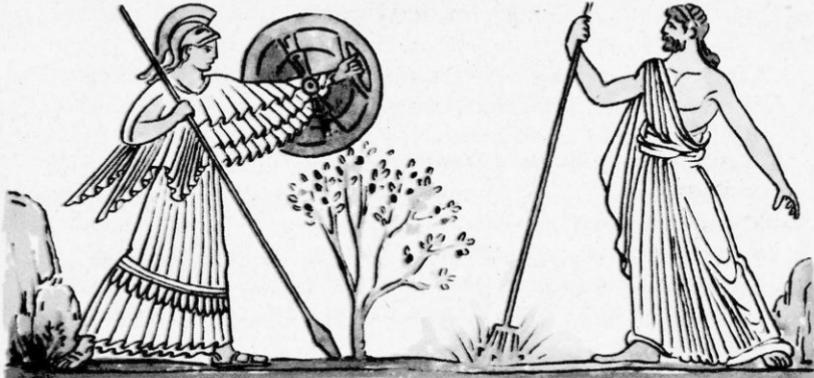
Ἐτσι τελείωσε τὸ 628 π.Χ. ὁ δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος,
ποὺ κράτησε 17 ὀλόκληρα χρόνια.

B' Τὸ Κράτος τῶν Ἀδηνῶν

1. Ἀδήνα

Ἡ Ἀδήνα, ἡ σημερινὴ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος, εἶναι πολὺ¹
ἀρχαία πόλι. Στὴν ἀρχὴ ἦταν ἔνα μικρὸ χωριό. Οἱ παλαιοὶ κάτοι-
κοὶ τῆς ἥσαν γεωργοί. Σιγὰ - σιγὰ δύμοις ἔγιναν θαλασσινοὶ καὶ
ἐμποροὶ. Μὲ τὰ ταξίδια τους καὶ τὸ ἐμπόριο σὲ ξένα μέρη ἔγιναν
πλούσιοι καὶ πρόκοψαν στὰ γράμματα καὶ στὶς τέχνες.

Τὸ χωριό, λοιπόν, αὐτὸ τῆς Ἀττικῆς, ποὺ ἦταν ἀπὸ τὴ μοίρα
προωρισμένο νὰ γίνη ἡ ὀραιότερη κι ἐνδοξότερη πόλι τοῦ κόσμου,
ἐπῆρε τὸ ὄνομα Ἀθήνα, σὰν δῶρο ἀπὸ τοὺς θεούς.

Πῶς πῆρε τὸ ὄνομα ἡ Ἀθήνα.

Νὰ τί λέγει ἡ μυθολογία: Δύο θεοί, ὁ Ποσειδών καὶ ἡ Ἀθηνᾶ, μάλισταν ποιὸς θὰ ἔδινε τὸ ὄνομα στὸ χωριό αὐτό. Ὁ Ποσειδών ἥθελε νὰ ὀνομαστῇ Ποσειδωνίᾳ· ἡ Ἀθηνᾶ ἐπέμενε νὰ ὀνομαστῇ Ἀθήνα.

Τότε ὁ Ζεὺς γιὰ νὰ τοὺς καθησυχάσῃ εἶπε: «Τὸ χωριό αὐτὸ θὰ πάρῃ τὸ ὄνομα ἐκείνου, ποὺ θὰ προσφέρῃ στοὺς κατοίκους του τὸ καλύτερο δῶρο».

‘Ο Ποσειδών τότε κτύπησε μὲ τὴν τρίαινά του τὴ γῆ κι ἀμέσως πετάχτηκε ἀπὸ τὸ χῶμα ἕνα ἄλογο. Ἡ Ἀθηνᾶ κτύπησε κι αὐτὴ μὲ τὸ δόρυ της τὴ γῆ κι ἀμέσως φύτρωσε μιὰ ἐλιά.

Οἱ θεοὶ ἔκριναν ὅτι τὸ δέντρο αὐτὸ ήταν χρησιμώτερο ἀπὸ τὸ ἄλογο κι ἔδωσαν τὸ ὄνομα τῆς Ἀθηνᾶς. Ἔτσι ἡ πόλι ὀνομάστηκε **Ἀθήνα** καὶ ἡ θεὰ προστάτισσά της.

Οἱ κατοίκοι τῆς Ἀττικῆς τότε ἤσαν χωρισμένοι σὲ τέσσερες φυλὲς καὶ κατοικοῦσαν σὲ δώδεκα ξεχωριστοὺς δῆμους. Τοὺς δῆμους αὐτοὺς δὲ ἡρωας Θησέας τοὺς ἔνωσε σὲ μιὰ πόλι κι ἔτσι ἔγινε δὲ ἴδιατης τοῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν.

Μετὰ ἀπ’ τὸ Θησέα βασίλευσαν στὴν Ἀθήνα διάφοροι βασιλεῖς, ποὺ ἤσαν ἀπόγονοι τοῦ Θησέα. Ὁ σπουδαιότερος ἀπ’ αὐτοὺς ἦταν ὁ **Κόδρος**.

2. 'Ο Κόδρος

"Οταν βασιλιάς τῆς Ἀθήνας ἦταν ὁ **Κόδρος**, οἱ Σπαρτιᾶτες θέλησαν νὰ καταλάβουν τὴν Ἀττικὴν καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν καὶ τὴν Ἀθήναν. Μὲ πολὺ στρατὸν πέρασαν τὸν Ἰσθμό, κατέλαβαν τὰ Μέγαρα κι ἔφθασαν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀθήναν.

"Ο κίνδυνος γιὰ τοὺς Ἀθηναίους ἦταν μεγάλος. Ἀμέσως ἀρχισαν νὰ ἐτοιμάζωνται καὶ νὰ μαζεύουν στρατό.

Προτοῦ ὅμως ἀρχίσῃ ἡ μάχη, ἔστειλαν καὶ ρώτησαν τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν, γιὰ νὰ μάθουν ποιὸς θὰ νικήσῃ. Καὶ τὸ Μαντεῖο ἀπάντησε: «Θὰ νικήσῃ ἐκεῖνος ὃ στρατός, ποὺ θὰ σκοτωθῇ ὁ βασιλιάς του».

"Οταν τὸ ἔμαθε ὁ Κόδρος ἀποφάσισε νὰ υπεισασθῇ γιὰ νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του. Πῶς ὅμως θὰ τὸ κατώρθωνε αὐτό; Οἱ Σπαρτιᾶτες ἐγνώριζαν τὸ **Χρησμὸν** καὶ πρόσεχαν νὰ μὴν τὸν σκοτώσουν.

Τότε ὁ Κόδρος γιὰ νὰ μὴν τὸν γνωρίσουν, ἔβγαλε τὴν βασιλικὴν του στολὴν καὶ φόρεσε ροῦχα χωρικοῦ. Τὴν νύχτα, χωρὶς νὰ τὸν ίδῃ κανένας, πέρασε στὸ ἀπέναντι δάσος, γιὰ νὰ κόψῃ δῆθεν ἔνλα.

'Εκεῖ ἦσαν στρατοπεδευμένοι οἱ Σπαρτιᾶτες καὶ μόλις τὸν εἶδαν, θέλησαν νὰ τὸν διώξουν. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἔφευγε ἀλλ᾽ ἀντιστάθηκε καὶ μὲ τὸ τσεκούρι του κτύπησε ἔνα στρατιώτη. Τότε οἱ ἄλλοι στρατιῶτες τὸν κτύπησαν καί, χωρὶς νά ξέρουν ποιὸς εἶναι, τὸν σκότωσαν.

Τὴν ἄλλη ἡμέρα οἱ Ἀθηναῖοι ζήτησαν ἀπὸ τοὺς Σπαρτιᾶτες τὸ πτῶμα τοῦ βασιλιᾶ των, γιὰ νὰ τὸ θάψουν. "Οταν ἔμαθαν οἱ Σπαρτιᾶτες ὅτι ὁ σκοτωμένος ἦταν ὁ Κόδρος, θυμήθηκαν τὸ χρησμὸν τοῦ Μαντείου κι ἔφυγαν χωρὶς νὰ δώσουν μάχη. "Ετσι, μὲ τὴν θυσία τοῦ Κόδρου, σώθηκε ἡ Ἀθήνα.

3. Οἱ ἀριστοκράτες καὶ ὁ Κύλωνας

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κόδρου, οἱ Ἀθηναῖοι σκέφτηκαν, ὅτι κανένας πλέον βασιλιάς δὲν μποροῦσε νὰ φθάσῃ τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴν δόξαν του.

Γ' αὐτὸν περιώρισαν τὰ δικαιώματα τῶν βασιλέων κι ἔκαμαν κι ἄλλους δυὸς ἀρχοντες: Τὸν πολέμαρχο, ποὺ διοικοῦσε τὸ στρατὸν καὶ τὸν ἐπώνυμο ἀρχοντα, ποὺ διηγόμενε τὸ Κράτος. Στὸ βασιλιά ἀφησαν μόνον τὰ ἀνώτερα θρησκευτικὰ καθήκοντα.

‘Αργότερα ἔκαμαν ἄλλους ἔξι ἀρχοντες, ποὺ τοὺς ώνόμασαν θεσμοθέτες. Αὐτοὶ κατέγραφαν τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τοῦ λαοῦ καὶ ἔκαμαν τοὺς νόμους τῆς χώρας.

“Ετσι οἱ ἀρχοντες ἔγιναν ἐννέα κι ἐκλέγονταν μόνο ἀπὸ τοὺς πλούσιους Ἀθηναίους, ποὺ λέγονταν ἀριστοκράτες. Αὐτοὶ εἰχαν ὅλα τὰ δικαιώματα καὶ τὴ διοίκησι τῆς χώρας. Οἱ ἄλλοι λαὸς δὲν εἶχε κανένα ἀξιωμα καὶ ποτὲ δὲν εὑρισκε δίκιο, ἀφοῦ τὸν δίκαιαν οἱ ἀριστοκράτες. Γι’ αὐτὸ ἦταν πολὺ δυσαρεστημένος.

Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ ὑπέφεραν περισσότερο ἡσαν οἱ γεωργοί. Αὐτοὶ ἡσαν χωρισμένοι σὲ δυὸ κατηγορίες. Στοὺς ζευγίτες, ποὺ εἶχαν λίγα δικά τους κτήματα καὶ στοὺς πελάτες ἡ ἀκτή μονες, ποὺ δὲν εἶχαν διόλου κτήματα δικά τους. Ἐργάζονταν στὰ κτήματα τῶν πλούσιων κι ἔδιναν σ’ αὐτοὺς τὰ πέντε ἔκτα ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά τους.

Οἱ ζευγίτες καὶ οἱ ἀκτήμονες, πολλὲς φορές βρίσκονταν σὲ μεγάλη φτώχεια γιατὶ τὰ εἰσοδήματά τους δὲν ἔφθαναν νὰ θρέψουν τὶς οἰκογένειές τους.

Ἀναγκάζονταν τότε νὰ δανείζωνται χρήματα ἀπὸ τοὺς πλούσιους. Τὰ χρέη ὅμως αὐτὰ συχνὰ βρίσκονταν σὲ ἀδυναμία νὰ τὰ πληρώσουν στὴν προθεσμία ποὺ ἔπρεπε. Οἱ πλούσιοι τότε εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς πωλήσουν γιὰ δούλους κι αὐτοὺς καὶ τὰ παιδιά τους.

“Ετσι τὸ μῆσος τῶν γεωργῶν μέρα μὲ τὴν ἡμέρα μεγάλωνε γιὰ τοὺς ἀριστοκράτες. Συχνὰ γίνονταν ταραχὲς κι ἐπαναστάσεις. Ἡ πιὸ γνωστὴ ἐπανάστασι ἦταν τοῦ **Κύλωνα**. Αὐτὸς σκέφτηκε νὰ τοὺς καταργήσῃ ὅλους καὶ νὰ γίνη μόνος αὐτὸς ἀρχοντας.

Τὸ 636 π. Χ. ἔκαμε ἐπανάστασι. Πῆρε τοὺς συντρόφους του καὶ ἀνέβηκε στὴν Ἀκρόπολι.

Μὰ δὲ λαὸς φοβήθηκε καὶ δὲν ἀκολούθησε. “Ετσι ή ἐπανάστασι αὐτὴ δὲν ἐπέτυχε καὶ δὲ λύτρωνας ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ, ἀφοῦ συνθηκολόγησε μὲ τὸν ἀρχοντα **Μεγακλῆ**.

Οἱ στρατιῶτες ὅμως τοῦ Μεγακλῆ παραβίασαν τὴ συνθήκη. Μπῆκαν μέσα στοὺς ναούς, ὅπου εἶχαν καταφύγει οἱ ἐπαναστάτες τοῦ Κύλωνα καὶ τοὺς κατέσφαξαν ὅλους.

“Η πρᾶξι αὐτὴ θεωρήθηκε μεγάλο ἀμάρτημα καὶ μεγάλη ἀσέβεια καὶ ὠνομάστηκε **Κυλώνειο** ἄγος.

Τὴν ἐποχὴ ἔκείνη ἐπεσε μεγάλη ἀρρώστεια στὴν πόλιν καὶ δὲ λαὸς τὴν ἀπέδωσε στὴν ὁργὴ τῶν θεῶν. Τότε κάλεσαν ἀπὸ τὴν Κρήτη

τὸ σοφὸ μάντη Ἐπιμενίδη γιὰ νὰ καθαρίσῃ τὴ πόλι.

Ἐπειτα ἀπὸ πολλὲς θυσίες, καὶ τελετές, πίστεψαν πῶς ἔφυγε τὸ μόλυσμα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ οἱ Μεγαρεῖς βρῆκαν τὴν εύκαιρία καὶ ἐπῆραν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους τὴ Σαλαμίνα.

4. Οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντα

Μετὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ Κύλωνα, οἱ ἀριστοκράτες ἀρχισαν πάλι νὰ πιέζουν τὸ λαὸ καὶ γι’ αὐτὸ συνεχίστηκαν οἱ ταραχὲς καὶ οἱ ἐπαναστάσεις. Ὁ λαὸς ζήτησε ἀπὸ τοὺς ἀρχοντες γραπτοὺς νόμους. Οἱ ἀρχοντες γιὰ νὰ φέρουν τὴν τάξι στὴν πόλι, ἀνέθεσαν στὸ Δράκοντα τὸ 621 π. Χ. νὰ κάμη νόμους.

Οἱ Δράκοντας ἔκαμε τοὺς παρακάτω γραπτοὺς νόμους:

1) Ἰδρυσε τὴν Ἐκκλησία τοῦ Δήμου. Αὐτὴ πλέον είχε τὸ δικαίωμα ν’ ἀποφασίζῃ γιὰ ὅλες τὶς ὑποθέσεις τοῦ Κράτους.

2) Ἐδωσε τὸ δικαίωμα στοὺς ζευγίτες νὰ παιρνούν μέρος στὴν Ἐκκλησία τοῦ Δήμου.

3) Ἰδρυσε τὸ Δικαστήριο τῶν Ἐφετῶν, ποὺ δίκαζε τοὺς φόνους ἐνῶ πρὶν τοὺς δίκαζε ὁ Ἀρειος Πάγος. Καὶ

4) Ἐκάμε νόμους ὅλα τὰ παλιὰ ἔθιμα τῆς χώρας.

Οἱ οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντα ἦσαν τόσο πολὺ αὐστηροί, ποὺ ἔλεγαν ὅτι ἐγράφηκαν μὲ αἷμα. Γι’ αὐτὸ καὶ σήμερα ἀκόμη, ὅταν πρόκειται γιὰ αὐστηροὺς νόμους ἡ ἄλλα αὐστηρὰ μέτρα, λέγονται οἱ φράσεις: «Δρακόντιοι ἢ Δρακόντια».

Αλλὰ καὶ μὲ τοὺς νόμους τοῦ Δράκοντα τὸ κακὸ δὲ διωρθώθηκε. Καμιὰ καλυτέρευσι δὲν ἔγινε στὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ. Πάλι οἱ πλούσιοι ἀρχισαν νὰ φέρωνται σκληρὰ στοὺς πτωχοὺς καὶ οἱ ἐπαναστάσεις ξανάρχισαν ἀγριώτερες. Τότε κάλεσαν ἕναν ἄλλο σοφὸ νομοθέτη, τὸ **Σόλωνα**, νὰ κάμη νέους νόμους.

5. Ο Σόλων

Ο Σόλων καταγόταν ἀπὸ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια καὶ ἦταν ἀπόγονος τοῦ Κόδρου. Γεννήθηκε στὴ Σαλαμίνα τὸ 640 π. Χ. Ἀπὸ νέος ἀσχολήθηκε μὲ τὸ ἐμπόριο.

Ἐκάμε πολλὰ ταξίδια κι ἐγνώρισε τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους πολλῶν ξένων κρατῶν. Γιὰ τὰ πολλὰ πράγματα ποὺ ἔμαθε, τὸν θεωροῦσαν ὡς ἔνα ἀπὸ τοὺς ἐπτὰ σοφοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Καὶ ὅμως, ποτὲ δὲν εἶπε, ὅτι τὰ γνώριζε ὅλα. Πάντα ἤθελε νὰ μαθαίνη περισσότερα. Καὶ ὅταν ἀκόμη γέρασε ἔλεγε: «Γηράσκω ἀεὶ διδασκόμενος».

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐσέβονταν τὸ Σόλωνα γιὰ τὴν πείρα καὶ τὴν σοφία ποὺ εἶχε, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀγαποῦσαν, γιατὶ ἦταν καὶ μεγάλος πατριώτης.

Γιὰ τὸ Σόλωνα διηγοῦνται καὶ τὴν ἔξῆς ἴστορία: Ὄταν κάποτε γύρουσε ἀπὸ τὰ ξένα, βρῆκε τὴν Σαλαμίνα, ποὺ πάντα ἀνήκε στοὺς Ἀθηναίους, νὰ τὴν κατέχουν οἱ Μεγαρεῖς.

Πολλὲς φορὲς οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαμαν πόλεμο μὲν αὐτοὺς γιὰ νὰ τὴν ἀποκτήσουν, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν. Εἰχαν πάθει τόσες ζημιές, ποὺ δὲν ἤθελαν ν' ἀκούσουν πλέον γιὰ πόλεμο.

Ἐκαμαν καὶ νόμο μάλιστα μὲ τὸν δοποῖο τιμωροῦσαν μὲ θάνατο ἐκεῖνον, ποὺ θὰ πρότεινε νὰ πολεμήσουν πάλι γιὰ τὴν Σαλαμίνα.

Ο Σόλων ὅμως αἰσθανόταν μεγάλη λύπη, ποὺ ἔβλεπε τὴν Σαλαμίνα, τὴν ἀγαπημένη του πατρίδα νὰ είναι σκλαβωμένη. Γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν τιμωρία τοῦ νόμου, νὰ τὶ ἔκαμε:

Μιὰ ἡμέρα βγῆκε ἀπὸ τὸ σπίτι του φορώντας στὸ κεφάλι του ἓνα σκούφο, σὰν ἐκεῖνο, ποὺ φοροῦσαν οἱ τρελλοὶ καὶ ἄρχισε νὰ τρέχῃ πρὸς τὴν ἀγορά. Οἱ Ἀθηναῖοι νόμισαν, πὼς ὁ Σόλων τρελλάθηκε κι ἐτρεξαν κοντά του ἀπὸ περιέργεια.

«Οταν ἔφυσε στὴν ἀγορὰ ἀνέβηκε σὲ μιὰ πέτρα καὶ ἀρχίσε ν' ἀπαγγέλλῃ ἓνα πατριωτικὸ ποίημα, ποὺ εἶχε κάμει γιὰ τὴν Σαλαμίνα. Οἱ Ἀθηναῖοι τόσο ἐνθουσιάστηκαν ἀπὸ τὸ ποίημα, ποὺ ἐπῆραν ἀμέσως τὰ δπλα καὶ μὲ ἀρχηγὸ τὸ Σόλωνα ἐπετέθηκαν, νίκησαν τοὺς Μεγαρεῖς καὶ ἔαναπήραν τὴν Σαλαμίνα τὸ 600 π. Χ.

6. Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνα

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς Σαλαμίνας οἱ Ἀθηναῖοι ἀγάπησαν περισσότερο τὸ Σόλωνα καὶ τὸν ἔκαμαν ἀρχοντα καὶ νομοθέτη.

‘Ο Σόλων μόλις άνέλαβε τὴν ἀρχὴν ἔβαλε τοὺς παρακάτω νόμους :

1. Κατάργησε τὰ χρέη καὶ ἐλευθέρωσε δλους ὅσοι εἶχαν γίνει δοῦλοι ἀπὸ χρέη στοὺς πλουσίους. Κι ἀκόμη ἀπαγόρευσε στὸ ἔξης νὰ δανείζωνται χρήματα μὲ ὑποθήκη τὸ σῶμα τους καὶ νὰ γίνωνται δοῦλοι. ‘Ο νόμος αὐτὸς ὠνομάσθηκε σεισάχθεια.

2. Χώρισε τοὺς πολίτες σὲ τέσσερις τάξεις ἀνάλογα μὲ τὰ εἰσοδήματά τους.

α) Στοὺς πεντακοσιομεδίμνους, ἐκείνους ποὺ εἶχαν εἰσόδημα ἀπὸ τὰ κτήματά τους 400 — 500 μεδίμνους· (δι μέδιμνος ἦταν μέτρο 44 κιλῶν σιταριοῦ).

β) Στοὺς τριακοσιομεδίμνους ἥπεις, ὅσους εἶχαν εἰσόδημα 200 — 300 μεδίμνους.

γ) Στοὺς διακοσιομεδίμνους ἥ ζευγίτες, ὅσους εἶχαν εἰσόδημα 200 μεδίμνους, καὶ

δ) Στοὺς ὅτες, δῆλοι. ἐκείνους ποὺ δὲν εἶχαν κτήματα κι ἐργάζονταν στὰ κτήματα τῶν πλουσίων.

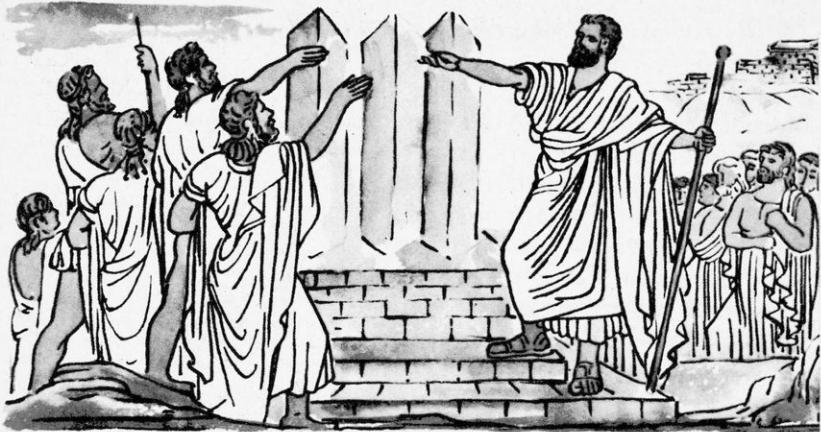
‘Απὸ τὶς τρεῖς πρῶτες τάξεις ἐκλέγονταν οἱ ἄρχοντες. Αὐτοὶ ἐπλήρωναν ὅλους τοὺς φόρους, ἀνάλογα μὲ τὴν περιουσία ποὺ εἶχαν καὶ στὸν πόλεμο πήγαιναν μὲ δικά τους ἔξοδα καὶ μὲ βαριὰ ὅπλα.

3. Διετήρησε τὴν Βουλὴν ποὺ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ 400 βουλευτάς. Ή βουλὴ συζητοῦσε τὶς διάφορες ὑποθέσεις τοῦ κράτους, ἀλλὰ τὶς ἀποφάσεις, ποὺ ἔπαιρνε, ἔπρεπε νὰ τὶς ἐγκρίνῃ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Δήμου.

4. Συνέστησε τὴν Ἐκκλησία τοῦ δήμου. Σ’ αὐτὴν ἔπαιρναν μέρος δλοι οἱ πολίτες, ποὺ ἤσαν ἐπάνω ἀπὸ 20 χρονῶν. Ή ἐκκλησία τοῦ δήμου εἶχε μεγάλα δικαιώματα: Ψήφιζε τοὺς νόμους ἔξελεγε τοὺς ἄρχοντες καὶ τοὺς δικαστάς, ὡρίζε τοὺς φόρους κι ἀποφάσιζε γιὰ πόλεμο ἥ εἰρήνη. Οἱ ἀποφάσεις λαμβάνονταν κατὰ πλειοψηφία, μὲ ἀνάτασι τῶν χεριῶν.

5. Ἐδωσε στὸν Ἀρειο Πάγο μεγαλύτερη δικαστικὴ ἔξουσία. Αὐτὸς ἐπέβλεπε ἄν ἐφαρμόζονταν οἱ νόμοι ἀπὸ τοὺς πολίτες καὶ δίκαζε τοὺς ἐγκληματίες.

6. Ἐκαμε ἀκόμη ἔνα μεγάλο δικαστήριο, τὴν Ἡλιαία. Αὐτὸς ἀποτελοῦνταν ἀπὸ 6.000 δικαστάς, ποὺ ἐκλέγονταν ἀπὸ δλους τοὺς πολίτες, ποὺ εἶχαν συμπληρώσει τὸ 30ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας τους. Δίκαζαν βέβαια δχ δλοι μαζί, ἀλλὰ κατὰ τμήματα ἀπὸ 600. Ή Ἡλιαία εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τιμωρῇ καὶ τοὺς ἄρχοντες ἀκόμη, ἄν παρέβαιναν τοὺς νόμους.

‘Ο Σόλωνας δρκίζει τοὺς Ἀθηναίους.

7. Προστάτευσε μὲν νόμους τὸ ἐμπόριο καὶ τὶς τέχνες.

8. Φρόντισε τέλος γιὰ τὴν ἀνατροφὴ τῶν παιδῶν. Οἱ γονεῖς ἡσαν ὑποχρεωμένοι νὰ μαθαίνουν στὰ παιδὶα τους γράμματα, μουσικὴ καὶ γυμναστικὴ. Ἀπὸ ἐπτὰ χρονῶν μέχρι δέκα ἔξι τὰ παιδὶα γυμνάζονταν στὰ γυμναστήρια καὶ στὶς παλαίστρες, γιὰ ν' ἀποχτῆσον γερὰ σώματα καὶ νὰ γίνουν καλοὶ ὑπερασπιστὲς τῆς πατρίδος.

Στὰ 16 χρόνια τους οἱ νέοι ἔπαιρναν τὰ δπλα κι ἔδιναν τὸν περίφημο ὄρκο τοῦ ἐφῆβου:

«Θὰ τὰ κρατῶ τὰ δπλ’ αὐτὰ καὶ δὲ θὰ τὰ ντροπιάσω καὶ μόνος καὶ μὲ συντροφὶα κι ἐδῶ κι ὅπου κι ἂν λάχω.

Θὰ πολεμήσω ἀκούραστα κι ἀφρόντιστα θὰ πέσω καὶ τοὺς δικαίους θ’ ἀγαπῶ καὶ θὰ τιμῶ τοὺς νόμους.

Θὰ κατατρέχω τὸ κακό, θὰ σφάξω τὸν προδότη κι ἂν ἵσως φέμματα μιλῶ, κολάστε με θεοί μου».

“Οπως οἱ Σπαρτιᾶτες ἔτσι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τιμοῦσαν πολὺ ὅσους σκοτώνονταν γιὰ τὴν πατρίδα καὶ τοὺς ἔθαπταν μὲ μεγάλες τιμές.

Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνα γράφηκαν ἐπάνω σὲ τριγωνικὲς ἔύλινες πλάκες, ποὺ λέγονταν Κύρβεις. Ἐπειτα ἔβαλε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ὀρκισθοῦν, διτὶ δὲ θ’ ἀλλάξουν τοὺς νόμους γιὰ 10 χρόνια. Γιὰ νὰ μὴν ἀναγκασθῇ νὰ τοὺς ἀλλάξῃ ταξίδεψε σὲ ἔνα μέρη.

7. Κροῖσος καὶ Σόλων

Ταξιδεύοντας ὁ Σόλων στὶς διάφορες χῶρες τῆς Μ. Ἀσίας ἔφθασε στὴν πόλι Σάρδεις, ποὺ ἦταν πρωτεύουσα τῆς Λυδίας· Βασιλιάς τῆς Λυδίας τότε ἦταν ὁ **Κροῖσος**.

Μόλις ἔμαθε ὁ βασιλιάς, πὼς ὁ σοφὸς Σόλων βρίσκεται στὴ χώρα του, τὸν κάλεσε στὸ παλάτι του, νὰ τὸν φιλοξενήσῃ. Τὸν κράτησε ἀρκετὲς ἡμέρες κοντά του καὶ τὸν περιποιηθῆκε πολύ.

Ο Κροῖσος εἶχε συγκεντρώσει ὀμμύθητα πλούτη σε χρυσάφι καὶ ἀσήμι καὶ νόμιζε, πὼς ἦταν ὁ πιὸ εὐτυχισμένος ἄνθρωπος στὸν κόσμο. Γι' αὐτὸ μιὰ ἡμέρα ἔδειξε τοὺς θησαυρούς του στὸν Σόλωνα καὶ τοῦ εἶπε:

«Ξένε Ἀθηναῖε, πολλὰ ἔχω ἀκούσει γιὰ σένα, γιὰ τὶς γνώσεις σου καὶ γιὰ τὴ μεγάλη σου σοφία. Πέξ μου ὅμως, γνώρισες σὲ ὅλες τὶς χῶρες, ποὺ γύρισες, κανέναν ἄλλον ἄνθρωπο πιὸ εὐτυχισμένον ἀπὸ μένα;» Καὶ ὁ Σόλων, ποὺ καμμιὰ ἐντύπωσι δὲν τοῦ ἔκαμαν τὰ πλούτη τοῦ Κροίσου, ἀπάντησε:

—Γνώρισα τὸν **Τέλλο** τὸν Ἀθηναῖο. Εὐτυχισμένος ἄνθρωπος. Εκαμε καλὰ κι εὐγενικὰ παιδιὰ κι ἔζησε ὡς τὰ γηρατειά του τιμημένα. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἀγαποῦσαν καὶ τὸν ἐκτιμοῦσαν πολύ. Καὶ ὅταν τέλος σκοτώθηκε στὴ μάχη πολεμῶντας γιὰ τὴν πατρίδα του, τὸν ἔθαψαν μὲ μεγάλες τιμές.

Ο Κροῖσος στενοχωρέθηκε, καὶ ωτησε πάλι. «Μετὰ τὸν Τέλλο, ποιὸν ἄλλον εὐτυχισμένον ἄνθρωπο γνώρισες;»

—Τὸν **Κλέοβι** καὶ τὸν **Βίτωνα**, ἀπάντησε ὁ Σόλωνας.

*Ησαν δυὸ πολὺ καλὰ ἀδέλφια ἀπὸ τὸ **Ἀργος**. Ἀγαποῦσαν

καὶ σέβονταν πολὺ τὴ μητέρα τους, ποὺ ἦταν ἵέρεια στὸ ναὸ τῆς θεᾶς Ἡρας.

Κάποτε ἥθελε νὰ πάη στὸ ναό, μὰ τὰ βόδια ποὺ θὰ τὴν πήγαιναν ἄργησαν νὰ ἔλθουν ἀπὸ τὴ βισκή. Τότε τὰ δυὸ ἀδέλφια ζεύθηκαν τὸ ἀμάξι καὶ τὴν πῆγαν.

Συγκινημένη τότε ἡ μητέρα τους παρακάλεσε τὴν θεὰ νὰ χαρίση στὰ παιδιά της τὸ μεγαλύτερο καλό. Καὶ ἡ θεὰ ἐπῆρε τὰ παιδιὰ μαζί της...

“Οταν τὸ βράδυ ἔφαγαν καὶ κοιμήθηκαν μέσα στὸ ναό, δὲν ξύπνησαν τὸ πωἱ. Πέθαναν εὐτυχισμένα. Ὁ λαός, γιὰ νὰ τιμήσῃ τὰ δυὸ αὐτὰ ἀδέλφια, τοὺς ἔκαμε τὰ ἀγάλματά τους καὶ τὰ ἔστησε στοὺς Λελφούς.

“Ο Κροῖσος τώρα δυσαρεστήθηκε πολὺ καὶ εἶπε στὸ Σόλωνα: «Ωστε τὴ δική μου τὴν εὐτυχία δὲν τὴν ὑπολογίζεις διόλου καὶ μὲ θεωρεῖς κατώτερο καὶ ἀπὸ τοὺς κοινοὺς ἀνθρώπους;»

Ο σοφὸς Σόλων τοῦ ἀπάντησε: «Μηδέ να πρὸ τοῦ τέλοιος μακριζε». Δηλαδή: Κανένα δὲν μπορεῖς νὰ εἰπῆς εὐτυχισμένο, ἢν δὲν ἴδῃς τὸ τέλος του.

Δὲν ἐπέρασαν πολλὰ χρόνια καὶ τὰ λόγια τοῦ Σόλωνα ἐβγῆκαν ἀληθινά. Σ’ ἔναν πόλεμο, ποὺ ἔκαμε ὁ Κροῖσος μὲ τὸν **Κῦρο**, τὸ βασιλιὰ τῆς Περσίας, νικήθηκε καὶ πιάσθηκε αἰχμάλωτος. Ὁ Κῦρος τότε διέταξε τοὺς στρατιῶτές του νὰ τὸν κάψουν ζωντανό.

Τὴν ὥρα ποὺ τὸν ἀνέβαζαν ἐπάνω στὴ φωτιά, ὁ Κροῖσος θυμήθηκε τὰ σοφὰ λόγια τοῦ Σόλωνα, ἀναστέναξε καὶ φώναξε τρεῖς φορές: Σόλων, Σόλων, Σόλων! “Οταν ἀκουσε ὁ Κῦρος νὰ φωνάζῃ, τὸν φώτησε: «Ποιός εἶναι αὐτὸς ὁ Σόλων; Θεὸς εἶναι ἢ ἀνθρωπος;»

Ο Κροῖσος διηγήθηκε ὅλη τὴν ἴστορία μὲ τὸ Σόλωνα. Τότε ὁ Κῦρος σκέφθηκε ὅτι κι αὐτὸς μπορεῖ νὰ πάθῃ κάποιο κακό, ὥστὸ τέλος τῆς ζωῆς του, καὶ διέταξε νὰ τὸν κατεβάσουν ἀπὸ τὴ φωτιά. Τοῦ χάρισε τὴ ζωὴ καὶ τὸν ἄφησε ἔλευθερο νὰ ζήσῃ βασιλικὰ κοντά του, σὰν φίλος καὶ σύντροφός του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Οι Περσικοί πόλεμοι

1. Οι Έλληνικές ἀποικίες

Κανένα ἔθνος, στὰ παλιὰ χρόνια, δὲν ἴδρυσε τόσες πολλές ἀποικίες, ὅσες τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Πρῶτοι οἱ Ἀχαιοί, κατὰ τὸ 1400 π.Χ. ὅπως εἰδαμε, κατέλαβαν τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας κι ἔκτισαν τὶς πρῶτες ἀποικίες.

Μετὰ τὴν καθόδο τῶν Δωριέων, κατέφυγαν ἐκεῖ πολλοὶ ἀπόγονοι τῶν Ἀχαιῶν, φέροντας μαζί τους καὶ τὸν μυκηναϊκὸν πολιτισμό.

Ἄργοτέρα πολλές πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἔκτισαν ἀποικίες στὰ παράλια τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, στὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὡς καὶ στὴν κάτω Ἰταλία καὶ Σικελία. Οἱ Ἑλληνικὲς ἀποικίες στὴ Νότια Ἰταλία καὶ στὴ νῆσο Σικελία, ἔδωσαν στὴ χώρα ἑλληνικὴ ὄψι καὶ γι' αὐτὸν ὠνομάστηκε Μεγάλη Ἑλλάδα.

Απ' ὅλες τὶς Ἑλληνικὲς ἀποικίες, ἔκεινες ποὺ διατήρησαν τὸ μεγαλύτερο πολιτισμό, ἥσαν οἱ ἀποικίες τῆς Μ. Ἀσίας.

Οἱ Ἑλληνες τῆς Μ. Ἀσίας παρουσίαζαν κάποια διαφορὰ στὴ γλῶσσα καὶ τὰ ἔνθιμα καὶ γι' αὐτὸν διακρίνονταν σὲ τρεῖς φυλές: Τοὺς Αἰολεῖς, τοὺς Ἰωνεῖς καὶ τοὺς Δωριεῖς.

Απ' ὅλες τὶς Ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, ἔκεινες ποὺ ἀναπτύχθηκαν περισσότερο, ἥσαν οἱ Ἰωνικὲς πόλεις καὶ κυρίως ἡ Μίλητος, ἡ Ἐφεσος, ἡ Φώκαια καὶ ἡ Χίος.

Οἱ Ἰωνες εἶχαν ἔνα κοινὸν ἱερό, τὸ Πανιώνιο. Ἡ Ἰωνία ἔκανε πολλὰ δημητριακά, ἀφθονα φροῦτα καὶ λάδι. Οἱ κάτοικοι τῆς ἀσχολοῦνταν μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ ἥσαν καλοὶ ναυτικοί. Ἔτσι ἐπλούτισαν πολύ, ἔκτισαν μεγάλες πόλεις καὶ τὶς στόλισαν μὲ θαυμάσια κτίσια.

Κατὰ τὸν 60 π.Χ. αἰώνα ἡ Ἰωνία ἦταν ἡ πλουσιώτερη καὶ περισσότερο ἀνεπτυγμένη χώρα στὸ ἐμπόριο, τὶς τέχνες καὶ τὰ γράμματα. Γι' αὐτὸν καὶ δὲ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς αὐτῆς τῆς ἐποχῆς λέγεται Ἰωνικὸς πολιτισμός.

‘Η Ἑλλάδα, μὲ τὴν κάθιστο τὸν Δωριέων καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ, καθυστέρησε γιὰ πολλὰ χρόνια. Τὸν πολιτισμὸν ποὺ ἀνέπτυξε τὸν ὅο καὶ 40 αἰώνα τὸν ἐπῆρε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες τῶν ἀποικιῶν καὶ κυρίως τοὺς Ἰωνεῖς.

Οἱ πόλεις τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν δὲν ἦσαν ἐνωμένες σ’ ἕνα κράτος. Ἡ κάθησε μία ἀποτελοῦσε ἔχειριστὸ κράτος, μὲ δικούς της ἄρχοντες καὶ δικούς της νόμους. Αὐτὸς στάθηκε μιὰ μεγάλη ἀδυναμία καί, ὅπως θὰ ἴδομε, ἔγινε αἰτία νὰ ὑποδουλωθοῦν ἀπὸ τοὺς γειτονικοὺς λαούς.

Πρῶτοι οἱ Λυδοί, ποὺ κατοικοῦσαν στὰ βορειοανατολικὰ τῆς Ἰωνίας, ἀφοῦ ὑπέταξαν διάφορες ἄλλες χῶρες, ὑποχρέωσαν καὶ τὶς Ἑλληνικὲς πόλεις νὰ τοὺς πληρώνουν φόρους.

Οἱ Λυδοὶ δὲν τοὺς ἐκακομεταχειρίστηκαν τοὺς Ἕλληνες, γιατὶ ἐκτιμοῦσαν πολὺ τὸ μεγάλο πολιτισμό τους κι ἐσέβονταν τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μαντεῖα τους. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τους καλοῦσαν κοντά τους τοὺς Ἕλληνες σοφοὺς καὶ καλλιτέχνες καὶ συμβουλεύονταν συχνὰ τὸ Μαντεῖο τῶν Λελφῶν.

2. Οἱ Πέρσες

(‘Υποταγὴ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μ. Ἀσίας στὸν Κῦρο)

Οἱ Πέρσες ἦσαν λαὸς τῆς Μ. Ἀσίας. Τὸ Περσικὸ κράτος ἀπλωνόταν ἀνατολικὰ τῆς Μ. Ἀσίας, ἀνάμεσα στὴν Κασπία θάλασσα καὶ στὸν Περσικὸ κόλπο.

Κατὰ τὸν 6ο π.Χ. αἰώνα ἡ Περσία εἶχε ἔνα σπουδαῖο βασιλιᾶ, τὸν **Κῦρο**. Αὐτὸς ἔκαμε πολλοὺς πολέμους καὶ κυρίευσε πολλὲς γειτονικὲς χῶρες.

Οἱ Κροῖσος, ὁ βασιλιὰς τῆς Λυδίας, ὅπως ἐμάθαμε, φοβήθηκε τὴν μεγάλη δύναμι τοῦ Κύρου κι ἔκαμε πόλεμο ἐναντίον του. Νικήθηκε δῆμος κι ἔτσι ὁ Κῦρος ἔφθασε ὡς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας.

Οἱ Ἑλληνικὲς πόλεις ἔστειλαν πρέσβεις καὶ δῆλωσαν στὸ βασιλιὰ τῶν Περσῶν, ὅτι δέχονται νὰ πληρώνουν φόρο, ἀλλὰ νὰ μείνουν ἐλεύθερες. ‘Ο Κῦρος δῆμος δὲν δέχτηκε κι ἔστειλε ἐναντίον τους πολὺ στρατό, μὲ στρατηγὸ τὸν **Αρπαγά**.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας καὶ μπροστὰ στὸ μεγάλο αὐτὸν κίνδυνο, δὲν μπόρεσαν νὰ ἐνωθοῦν. Κάθησε πόλι πολέμησε γενναῖα γιὰ τὴ σωτηρία τῆς, ἀλλὰ στὸ τέλος ὅλες νικήθηκαν καὶ σκλαβώθηκαν.

Μόνον ί Μίλητος δὲ σκλαβώθηκε, γιατὶ πρόφθασε καὶ συνθηκολόγησε μὲ τὸν Κῦρο.

Ἐτοι δὴ ή Ἰωνία ὑποδουλώθηκε γιὰ δεύτερη φορά. Ἀφοῦ ὑποτάχτηκαν οἱ Ἐλληνες τῆς Μ. Ἀσίας, οἱ Ἐλληνες τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, γιὰ νὰ μὴν πάθουν τὰ ἴδια, παραδόθηκαν κι αὐτοὶ στὸν Κῦρο.

3. Ἡ Ἰωνικὴ Ἐπανάστασι (499 — 493 π.Χ.)

Ο Κῦρος μεγάλωσε πολὺ τὸ κράτος του. Ὁταν πέθανε, τὸ Περσικὸ κράτος ἀπλωνόταν ἀπὸ τὰ σύνορα τῶν Ἰνδιῶν κι ἔφθανε ὥς τὸ Αἴγαιο πέλαγος, τὴ Μεσόγειο ὑάλασσα καὶ τὴν Αἴγυπτο. Γι’ αὐτὸ διασημάτια τῶν Περσῶν λεγόταν «με γάλος βασιλιάς».

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κύρου, στὸ θόρόν ἀνέβηκε διαρεῖος. Ἡταν βασιλιάς δραστήριος καὶ γιὰ νὰ διοικῇ καλύτερα τὸ κράτος του, τὸ διαιρέσει σὲ εἴκοσι περιφέρειες ποὺ λέγονταν σατραπεῖς καὶ διοικητής του λεγόταν σατραπής.

Οἱ σατράπεις εἰσέπρατταν τοὺς φόρους, ποὺ ἔστελναν στὸ μεγάλο βασιλιά, ἀλλὰ ἔκαναν δὲ τι ἥθελαν στὴν περιφέρειά τους καὶ καταπίεζαν πολὺ τοὺς λαοὺς ποὺ διοικοῦσαν. Γι’ αὐτὸ μὲ τὸ ὄνομα «σατράπης» χαρακτηρίζουν καὶ σήμερα κάθε ἀνθρώπο, ποὺ φέρεται ἄσχημα καὶ σκληρὰ στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Κατὰ τὸ 513 π.Χ. διαρεῖος βρισκόταν σὲ πόλεμο μὲ τοὺς Σκύθες, ποὺ κατοικοῦσαν τὴ σημερινὴ νότια Ρωσσία.

Οἱ Ἰωνες ποὺ λαχταροῦσαν νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπ’ τὸ σκληρὸ Περσικὸ ξυγό, θεώρησαν κατάλληλη τὴ στιγμὴ νὰ ἐπαναστατήσουν. Ἔστειλαν μάλιστα πρόσβεις στὴν Ἑλλάδα καὶ ζήτησαν βοήθεια.

Οἱ Σπαρτιάτες δὲ ὑέλησαν νὰ τοὺς βοηθήσουν. Οἱ Ἀθηναῖοι δῦμοις, ποὺ ἤσαν καὶ διμόφυλοι μὲ τοὺς Ἰωνες, δέχθηκαν πρόσθυμα νὰ τοὺς βοηθήσουν καὶ τοὺς ἔστειλαν 20 πλοῖα καὶ λίγο στρατό. Ἐπίσης καὶ η Ἐρέτρια τῆς Εύβοιας ἔστειλε 5 πλοῖα καὶ ἀνάλογο στρατό.

“Ολοι τώρα μαζὶ ἐβάδισαν κατὰ τὶς Σάρδεις καὶ τὶς κατέλαβαν. Ἡ ἀκρόπολι δῦμοις τῶν Σάρδεων ἀντιστάθηκε πολὺ.

Ἐνῶ οἱ Ἐλληνες πολιορκοῦσαν τὴν ἀκρόπολι, μιὰ ἵαφνικιά πυρκαϊὰ κατέκαυσε τὴν πόλι. Οἱ Ἐλληνες τότε ἀναγκάστηκαν νὰ

νποχωρήσουν καὶ γύρισαν στὴν Ἔφεσο. Ὁ Δαρεῖος ἔστειλε πολὺ στρατὸν ἐναντίον τους καὶ τοὺς νίκησε. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς ἐγκατέλειψαν τοὺς Ἰωνες, ποὺ ἐξακολούθησαν μόνοι τους τὸν ἀγώνα.

‘Ο Δαρεῖος ἔλαβε τότε δραστήρια μέτρα. ‘Ο Περσικὸς στόλος κατέστρεψε τὸν Ἰωνικὸν καὶ οἱ πόλεις ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλη ἐπεσαν στὰ χέρια τῶν Περσῶν.

‘Η Ἰωνικὴ ἐπανάστασι εἶχε θλιβερὸν τέλος. Καταστράφηκαν οἱ Ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ δόθηκε ἡ ἀφορμὴ τῶν Περσικῶν πολέων, ποὺ ἀκολούθησαν.

‘Ο Δαρεῖος, δταν ἔμαθε, δτι οἱ Ἀθηναῖοι βοήθησαν τοὺς Ἰωνες στὴν ἐπανάστασι, θύμωσε πολύ. Ἐρριξε ἔνα βέλος πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπε:

«Ἀξίωσέ με, θεέ, νὰ τιμωρήσω τοὺς Ἀθηναίους». Ἐβαλε μάλιστα ἔνα δοῦλο νὰ τοῦ λέγῃ τρεῖς φορὲς τὴν ἥμέρα: «Δέσποτα, μὴ λησμονήσης τοὺς Ἀθηναίους».

4. Ή πρώτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Μαρδόνιος

(492 π.Χ.)

‘Η Ἰωνικὴ ἐπανάστασι ἦταν μιὰ ἀπλῆ ἀφορμὴ γιὰ νὰ κηρύξουν οἱ Πέρσες τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ αἰτία ἦταν ἀλληλη. Οἱ Πέρσες, γιὰ νὰ διατηρήσουν τὸ ἀπέραντο κράτος τους, ἐπρεπε νὰ γίνουν κύριοι καὶ τῆς θάλασσας, ποὺ περιέβρεχε τὰ δυτικὰ παράλια τῆς αὐτοκρατορίας τους.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν στὴ Μεσόγειο θάλασσα κυριαρχοῦσαν οἱ “Ἑλληνες. Αὐτοὶ εἶχαν ἴδρυσει παντοῦ ἀποικίες καὶ κρατοῦσαν τὸ ἐμπόριο στὰ χέρια τους. Οἱ Πέρσες λοιπὸν σκέφθηκαν νὰ τοὺς ἐξαφανίσουν ἢ νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν κι ἔτσι νὰ ἀσφαλίσουν περιστρέφο τὸ κράτος τους.

Μὲ τοὺς περσικοὺς ἢ μηδικοὺς πολέμους, ὅπως λέγεται στὴν ἴστορία ἡ ἐπίθεσι τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀρχίζει ἡ λαμπρότερη κι ἐνδοξότερη περίοδος τῆς ἐθνικῆς μας ἴστορίας.

Οἱ μεγάλοι πρόγονοί μας μὲ τὸν ἀξιοθαύμαστο ἡρωισμό τους ἐσωσαν τότε ὅχι μόνον τὴν ἐλευθερία καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ τῆς Εὐρώπης.

Γι' αύτὸν καὶ τὰ γεγονότα ποὺ συνέβηκαν αὐτὴ τὴν ἐποχήν, ἀποτελοῦν τὸ σπουδαιότερο μέρος τῆς παγκόσμιας ἴστορίας.

Ο Δαρεῖος, ἀφοῦ ὑπέταξε τὶς Ἰωνικὲς ἀποικίες, ἐνόμισε ὅτι ἡταν εὔκολο νὰ ὑποδουλώσῃ καὶ τὴν Ἑλλάδα. Τὸ 492 π.Χ. ἐστειλε τὸ γαμβρό του **Μαρδόνιο** μὲ ἵσχυρὸ στρατὸ καὶ στόλο ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

Πρὸ πάντων ἥθελε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Ἐρετοριεῖς, ποὺ εἶχαν βοηθήσει τοὺς Ἰωνεῖς.

Ο Μαρδόνιος πέρασε τὸν Ἑλλήσποντο καὶ μὲ τὸ στρατὸ του ὑπέταξε τὴν Θράκη καὶ τὴν Μακεδονία.

Ο Περσικὸς στόλος ἔπλεε κοντὰ στὴν παραλία. "Οταν ὅμως ἔφυθασε στὴν γερσόνησο τοῦ" Ἀθω (ὅπου σήμερα τὰ μοναστήρια τοῦ Ἀγίου Ὄρους), συνάντησε μεγάλη τρικυμία κι ἔπαθε μεγάλες καταστροφές. Τὰ περισσότερα πλοῖα ἐβούλιαξαν καὶ οἱ ναῦτες τους πνίγηκαν.

Ἐτσι δὲ Μαρδόνιος ἀναγκάστηκε νὰ ἐπιστρέψῃ ντροπιασμένος στὴν Περσία, χωρὶς νὰ κάμη τίποτε.

5. Η δεύτερη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Δάτις καὶ Ἀρταφέρνης (490 π.Χ.)

Ο Δαρεῖος, ὅταν ἔμαθε τὴν καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου του, ποὺ εἶχε στείλει μὲ τὸ Μαρδόνιο, δὲν ἀπελπίστηκε. Θύμωσε περισσότερο καὶ διέταξε νὰ ἐτοιμαστῇ νέος μεγαλύτερος στρατὸς καὶ στόλος. Μὲ κάθε τρόπο ἥθελε νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Ἑλλάδα.

Πρὶν ὅμως ἔεκινήσῃ, ἐστειλε πρέσβεις στὶς σπουδαιότερες πόλεις τῆς Ἑλλάδος γιὰ νὰ ζητήσῃ «γῆν καὶ ὅδῳρο». Κατὰ τὴν συνήθεια τῶν Περσῶν, τὰ δυὸ αὐτὰ πράγματα ἤσαν σημάδια ὑποταγῆς.

Πολλὲς πόλεις καὶ νησιὰ δήλωσαν ὑποταγὴ στὸ Δαρεῖο. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως καὶ οἱ Σπαρτιᾶτες ἀρνήθηκαν. Οἱ Σπαρτιᾶτες μάλιστα ἔρριξαν τοὺς πρέσβεις σ' ἓνα πηγάδι καὶ τοὺς εἶπαν: «Πάρτε δόσο νομίζετε, ἀπ' ὅ, τι ζητᾶτε».

"Υστερα ἀπὸ χρόνια, ὅταν βασιλιάς τῶν Περσῶν ἦταν δὲ Ξέρξης, οἱ Σπαρτιᾶτες μετάνοιωσαν γι' αὐτὸν ποὺ ἔκαμαν. Οἱ πρέσβεις

ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια θεωροῦνταν πρόσωπα Ἱερά. Γιὰ νὰ ἐπανορθώσουν τὸ σφάλμα τους, ἀποφάσισαν νὰ στείλουν στὸν Ξέρξη δύο νέους γιὰ νὰ τοὺ θανατώσῃ, σὲ ἀντάλλαγμα τοῦ θανάτου τῶν δύο πρέσβεων τοῦ Δαρείου στὴ Σπάρτη.

Δυὸς παλληκάρια τότε, ὁ **Σπερθίας** καὶ ὁ **Βούλης**, προσφέρονται μόνα τους νὰ θυσιαστοῦν καὶ ζήτησαν νὰ πᾶνε στὴν Περσία.

“Οταν δύως παρουσιάστηκαν στὸν Ξέρξη καὶ τοῦ εἶπαν γιὰ πιὸ λόγο ἥρθαν, ὁ βασιλιὰς θαύμασε τὸ θάρρος καὶ τὴν αὐτοθυσία τους καὶ τοὺς χάρισε τὴ ζωὴ. ”Ετσι οἱ δύο γενναῖοι Σπαρτιῆτες ἐπέστρεψαν πάλι στὴν πατρίδα τους.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Ἐρέτριας. Οἱ Δαρεῖοι, ἀφοῦ ἔτοιμασε στρατὸν ἀπὸ 100 χιλιάδες πεζικό, 10 χιλιάδες ἵππου καὶ στόλο ἀπὸ 600 πλοῖα, ἔκεινησε γιὰ δεύτερη φορὰ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

Αρχηγοὺς τῆς ἐκστρατείας διώρισε τὸν **Δάτι** καὶ τὸν **Ἀρταφέρνη**. Οἱ δύο στρατηγοί, ἀπὸ φύσιο μὴν πάθουν ὅ,τι ἔπαθε ὁ Μαρδόνιος, δὲν ἀκολούθησαν τὸν ἴδιο δρόμο. Στρατὸς καὶ στόλος συγκεντρώθηκε στὴ νῆσο Σάμο τὴν ἄνοιξη τοῦ 490 π.Χ.

“Απὸ τὴν Σάμο ἔπλεαν κοντὰ στὴν Ἰκαρία καὶ ἀνάμεσα στὶς Κυκλαδές.

“Οταν ἔφθασαν στὴν νῆσο Νάξο σταμάτησαν καὶ τὴν κατέλαβαν. Ὅστερα ἔπλευσαν πρὸς βορρᾶν, ἔφθασαν στὴν Κάρυστο, τὴν κατέλαβαν καὶ διευθύνθηκαν πρὸς τὴν Ἐρέτρια.

Οἱ Ἐρετριεῖς ἀντιστάθηκαν γενναῖα ἀρχετές ἡμέρες, ἀλλὰ στὸ τέλος ὑπέκυψαν. Οἱ Πέρσες, ἀφοῦ λεηλάτησαν τὴν πόλιν, τὴν ἔκαυσαν, καὶ τοὺς κατοίκους τοὺς ἔστειλαν ὡς δούλους στὸ Δαρεῖο.

“Οστερα ἔπλευσαν πρὸς τὴν Ἀττικὴ καὶ ἀποβιβάστηκαν στὸ Μαραθῶνα. Εἶχαν τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἔκαναν καὶ στοὺς Ἀθηναίους ὅ,τι ἔκαμαν στοὺς Ἐρετριεῖς. Ποῦ νὰ ἤξεραν δύως τί τοὺς περίμενε!

6. **Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα**

(490 π.Χ.)

Οἱ Ἀθηναῖοι, μόλις ἔμαθαν ὅτι οἱ Πέρσες ἔφθασαν στὸ Μαραθῶνα μὲ πολὺ στρατὸν καὶ στόλο, κατάλαβαν ὅτι ὁ κίνδυνος ἤταν μεγάλος. Μὰ δὲ δεῖλιασαν καὶ ἀρχισαν νὰ ἐτοιμάζωνται γιὰ νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσουν. “Ἐστειλαν ἀμέσως στὴ Σπάρτη τὸ γρήγορο τεζόπόρο **Φειδιππίδη**, γιὰ νὰ ζητήσῃ βοήθεια.

Οι Σπαρτιάτες δέχτηκαν πρόσθυμα νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ γιὰ θρησκευτικοὺς λόγους δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἔκστρατεύσουν, ποὺν γίνη πανσέληνος. Τὸ φεγγάρι ἦταν ἀκόμη ἐννέα ἡμέρων. Μόνον οἱ Πλαταιεῖς ἔστειλαν μόνοι τους 1000 ἄνδρες γιὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἀθηναίους.

Οἱ Ἀθηναῖοι συγκέντρωσαν δέκα χιλιάδες στρατὸ κι ἀποφάσισαν νὰ πολεμήσουν.

Τὴν ἐποχὴ ἑκείνη ἡ Ἀθήνα εἶχε δέκα στρατηγούς. "Ἐναν ἀπὸ κάθε φυλῆ." Ἐκαμαν, λοιπόν, συμβούλιο γιὰ τὸ ποὺ ἔπρεπε νὰ δώσουν τὴ μάχη. Οἱ στρατηγοὶ δὲν εἶχαν ὅλοι τὴν ἴδια γνώμη. "Ἄλλοι ἔλεγαν νὰ δώσουν τὴ μάχη ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι κι ἄλλοι ν' ἀφήσουν τοὺς Πέρσες νὰ πλησιάσουν κοντὰ στὴν πόλι.

"Ο **Μιλτιάδης**, ἔνας ἀπὸ τοὺς δέκα στρατηγούς, ποὺ κατάλαβε τὸ μεγάλο κίνδυνο, εἶπε νὰ δώσουν τὴ μάχη ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι.

Οἱ περισσότεροι στρατηγοὶ καὶ μαζὶ μ' αὐτοὺς ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος καὶ ὁ δίκαιος Ἀριστείδης συμφώνησαν μὲ τὴ γνώμη τοῦ Μιλτιάδη. Κατὰ πρότασι τοῦ Ἀριστείδη, ποὺ ἔκτιμουσε τὶς ἵκανοτητες καὶ τὴ στρατηγικὴ ἀξία τοῦ Μιλτιάδη, ὅλοι τὸν ἀνεγνώρισαν ὡς ἀρχιστράτηγο.

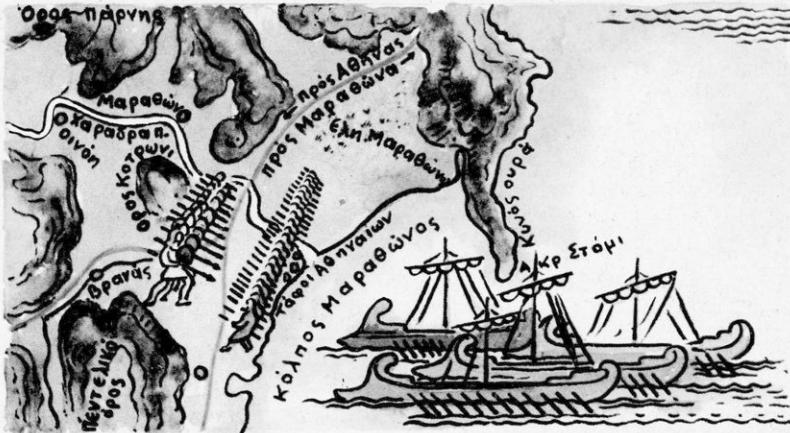
Στὶς 9 Σεπτεμβρίου τοῦ 490 π.Χ. οἱ Ἀθηναῖοι ἤλθαν στὸ Μαραθώνα κι ἐστρατοπέδευσαν ἀπέναντι τῶν Περσῶν.

Τὸ δεξιὸ τμῆμα ὁ Ἀρχιστράτηγος τὸ ἀνέθεσε στὸν **Καλλίμαχο** καὶ τὸ ἀριστερὸ τὸ ἔδωσε στοὺς Πλαταιεῖς γιὰ νὰ τοὺς τιμήσῃ.

"Ο Μιλτιάδης ἐφάρμοσε ἕνα σπουδαῖο στρατηγικὸ σχέδιο: Γιὰ νὰ ἔχῃ ἡ παράταξί του τὸ ἴδιο μάκρος μὲ τὴν παράταξι τῶν Περσῶν, τοποθέτησε λιγώτερους ἄνδρες στὸ κέντρο καὶ δυνάμωσε τὰ δύο ἄκρα.

Οἱ Πέρσες, βλέποντας τοὺς λίγους Ἀθηναίους, τοὺς νόμισαν γιὰ τρελλούς. Δὲ φαντάζονταν, ὅτι οἱ λίγοι ἑκεῖνοι ἄνδρες εἶχαν ψυχὴ λιονταριοῦ.

Σχεδιάγραμμα τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνα.

“Οταν συμπληρώθηκε ἡ παράταξι, ὁ Μιλιάδης δὲν περίμενε νὰ ἐπιτεθοῦν πρῶτοι οἱ Πέρσες, ἀλλὰ ἔδωσε διαταγὴ νὰ σημάνουν οἱ σάλπιγγες γιὰ ἐπίθεσι.

Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ κραυγὴς ὥρμησαν σὰν ἀφρισμένο κῦμα. Τὸ κέντρο τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως πιέστηκε πολὺ καὶ ὑποχώρησε. Τὰ δυὸ δῆμοις ἄκρα ἐνίκησαν τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς περιεκύκλωσαν.

Τότε οἱ Πέρσες τὰ ἔχασαν καὶ τράπηκαν σὲ φυγὴ. Οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς κυνήγησαν ὡς τὴ θάλασσα καὶ προσπάθησαν νὰ κάψουν τὰ πλοῖα, γιὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν νὰ φύγουν.

Τόση ἦτο ἡ μανία τους, πού, δπως λέγεται, ἔνας δπλίτης, ὁ **Κυναίγειρος**, ἅρπαξ μὲ τὸ χέρι του ἔνα πλοῖο, ποὺ ἦταν ἔτοιμο νὰ φύγῃ. Οἱ Πέρσες μ' ἔνα τσεκούρι τοῦ τὸ ἔκοψαν. Ὁ Κυναίγειρος τότε τὸ ἄρπαξ μὲ τὸ ἄλλο, μὰ καὶ αὐτὸ τοῦ τὸ ἔκοψαν. Τέλος θέλησε νὰ τὸ κρατήσῃ μὲ τὰ δόντια, ὥσπου τὸν σκότωσαν.

Ἡ μάχη ἔληξε μὲ περιφανῆ νίκη τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Πέρσες ἔπαθαν μεγάλη πανωλεθρία καὶ ἄφησαν στὸ πεδίο τῆς μάχης 6400 νεκροὺς καὶ ἀμέτρητα λάφυρα. Ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ Πλαταιεῖς σκοτώθηκαν μόνον 192.

Μόλις τελείωσε ἡ μάχη, ὁ Μιλιάδης ἔστειλε ἔναν δπλίτη νὰ φέρῃ τὴν καλὴ εἰδῆσι τῆς νίκης στὴν Ἀθήνα. Ὁ νέος ἔτρεξε τὰ 42

Χαρήτε ! Νενικήκαμεν !!!

χιλιόμετρα, τὴν ἀπόστασι ποὺ χωρίζει τὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὸ Μαραθῶνα, σὲ δυὸ ὥρες.

Μόλις ἔφθασε στὴν ἀγορὰ ὁ νέος δὲν μπόρεσε τίποτα ἄλλο νὰ εἰπῇ, παρὰ μόνο : «*Χαρήτε ! Νενικήκαμεν*» κι ἔπειτε νεκρός.

Μετὰ τὴν πανωλευθρία τοῦ Μαραθῶνα οἱ Πέρσες μπῆκαν στὰ πλοῖα καὶ διευθύνθηκαν πρὸς τὸ Φάληρο.

Ο Μιλιτιάδης ὅμως κατάλαβε τὸ σχέδιο τους. "Αφησε στὸ πεδίο τῆς μάχης τὸ δίκαιο Αριστείδη νὰ φυλάξῃ τὰ λάφυρα μὲ λίγους ἄνδρες κι αὐτὸς μὲ τὸ στρατό του ἔτρεξε στὴν Ἀθήνα καὶ στρατοπέδευσε κοντά στὸ Φάληρο.

Τὴν ἄλλη μέρα, ἔφθασαν καὶ οἱ Πέρσες. "Οταν, ὅμως, εἶδαν τοὺς Ἀθηναίους παρατεταγμένους, ἔφυγαν γιὰ τὴν Ασία, χωρὶς νὰ δώσουν ἄλλη μάχη.

Τὴν ἵδια ἡμέρα, ἔφθασαν στὴν Αθήνα 2.000 Σπαρτιάτες. Ἡταν ὅμως ἀργά. "Οταν ἔμαθαν τὴν νίκη τῶν Αθηναίων, χάρηκαν πολὺ καὶ ξήτησαν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸ πεδίο τῆς μάχης.

Τοὺς νεκροὺς Μαραθωνομάχους οἱ Αθηναῖοι γιὰ νὰ τοὺς τιμήσουν περισσότερο τοὺς ἔθαψαν στὸ πεδίο τῆς μάχης. Κοντά στὸν τάφο ἔστησαν ἕνα μεγάλο μνημεῖο κι ἐπάνω σ' αὐτὸν ἔγραψαν τὰ παρακάτω λόγια :

«'Ελλήνων προμαχοῦντες Ἀθηναῖοι Μαραθῶνι
χρυσοφόρων Μήδων ἐστέρεσαν δύναμιν».

Ληλαδή:

«Πολεμῶντας μόνοι οἱ Ἀθηναῖοι στὸ Μαραθώνα γιὰ τὴν ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων κατέστρεψαν τοὺς πλούσιους καὶ δυνατοὺς Πέρσες».

Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα εἰναι ἡ πρώτη μεγάλη νίκη τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν βαρβάρων τῆς Ἀσίας, ποὺ μένει ἀδιάνατη στὴν Ἰστορία μας καὶ στὴν ἱστορία δλου τοῦ κόσμου.

7. Ο δάνατος τοῦ Μιλτιάδη

Μετὰ ἀπὸ τὴν μάχη τοῦ Μαραθῶνα ὁ Μιλτιάδης δοξάστηκε πολύ. Οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ ἔκαμαν μεγάλες τιμὲς καὶ τὸν θεωροῦσαν τὸν πρῶτο ἄνδρα τῆς πόλεως.

Ο Μιλτιάδης γιὰ νὰ δώσῃ ἔνα παραδειγμα στοὺς Ἕλληνες, ὅτι πρέπει νὰ τιμωροῦνται, ὅσοι δὲν πολεμοῦν γιὰ τὴν ἐλευθερία τους, ζῆτησε ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους νὰ τοῦ δώσουν 70 πλοῖα καὶ στρατό. Ἡθελε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς κατοίκους τῆς νήσου Πάρου, γιατὶ ὅχι μόνο ὑποτάχθηκαν στοὺς Πέρσες, χωρὶς ν' ἀντισταθῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐβοήθησαν.

Ἐφθασε λοιπὸν στὴν Πάρο κι ἀρχισε νὰ τὴν πολιορκῇ. Πέρασαν ὅμως 26 ἡμέρες καὶ ἡ Πάρος δὲν κυριεύτηκε. Σὲ μιὰ ἐπίμεση πληγώθηκε ὁ Μιλτιάδης κι ἔτσι ἀναγκάστηκε ν' ἀφίσῃ τὴν πολιορκία καὶ νὰ γυρίσῃ στὴν Ἀθήνα.

Οἱ ἔχθροί του τὸν κατηγόρησαν τότε, ὅτι ἔξαπάτησε τοὺς Ἀθηναίους. Ἐλεγαν ὅτι δὲν πῆγε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Παριανούς, ἀλλὰ ἔναν προσωπικὸ ἔχθρο του, τὸ **Λυσαγόρα**.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπίστεψαν τὴν συκοφαντία αὐτὴ καὶ καταδίκασαν τὸ Μιλτιάδη νὰ πληρώσῃ πρόστιμο 50 τάλαντα. Σὲ λίγες ὅμως ἡμέρες μετὰ τὴν καταδίκη του πέθανε ἀπὸ τὴν πληγὴ του. Γι' αὐτὸ τὸ πρόστιμο αὐτὸ τὸ πλήρωσε ἀργότερα ὁ γυιός του, ὁ Κίμωνας.

Αὐτὸ ἦταν τὸ τέλος τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Ἀθηναίου, ποὺ γάρισε τὴν πρώτη νίκη τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν.

Δρ 8. Αριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς

Ἐπειτα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Μιλτιάδη, δυὸ ἄνδρες κυβέρνησαν τὴν Ἀθήνα: Ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς,

Οἱ Ἀριστείδης ἦταν ἀνθρωπος ἥσυχος, σοβαρὸς καὶ τίμιος. Ἀγαποῦσε πολὺ τὴν πατρίδα του καὶ τὴν ὑπηρέτησε, χωρὶς νὰ ἐπιδιώκῃ πλούτη καὶ δόξα.

Ἄν καὶ δόθηκαν πολλὲς εὐκαιρίες νὰ πλουτίσῃ, πέθανε πάμπτωχος. Ἡ δικαιοσύνη του ἦταν παροιμιώδης. Γι' αὐτὸ ἐπῆρε καὶ τὸ ὄνομα: Ἀριστείδης ὁ δίκαιος.

Οἱ Θεμιστοκλῆς ἦταν στὸ χαρακτήρα τὸ ἀντίθετο ἀπὸ τὸν Ἀριστείδη. Ἡταν ἀνθρωπος δραστήριος, πολὺ ἔξυπνος κι ἔπαιρνε γρήγορα τὶς καλύτερες ἀποφάσεις. Ἀγαποῦσε ὅμως πολὺ τὴ δόξα καὶ ἤθελε νὰ γίνη ἀρχοντας τῆς Ἀθήνας.

Ἡ φιλοδοξία του αὐτὴ μεγάλωσε περισσότερο, ὑστερα ἀπὸ τὴ δόξα ποὺ ἀπόκτησε ὁ Μιλτιάδης στὸ Μαραθῶνα. Γι' αὐτὸ συχνὰ ἔλεγε στοὺς φίλους του: «Δὲν μ' ἀφήνει νὰ ἡσυχάσω ἡ δόξα τοῦ Μιλτιάδη».

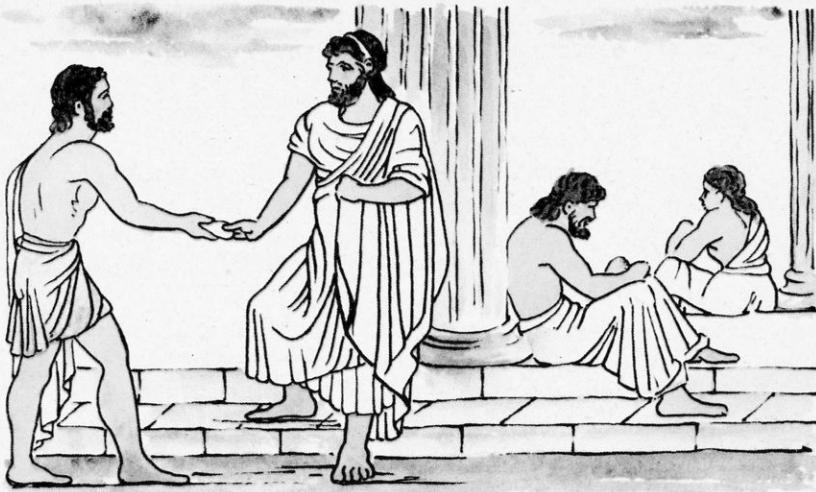
Ἐπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν ποὺ ἔπαθαν οἱ Πέρσες στὸ Μαραθῶνα, οἱ Ἀθηναῖοι ἐπίστευναν, πῶς δὲ θὰ τολμοῦσαν πλέον νὰ ἐπανέλθουν.

Οἱ Θεμιστοκλῆς ὅμως ἔλεγε ὅτι ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα ἦταν ἡ ἀρχὴ μεγάλων πολέμων. Γι' αὐτὸ ζητοῦσε νὰ φτιάξουν μεγάλο στόλο. «Μόνο μὲν ἵσχυρὸ στόλο, ἔλεγε στοὺς Ἀθηναίους, θὰ μπορέσωμε ν' ἀποχρούσωμε τὸ μεγάλο Περσικὸ κίνδυνο».

Οἱ Ἀριστείδης ὅμως εἶχε ἀντίθετη γνώμη. «Υποστήριζε, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐτοιμάσουν μεγάλο καὶ ἵσχυρὸ στρατό. »Ετσι γεννήθηκε ἡ φιλονικία καὶ τὸ μῆσος ἀνάμεσα στὸν Ἀριστείδη καὶ στὸ Θεμιστοκλῆ. Οἱ Θεμιστοκλῆς ὅμως ὑπερίσχυσε καὶ ὅταν ἐπῆρε τὴν ἀρχὴ στὰ χέρια του, ἔξωρισε τὸν Ἀριστείδη.

Τὴν ἡμέρα ποὺ ψήφιζαν γιὰ τὴν ἔξορία τοῦ Ἀριστείδη, συνέ-

Οι Αθηναῖοι ψηφίζουν τὴν ἔξορία τοῦ Ἀριστείδη.

βῃ καὶ τὸ παρακάτω ἐπεισόδιο : "Οταν οἱ Ἀθηναῖοι ἔξωριζαν κάποιον, ἔγραφαν τ' ὄνομά του πάνω σ' ἓνα ὀστρακο. Ἔνας χωρικὸς λοιπόν, ποὺ δὲν ἦξερε γράμματα, πλησίασε τὸν Ἀριστείδη, χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζῃ καὶ τοῦ εἶπε : «Γράψε μου, σὲ παρακαλῶ, τὸ ὄνομα Ἀριστείδης».

"Ο Ἀριστείδης τότε τὸν ἔρωτήσε : «Τί κακὸ σοῦ ἔκανε αὐτὸς ὁ ἀνθρωπὸς καὶ θέλεις νὰ ἔξοριστῃ;» Ο χωρικὸς τοῦ ἀπάντησε ; «Τί-ποτε, ἀλλὰ βαρέθηκα ν' ἀκούω νὰ τὸν λένε ὅλοι δίκαιο!»

"Ο Ἀριστείδης, χωρὶς νὰ φέρῃ καμμιὰ ἀντίρρησι, ἔγραψε τὸ ὄνομά του. Τὴν ἀλλη ἡμέρα ἀφῆσε τὴν ἀγαπημένη του Πατρίδα κι ἐπῆγε στὴ ἔξορία. Φεύγοντας γιὰ τὸν τόπο τῆς ἔξορίας του, προσευχήθηκε στοὺς θεοὺς καὶ εἶπε : «Εὔχομαι ή Πατρίδα μου νὰ μὴ μὲ χρειαστῇ ποτέ».

"Ο Θεμιστοκλῆς, ἀφοῦ ἔξωρισε τὸν Ἀριστείδη, ἔβαλε σ' ἐνέργεια τὸ ναυτικό του πρόγραμμα. Ωχύρωσε τὸν Πειραιᾶ καὶ μὲ τὰ χρήματα ποὺ εἰσέπρατταν ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου ἔκαμε 200 τριήρεις. "Ετσι ή Ἀθῆνα ἔγινε ή μεγαλύτερη ναυτικὴ δύναμι, ποὺ ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα στὴ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας.

9. Η Τρίτη έκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ξέρξης (480 π.Χ.)

Ἐκεῖνο, ποὺ προέβλεψε ὁ Θεμιστοκλῆς ἔγινε. Ὁ Δαρεῖος, δταν ἔμαθε τὴν καταστροφήν, ποὺ ἔπαθε ὁ στρατός του στὸ Μαραθῶνα, ὡργίστηκε πολύ. Ἀποφάσισε νὰ ἐτοιμάσῃ μεγαλύτερο στρατὸ καὶ στόλο καὶ νὰ ἀναλάβῃ ὁ Ἰδιος τὴν ἀρχηγία τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Μὰ ποὺν ἀκόμη τελειώσῃ τὶς ἐτοιμασίες του πέθανε καὶ βασιλιὰς τῶν Περσῶν ἔγινε ὁ γυιός του, ὁ Ξέρξης, τὸ 485 π.Χ.

Ο Ξέρξης συνέχισε τὶς ἐτοιμασίες καὶ συγκέντρωσε τεράστια δύναμι ἀπὸ 1.700.000 πεζούς, 80.000 ἵππεις, 1.200 πολεμικὰ πλοῖα καὶ 3.000 φορτηγά.

Τὴν ἀρχηγία τῆς ἐκστρατείας τὴν ἀνέλαβε ὁ Ἰδιος ὁ Ξέρξης καὶ τὴν ἄνοιξι τοῦ 480 π.Χ. ἔσπειρε ἀπὸ τὶς Σάρδεις, κι ἔφθασε στὸν Ἑλλήσποντο. Γιὰ νὰ περάσῃ εὐκολὰ καὶ γρήγορα στὴ Θράκη εἰχε διατάξει νὰ κατασκευάσουν διπλῆ γέφυρα μὲ μικρὰ πλοῖα. Οἱ γέφυρες ἐτοιμάστηκαν, ἀλλὰ μιὰ μεγάλη τρικυμία τὶς κατέστρεψε μέσα σὲ λίγες ὥρες.

“Οταν τὸ ἔμαθε ὁ Ξέρξης θύμωσε πολύ. Τόσο ἀφελὶς καὶ ἀνόητος ἦταν, ὥστε διέταξε, ὅχι μόνο νὰ σκοτώσουν τοὺς μηχανικούς, ἀλλὰ νὰ μαστιγώσουν καὶ τὴν θάλασσα μὲ 300 φαβδισμούς!

“Υστερα διέταξε καὶ κατασκεύασαν νέες γέφυρες. Ἐπτὰ ἡμέρες καὶ ἐπτὰ νύχτες ἔκαμε ὁ πολυάριθμος στρατός του, νὰ περάσῃ τὸν Ἑλλήσποντο.

Ο Ξέρξης, ἀφοῦ πέρασε τὴν Θράκη καὶ τὴ Μακεδονία, ἔφθασε στὴ Θεσσαλία.

Ο στόλος του ἔπλεε κοντὰ στὴν παραλία. “Οταν ἔφθασε στὴ γερσόνησο τοῦ ”Αθω, γιὰ νὰ μὴ πάθη ὁ στρατὸς τοῦ Μαρδόνιος, διέταξε κι ἔκαμαν μιὰ διώρυγα στὸ στενώτερο μέρος, γιὰ νὰ περάσουν τὰ πλοῖα. Ἀπ’ ἐκεῖ τὰ πλοῖα ἔφθασαν στὸ ἀκρωτήριο τῆς Εύβοίας, τὸ ’Αρτεμίσιο.

10. Οι προετοιμασίες τών Έλλήνων

Οι "Έλληνες, δταν ἔμαθαν ὅτι ὁ Ξέρξης μὲ ἔναν τόσο μεγάλο στρατὸν ἔκεινησε γιὰ τὴν Ἑλλάδα, κατάλαβαν τὸν κίνδυνο ποὺ τοὺς ἀπειλοῦσε.

Οἱ Σπαρτιάτες καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκάλεσαν τότε τοὺς "Έλληνες σὲ συνέδριο στὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, γιὰ νὰ σκεφθοῦν τὶ ἔποε-πε νὰ κάμουν. "Ολες οἱ Ἑλληνικὲς πόλεις ἔστειλαν ἀντιπροσώπους καὶ γιὰ πρώτη φορά, ὅλοι οἱ "Έλληνες βρέθηκαν ἐνωμένοι.

Τὸ συνέδριο ἀποφάσισε κι ἔστειλε 10 χιλιάδες στρατὸν στὰ στε-νὰ τῶν Τεμπῶν. "Οταν ὅμως ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ βασιλιὰς τῆς Μα-κεδονίας, τοὺς εἰδοποίησε κρυφά, ὅτι κινδύνευαν νὰ περικυκλω-θοῦν ἀπὸ τὸ μεγάλο στρατὸ τοῦ Ξέρξη, οἱ "Έλληνες μπῆκαν στὰ πλοῖα καὶ ἔαναγύρισαν στὸν Ἰσθμό.

Τότε ἀποφάσισαν ν' ἀντισταθοῦν στὰ στενὰ τῶν Θερμο-πυλῶν. Μόνο σὲ μιὰ τέτοια ὑέσι ἦταν δυνατὸν νὰ πολεμήσουν τὸν πολυάριθμο στρατὸ τοῦ Ξέρξη. Οἱ Πέρσες ὡρὰ περνοῦσαν ἀναγκα-στικὰ ἀπ' ἔκει, γιατὶ δὲν ὑπῆρχε τότε ἄλλος δρόμος γιὰ νὰ φθά-σουν στὴν Ἀθήνα.

"Ηρθε, λοιπόν, ὁ βασιλιὰς τῆς Σπάρτης, **Λεωνίδας**, μὲ 300 Σπαρτιάτες καὶ 7.000 ἄλλους "Έλληνες καὶ κατέλαβε τὰ στενά.

"Ο ἔλληνικὸς στόλος ἀπὸ 300 πλοῖα, ἀπὸ τὰ ὅποια 150 ἦσαν Ἀθηναϊκὰ καὶ μὲ γενικὸ ἀρχηγὸ τὸ Σπαρτιάτη **Εύρυβιάδη** ἔπλευ-σε πρὸς τὸ ἀκρωτήριο τῆς Εὐβοίας, Ἀρτεμίσιο, γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν περσικό.

11. Η μάχη τῶν Θερμοπυλῶν

(480 π.Χ.)

"Ο Ξέρξης ἀπὸ τὴν Θεσσαλία κατέβηκε στὴν Φθιώτιδα κι ἔκει ἔμαθε, ὅτι τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν τὰ κατεῖχε ὁ βασιλιὰς τῆς Σπάρτης, **Λεωνίδας**, μὲ λίγους "Έλληνες. Δὲν ἔκαμε ἀμέσως ἐπί-θεσι ἐναντίον τους, γιατὶ ἐπίστευε πῶς ὡλὲ ἔφευγαν μόνοι τους οἱ "Έλληνες, μόλις ἀντίκρουνταν τὸν πολυάριθμο στρατὸ του.

Περίμενε τέσσερες ἡμέρες, ἀλλὰ οἱ "Έλληνες ἔμειναν ἀτάραχοι στὶς θέσεις τους. Τόση ἦταν ἡ ἀφοβία τους ὥστε, ὅταν κάποιος "Έλληνας παρουσιάστηκε στὸ Λεωνίδα καὶ τοῦ εἶπε, «ὅτι τὰ στρα-

τεύματα τῶν Περσῶν εἶναι τόσα πολλά, ποὺ θὰ σκιάζουν τὸν ἥλιο μὲ τὰ δόρατά τους», δ Σπαρτιάτης **Διηνέκης** ἀπάντησε: «Τόσο τὸ καλύτερο. Θὰ πολεμοῦμε ὑπὸ σκιάν».

Τὴν πέμπτην ἡμέρα δὲ οἱ Ξέρξης ἔστειλε κήρυκες στὸ Λεωνίδα καὶ ζήτησε νὰ τοῦ παραδώσῃ τὰ ὅπλα. Οἱ Λεωνίδας ὅμως τοῦ ἀπάντησε μὲ δυὸ μόνο λέξεις: «Μολὼν λαβέ». Δηλαδή: «Ἐλα νὰ τὰ πάρεις».

Οἱ Ξέρξης ποτὲ δὲν περίμενε μιὰ τέτοια ἡρωικὴ ἀπάντησι. Θύμωσε πολὺ καὶ διέταξε τὸ στρατό του νὰ ἐπιτεθῇ καὶ νὰ συλλάβῃ ζωντανοὺς τοὺς Ἕλληνες.

Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἔμειναν ἀκλόνητοι στὶς θέσεις τους καὶ ἀπέκρουσαν ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν Περσῶν. Τότε ὁ Ξέρξης διέταξε νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων τὸ ἐκλεκτότερο τμῆμα τοῦ στρατοῦ του, τὸ σῶμα τῶν ἀθλαντῶν.

Μὰ καὶ αὐτὸ εἰχε τὴν ἵδια τύχη. Οἱ περισσότεροι τῶν ἀθανάτων σκοτώθηκαν καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἐτράπησαν σὲ φυγή.

Ἐτσι οἱ Ἕλληνες δίδαξαν στὸν Ξέρξη, ὃι ἀθάνατοι εἶναι ὅσοι πολεμοῦν γιὰ τὴ λευτεριά τους καὶ ὅχι ὅσοι ζητοῦν τὴ σκλαβιὰ τῶν ἄλλων.

Σχεδιάγραμμα τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν.

‘Ο Ξέρξης βρέθηκε τώρα σὲ δύσκολη θέσι καὶ δὲν ἥξερε τί νὰ κάμη. Ποτὲ δὲν περίμενε μιὰ τέτοια ἀντίστασι ἀπὸ τόσους λίγους “Ελληνες.

Στὴ δύσκολη αὐτὴ στιγμὴ παρουσιάστηκε στὸν Ξέρξη ἔνας κακὸς “Ελληνας, ἔνας προδότης, ποὺ τὸν ἔλεγαν **Ἐφιάλτη**. Αὐτὸς ἀνέλαβε νὰ ὁδηγήσῃ τὰ Περσικὰ στρατεύματα ἀπὸ ἕνα κρυφὸ μονοπάτι, ὡστε νὰ κυκλώσουν τοὺς “Ελληνες.

Καὶ πράγματι τὴν νύχτα δὲν ἤκουσι χιλιάδες Πλέοσες ἀπὸ τὸ μονοπάτι, ποὺ τὸ φύλαγαν μόνοι λίγοι Φωκεῖς.

Τὸ πρῶτον οἱ “Ελληνες κατάλαβαν τὴν προδοσίαν. Εἰδαν ὅτι εἶχαν περικυκλωθῆ καὶ κάθιε ἀντίστασι ἥταν χαμένη. Ο Λεωνίδας τότε διέταξε τοὺς ἄλλους “Ελληνες νὰ φύγουν, γιὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἀπὸ τὴν Πατρίδα σὲ ἄλλη περίστασι. Αὐτὸς μὲ τοὺς 300 Σπαρτιᾶτες θὰ ἔμενε ἐκεῖ. Οἱ Νόμοι τῆς Σπάρτης δὲν τοὺς ἐπέτρεπαν νὰ ὑποχωρήσουν.

“Ολοι οἱ “Ελληνες ἔφυγαν ἐκτὸς ἀπὸ 700 Θεσπιεῖς ποὺ μὲ κανένα τρόπο δε θέλησαν νὰ φύγουν. Εμειναν καὶ μοιράστηκαν τὴ δόξα μὲ τοὺς Σπαρτιᾶτες.

Πρὸιν ἀρχίση νὰ μάχη δὲ Λεωνίδας ἐκάλεσε τοὺς στρατιῶτες του νὰ γευματίσουν ὅλοι μαζί, γιατὶ τὸ βράδυ τοὺς εἴπε «Θὰ δειπνήσωμε ὅλοι στὸν “Αδη». Αμέσως ἔπειτα διέταξε γενικὴ ἐπίθεσι ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Οἱ “Ελληνες πολεμοῦν σὰν λέοντες καὶ σκορποῦν τὸ θάνατο στὰ Περσικὰ στρατεύματα. Χιλιάδες εἶναι οἱ νεκροὶ Πλέοσες, μὰ δὲ λιγοστεύουν. Τὰ δόρατα τῶν “Ελλήνων σπάζουν καὶ τότε σέργουν τὰ σπαθιά τους καὶ ὅρμοῦν μὲ λύσσα ἐναντίον τῶν βαρβάρων. Σπάζουν ὅμως κι αὐτά· μὰ οἱ γενναῖοι ἔξακολουθοῦν νὰ μάχωνται καὶ μὲ τὰ δόντια τους ἀκόμη. Τέλος πέφτουν ὅλοι καὶ μαζί τους κι ὁ Λεωνίδας. Χίλιοι “Ελληνες σκοτώθηκαν σ’ αὐτὴ τὴ μάχη καὶ πάνω ἀπὸ εἴκοσι χιλιάδες Πέρσες!

Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ τῶν “Ελλήνων, εἶναι τὸ μεγαλύτερο παραδειγμα φιλοπατρίας γιὰ ὅλον τὸν κόσμο. Μὲ τὴ θυσία τους αὐτὴ οἱ “Ελληνες δίδαξαν ὅλους τοὺς λαούς, πῶς πρέπει ν’ ἀγωνίζωνται καὶ νὰ πεθαίνουν γιὰ τὴν ἔλευθερία τῆς πατρίδος.

‘Αργὸτερα, ὅταν οἱ Πλέοσες νικημένοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ελλάδα, οἱ “Ελληνες ἀπὸ εὐγνωμοσύνη ἔστησαν ἐκεῖ ἔνα μνημεῖο, ἐπάνω στὸ διποτο ἔγραψαν τὰ παρακάτω ἀθάνατα λόγια:

«^τΩ ξεῖν' ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, δτι
τὴν δε κείμεθα τοῖς κείγων ρήμασι πειθόμενοι».

Δηλαδή:

«^τΩ ξένε διαβάτη ποὺ περνᾶς, νὰ εἰπῆς στοὺς Σπαρτιᾶτες, δτι
ἐδῶ βρισκόμαστε θαμμένοι, πιστὸι στοὺς νόμους τῆς Πατρίδος».

12. Ή ναυμαχία στὸ Ἀρτεμίσιο. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκαταλείπουν τὴν Ἀδήνα (480 π.Χ.)

Τὴν ἵδια ἡμέρα τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος μὲ ναυάρχο τὸν Εύρυβιάδη, ναυμάχησε μὲ τὸν περσικὸ στόλο στὸ Ἀρτεμίσιο. Στὴ ναυμαχία αὐτῇ οἱ Ἕλληνες νίκησαν τοὺς Πέρσες, κυρίευσαν 30 περσικὰ πλοῖα καὶ πολλὰ ἄλλα τὰ κατέστρεψαν.

“Οταν ὅμως ἔφθασε ἡ εἰδηση, δτι ὁ Λεωνίδας ἐφονεύθη καὶ ὁ Ξέρξης πέρασε τὶς Θερμοπύλες, ὁ στόλος ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ καὶ νὰ πλεύσῃ πρὸς τὸ Σαρωνικὸ κόλπο.

Οἱ Σπαρτιᾶτες καὶ οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι συγκέντρωσαν στρατὸ καὶ στρατοπέδευσαν στὸν Ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου. Ἔκεī τὸ μέρος εἶναι στενὸ καὶ τοὺς ἥταν εὔκολώτερο ν' ἀντιμετωπίσουν τὸν ἔχθρο.

Ἐτσι ἡ Ἀτικὴ ἔμεινε ἀνυπεράσπιστη καὶ οἱ Ἀθηναῖοι βρίσκονταν σὲ μεγάλη ταραχῇ. Ν' ἀντισταθοῦν μόνοι τους δὲν ἥταν δυνατόν. Τί νὰ κάμουν;

“Ο Θεμιστοκλῆς ἐπρότεινε στοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν καὶ νὰ φύγουν. Μὰ πῶς ν' ἀφῆσουν τὴν ώραία τους πατρίδα; Κανένας δὲν ἦθελε ν' ἀκούσῃ ἔνα τέτοιο πρᾶγμα. Γι' αὐτὸ ἔστειλαν καὶ ωτησαν τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν, τὶ ἐπρεπε νὰ κάμουν γιὰ νὰ σωθοῦν. Καὶ τὸ Μαντεῖο τοὺς ἀπάντησε: «Μόνον μὲ ἔντονα τείχη θὰ σωθῆτε».

“Ο χρησμὸς αὐτὸς δημιούργησε πολλὲς συζητήσεις. Πολλοὶ ὑποστήριζαν, δτι ἐπρεπε νὰ κάμουν στὴν Ἀκρόπολι ἔντονα τείχη κι ἀπ' ἐκεῖ νὰ πολεμήσουν τὸν ἔχθρο.

“Ο Θεμιστοκλῆς ὅμως ἔδωσε τὴν σωστὴν ἔξήγησι τοῦ χρησμοῦ: «Ξύλινα τείχη, τοὺς εἴπε, ἐννοεῖ ὁ Θεὸς τὰ πλοῖα. Μόνον μὲ αὐτὰ σωθοῦμε καὶ δχι μὲ ξύλινους φράχτες».

“Ολοι συμφώνησαν μὲ τὴ γνῶμη τοῦ Θεμιστοκλῆ κι ἀποφάσισαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν καὶ νὰ ἐπιβιβαστοῦν στὰ πλοῖα. Μόνον λίγοι γέροντες δὲ θέλησαν νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν. Αὐτοὶ ἔκαμαν ἔντινα τείχη ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολιν καὶ αλείστηκαν μέσα.

Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ πόνο καὶ σπαραγμὸ ἄφησαν τὰ σπίτια τους καὶ τοὺς ναούς τους καὶ μετέφεραν τὰ γυναικόπαιδα στὴ Σαλαμίνα, τὴν Αἴγινα καὶ τὴν Τροιζῆνα. Οἱ ἀνδρες ἔπειτα μπῆκαν ὅλοι στὰ πλοῖα, γιὰ νὰ πολεμήσουν τὸν ἔχθρὸ στὴ θάλασσα.

Ο Ξέρξης μὲ τὸν πολυνάριθμο στρατὸ του ἔφθασε σὲ λίγο στὴν Ἀθήνα. Τὴν βρῆκε ὅμως ἔρημη. Μόνο ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολιν βρῆκε τοὺς λίγους γέροντες μέσα στὰ ἔντινα τείχη καὶ τοὺς σκότωσε ὅλους. “Υστερα, ἀφοῦ ἐλεγλάτησε τὰ σπίτια καὶ τοὺς ναούς, ἔκαψε τὴν πόλιν.

13. Πολεμικὸ συμβούλιο τῶν Ἑλλήνων στὴ Σαλαμίνα

Στὸ στενὸ τῆς Σαλαμίνας συγκεντρώθηκαν ὅλα τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα. “Ολα μαζὶ ἦσαν 378 πλοῖα, ἀπ’ τὰ ὅποια 200 ἦσαν τῶν Ἀθηναίων, 16 τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τ’ ἄλλα τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν πόλεων.

Γενικὸς ἀρχηγὸς ὅλου τοῦ στόλου ἦταν ὁ Σπαρτιάτης Εύρυβιάδης καὶ τῶν Ἀθηναϊκῶν πλοίων ἀρχηγὸς ἦταν ὁ Θεμιστοκλῆς.

Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στόλου ἔκαμαν τότε συμβούλιο, γιὰ νὰ σκεφθοῦν, ποῦ ἔπρεπε νὰ γίνη ἡ ναυμαχία. Στὴ συζήτησι δύως διεφώνησαν. ‘Ο Θεμιστοκλῆς ὑπεστήριζε, διτὶ ἡ ναυμαχία ἔπρεπε νὰ γίνη στὸ στενὸ τῆς Σαλαμίνας.

‘Ο Εύρυβιάδης δύως δὲ συμφωνοῦσε. «Οχι, ἔλεγε, ἡ ναυμαχία πρέπει νὰ γίνη κοντὰ στὴν Κόρινθο. Ἐκεῖ θὰ ἔχωμε καὶ τὴ βοήθεια τοῦ στρατοῦ, ποὺ εἶναι συγκεντρωμένος στὸν Ἰσθμό».

Ἡ διαφοροῦ ἦταν μεγάλη, καὶ οἱ δυὸς ἐπέμεναν στὴ γνῶμη τους. Σὲ μιὰ στιγμὴ μάλιστα δὲ ὁ δεύτερος Εύρυβιάδης σήκωσε τὸ φαρδί του νὰ κτυπήσῃ τὸ Θεμιστοκλῆ. ‘Ο Θεμιστοκλῆς τότε ἀτάραχος εἶπε: «πάταξον μέν, ἀκούσον δέ». Δηλαδή, «κτύπησε με, ἀλλὰ ἀκούσε με». ‘Ο Εύρυβιάδης θαύμασε τὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεμιστοκλῆ, ἀλλὰ ἐξαλούσθουσε νὰ ἔχῃ τὴ γνῶμη του.

Βλέποντας δύως ὁ Θεμιστοκλῆς, διτὶ δὲν μποροῦσε νὰ πείση τὸν Εύρυβιάδη, σκέφθηκε νὰ μεταχειριστῇ ἔνα τέχνασμα. “Εστει-

λε μὲ τὸν πιστό του δοῦλο **Σίκινο** ἔνα γράμμα στὸν Ξέρξη, στὸ ὅποιο τοῦ ἔγραφε :

«Μεγάλε βασιλιά, δὲν εἶμαι ἐχθρός σου, ἀλλὰ φίλος σου. Μάθε ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔχουν μεγάλη διχόνια μεταξύ τους καὶ σκέπτονται αὐτὴ τὴν νύχτα νὰ φύγουν ἀπ' τὴν Σαλαμίνα. Εἶναι ή καλύτερη εὐ-καιρία νὰ τοὺς κυνλώσῃς καὶ νὰ τοὺς καταστρέψῃς».

Ο Ξέρξης δὲν κατάλαβε τὴν παγίδα, πὸν τοῦ ἔστησε ὁ Θεμι-στοκλῆς. Τὴν ἴδια νύχτα διέταξε τὰ πλοῖα του καὶ κύκλωσαν τὸν ἐλληνικὸν στόλο.

Ο δίκαιος Ἀριστείδης, πὸν ἥταν ἔξοριστος στὴν Αἴγινα, μόλις εἶδε τὶς κινήσεις τοῦ περσικοῦ στόλου, μπῆκε σὲ μιὰ βάρκα καὶ μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς του ἔφυλασε τὰ μεσάνυχτα στὴ Σαλαμίνα.

Ζήτησε ἀμέσως τὸ Θεμιστοκλῆ καὶ τοῦ εἶπε : «Θεμιστοκλῆ, ἀς ξαχάσωμε τὴν ἐχθρὰ μας καὶ ἀς κοιτάξωμε νὰ σώσωμε τὴν Πα-τρίδα μας, πὸν κινδυνεύει. — Σὺ θὰ διατάξης κι ἐγὼ θὰ ὑπακούω, — Μάθε ὅτι ὁ περσικὸς στόλος ἔκλεισε τὰ στενὰ καὶ κινδυνεύομε».

Ο Θεμιστοκλῆς ἀγκάλιασε τότε τὸν Ἀριστείδη τὸν φίλησε καὶ τοῦ εἶπε τὸ μυστικό. Ἀπὸ τότε οἱ δύο πολιτικοὶ ἄνδρες ἔγιναν οἱ καλύτεροι φίλοι.

14. Η ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας (480 π.Χ.)

“Οταν εἶδε ὁ Εύρυβιάδης καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, ὅτι ἀποκλεί-στηκαν, ἀναγκάστηκαν νὰ δώσουν τὴν ναυμαχία στὴ Σαλαμίνα. Ἡ ναυμαχία αὐτὴ ἥταν ἀποφασιστικὴ κι ἔκρινε, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, τὴν τύχη τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ δύο στόλοι ἥσαν παρατεταγμένοι ὁ ἔνας ἀπέναντι στὸν ἄλ-λο. Ὁ Ξέρξης καθόταν σὲ θρόνο ἐπάνω στὸ βουνὸν Αἰγάλεω, πὸν βρίσκεται ἀπέναντι στὴ Σαλαμίνα. Περιτριγυριζόταν ἀπὸ τοὺς γραμ-ματεῖς του γιὰ νὰ γράψουν τὴν μεγάλη του νίκη. Πολλοὶ ἀρχοντες Πέρσες ἥσαν μαζεμένοι στὴ Ψυττάλεια, γιὰ νὰ παρακολουθή-σουν τὴν ναυμαχία.

Οἱ δύο στόλοι ἔμειναν γιὰ λίγο ἀκίνητοι. Οἱ Πέρσες περίμε-ναν τοὺς Ἕλληνες νὰ ἐπιτεθοῦν πρῶτοι. Οἱ Ἕλληνες πάλι περί-μεναν τὴν ὥρα, πὸν θὰ ἔπνεε εὐνοϊκὸς ἄνεμος γιὰ τὰ πλοῖα τους.

“Ἡρθε τέλος ἡ ὥρα. Ὁ Εύρυβιάδης ἔδωσε τὸ σύνθημα νὰ ση-

μάνουν οι σάλπιγγες γιὰ ἐπίθεσι. Οἱ Ἑλληνες, ψάλλοντας τὸ πολεμικὸ τραγούδι: «Ἐμπρὸς παιδιὰ τῶν Ἑλλήνων, σῶστε τὴν Πατρίδα», ὥρμησαν κατὰ τῶν βαρβάρων.

Σὲ λίγο ἡ ναυμαχία γενικεύτηκε. Οἱ Πέρσες δὲ μπόρεσαν νὰ κρατήσουν τάξι. Ὁ χῶρος ἦταν στενός καὶ τὰ πλοῖα τους πολλά, μεγάλα καὶ δυσκίνητα.

Οἱ Ἑλληνες πολέμησαν μὲ τέχνη καὶ ἀνδρείᾳ. Τὰ πλοῖα τους, μικρὰ καὶ εὐκίνητα, ὥρμησαν σὰ δελφίνια ἐπάνω στὰ περσικά. Πρῶτοι οἱ Ἀθηναῖοι νίκησαν τὸ ἀπέναντί τους ἔχθρικὰ πλοῖα καὶ τὰ ἔτρεψαν σὲ φυγῆ.

Μέσα σὲ λίγες ὁρες ἡ θάλασσα τῆς Σαλαμίνας γέμισε ἀπὸ σύντοιμα περσικῶν πλοίων, ἀπὸ νεκροὺς καὶ ναυαγοὺς Πέρσες. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἦταν πλέον νικητής. Τὰ ὑπόλοιπα περσικὰ πλοῖα ἀρχισαν νὰ φεύγουν γρήγορα γιὰ τὸ Φάληρο. Οἱ Ἑλληνες τὰ κατεδίωξαν ὧς τὴν Ἀνδρο.

Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων στὴ Σαλαμίνα ἦταν πολὺ μεγάλη, Ἀπ’ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα καταστράφηκαν 40, ἀπ’ τὰ περσικὰ 200, καὶ πολλὰ ἄλλα πιάστηκαν αἰχμάλωτα. Ὁ περσικὸς στόλος δὲν τολμησε νὰ ναυμαχήσῃ πλέον μὲ τοὺς Ἑλληνες.

Σχεδιάγραμμα τῆς ναυμαχίας τῆς Σαλαμίνας

“Επειτα ἀπὸ τὴν ἔνδοξην ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας οἱ Ἕλληνες τίμησαν πολὺ τὸ Θεμιστοκλῆν. Ὅταν πήγε στὴ Σπάρτη, τοῦ ἔκαμπαν μεγάλες τιμές. Στὴν Ὀλυμπία, ποὺ παρουσιάστηκε στοὺς ἀγῶνες, δταν τὸν εἶδαν οἱ θεατές, σηκώθηκαν ἐπάνω καὶ τὸν γειροκόροτησαν. Οἱ Ἑλλανοδίκες, γιὰ νὰ τὸν τιμήσουν, τὸν στεφάνωσαν ἐνῷ οἱ θεατὲς τὸν ζητωκραύγαζαν.

Ἡ Σαλαμίνα μᾶζι μὲ τὸν Μαραθῶνα καὶ τὶς Θερμοπύλες δείχνουν σὲ μᾶς καὶ στὸν κόσμο δόλον, δτι ἡ ἐλευθερία τῆς πατρίδος ἀγοράζεται μόνο μὲ αἷμα.

Οὐ θάνατος γιὰ τὴν πατρίδα δὲν εἶναι θάνατος. Εἶναι ἀθανασία.

15. Ἡ φυγὴ τοῦ Ξέρξη. Προτάσεις τοῦ Μαρδονίου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους

Ὑστερα ἀπὸ τὴν καταστροφή, ποὺ ἔπαθε δὲ περσικὸς στόλος στὴ Σαλαμίνα, τρόμος καὶ πανικὸς ἔπιασε τὸν Ξέρξη. Φοβήθηκε μῆπως ἀποκλειστῇ στὴν Ἑλλάδα κι ἀποφάσισε νὰ φύγῃ τὸ γρηγορώτερο. Ἀφησε μόνο τὸ στρατηγὸ του Μαρδόνιο μὲ 300 χιλιάδες στρατὸ γιὰ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα τὴν ἄνοιξι.

ΟΤΑΝ ἔφυγε ὁ Ξέρξης οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέστρεψαν στὴν Ἀθήνα, ποὺ τὴ βρῆκαν τελείως κατεστραμμένη. Ἐπάνω ὅμως ἀπὸ τὰ ἐρείπια φτερούγιζε ἡ Ἑλευθερία!

Ο περσικὸς κίνδυνος λιγόστεψε βέβαια, ἀλλὰ δὲν ἔξελπτε τελείως. Ο Μαρδόνιος μὲ 300 χιλιάδες στρατὸ βρισκόταν ἀκόμη στὴν Ἑλλάδα. Είχε ἀποσυρθῆ στὴ Θεσσαλία γιὰ νὰ ξεχειμάσῃ, γιατὶ στὴν Ἀττικὴ καὶ τὴ Βοιωτία θὰ ὑπέφερε δὲ στρατός του ἀπὸ ἔλλειψι τροφῶν.

Τὴν ἄνοιξι τοῦ 479 π.Χ. ποὺν δὲ Μαρδόνιος ἐπιτεθῆ πάλι ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων σκέφθηκε νὰ διαιρέσῃ τοὺς Ἕλληνες καὶ νὰ πάρῃ τοὺς Ἀθηναίους μὲ τὸ μέρος του. Ἐτοι θὰ κατώρθωνε νὰ κατακτήσῃ εὐκολώτερα τὴν Ἑλλάδα.

Ἐστειλε λοιπὸν τὸ βασιλιὰ τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρο Α' κι ἐπρότεινε στοὺς Ἀθηναίους νὰ γίνουν σύμμαχοί του καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τοὺς ἄλλους Ἕλληνες. Σὲ ἀντάλλαγμα τοὺς ὑποσχέθηκε νὰ τοὺς ἀποζημιώσῃ γιὰ δῆλες τὶς καταστροφὲς καὶ νὰ τοὺς ἔναντισῃ τὴ πόλι καὶ τοὺς ναούς.

Οἱ Σπαρτιᾶτες, δταν ἔμαθαν τὶς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου,

άνησύχησαν πολύ. "Εστειλαν πρέσβεις στὴν Ἀθήνα καὶ παρεκάλεσαν τοὺς Ἀθηναίους νὰ μὴ δεχτοῦν τὴν συμμαχία μὲ τὸ Μαρδόνιο.

Οἱ Ἀθηναῖοι τότε, ὑστεροῦ ἀπὸ πρότασι τοῦ Ἀριστείδη, ἔδωσαν στὸ Μαρδόνιο τὴν ἔξης ἀλησμόνητη ἀπάντησι: «"Οσο δὲ ἥλιος ἀκολουθεῖ τὸν ἴδιο δρόμο, οἱ Ἀθηναῖοι ποτὲ δὲ θὰ συμμαχήσουν μὲ τοὺς Πέρσες, ἀλλὰ θ' ἄγωνίζωνται πάντοτε γιὰ τὴν ἐλευθερία τους».

Στοὺς πρέσβεις τῆς Σπάρτης ἀπάντησαν: «Καὶ ὅλο τὸ χρυσάφι τῆς Γῆς νὰ μᾶς δώσουν οἱ Πέρσες, ποτὲ δὲ θὰ συμμαχήσωμε μᾶς τους». Τοὺς παρεκάλεσαν ὅμως νὰ στείλουν βοήθεια, γιατὶ δὲ Μαρδόνιος θὰ ἐπειθετο καὶ ἐναντίον τους.

Οἱ Σπαρτιᾶτες ἔμειναν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν ἀπάντησι τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀμέσως ἀρχισαν νὰ ἐτοιμάζωνται.

16. Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν

(479 π.Χ.)

Ο Μαρδόνιος, ὅταν ἔμαθε τὴ γενναία ἀπάντησι τῶν Ἀθηναίων, ἀφῆσε τὴ Θεσσαλία τὴν ἄνοιξι τοῦ 479 π.Χ. κι ἔφθασε στὴν Ἀττική. Σὲ λίγο μπῆκε στὴν Ἀθήνα, ἀλλὰ τὴ βρῆκε ἔρημη. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκατέλειψαν γιὰ δεύτερη φορὰ τὴν πόλι τους καὶ μετέφερον τὰ γυναικόπαιδα καὶ τοὺς γέροντες στὴ Σαλαμίνα.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν ἀμέσως ἀπεσταλμένους στὴ Σπάρτη καὶ παραπονοῦνταν γιὰ τὴν ἀδιαφορία τους. Τὴ φορὰ ὅμως αὐτοὶ οἱ Σπαρτιᾶτες δὲν καθυστέρησαν. Συγκέντρωσαν 40 χιλιάδες στρατὸ καὶ μὲ ἀρχηγὸ τὸ στρατηγὸ **Παυσανία** ἔκείνησαν γιὰ τὸν Ἰσθμό.

Στὸ δόρυ ήρθαν σ' ἐνίσχυσί τους καὶ ἄλλοι Πελοποννήσιοι. Όταν πέρασαν τὸν Ἰσθμὸ ἐνώθηκαν μαζί τους 8 χιλιάδες Ἀθηναῖοι καὶ 600 Πλαταιεῖς μὲ στρατηγὸ τὸν Ἀριστείδη. Ο ἐνωμένος τώρα ἐλληνικὸς στρατὸς μὲ ἀρχιστράτηγο τὸν Παυσανία ἦταν περίπου 100 χιλιάδες.

Ο Μαρδόνιος ἀφοῦ ἔκαψε πάλι τὴν Ἀθήνα κι ἔμαθε δι τὸ πελοποννησιακὸ στρατὸς ἔρχεται ἐναντίον του, ἀποσύρθηκε στὴ Βοιωτία καὶ στρατοπεύδευσε στὴ πεδιάδα τῶν Πλαταιῶν. Απέναντι του ἦρθε καὶ στρατοπέδευσε καὶ δὲ ἐλληνικὸς στρατός.

Πολλὲς ἡμέρες οἱ δυὸ στρατοὶ ἔμειναν ἀκίνητοι. Κάποιος χορησμὸς ἔλεγε, δι τοῦ νικηθῆ ἔκεινος δὲ στρατός, ποὺ θὰ ἐπιτεθῆ πρώτος.

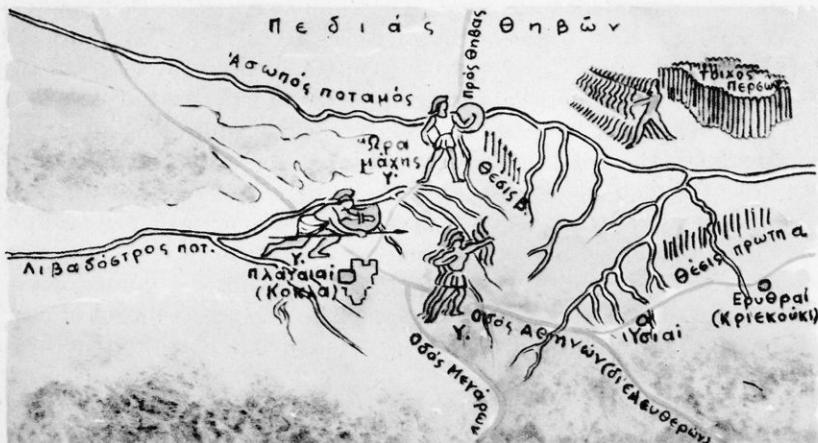
Στὸ διάστημα αὐτὸ δ βασιλιὰς τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρος ὁ Α', ποὺ ἀκολουθοῦσε διὰ τῆς βίᾳς τοὺς Πέρσες, πήγε κρυφὰ στοὺς Ἀθηναίους στρατηγοὺς καὶ τοὺς ἔκαμε γνωστὸ τὸ σχέδιο τοῦ Μαρδονίου. Ἐτσι οἱ Ἑλληνες τακτοποίησαν τὴν παράταξί τους καὶ ἤσαν ἔτοιμοι.

Ο Μαρδόνιος δὲ θέλησε νὰ περιμένῃ ἄλλο καὶ ἐπειέθηκε πρῶτος ἐναντίον τῶν Σπαρτιατῶν. Ἡ μάχη ἀρχισε σὲ δὲ τὸ μέτωπο μὲ πολὺ πεῖσμα. Οἱ Πέρσες πολέμησαν γενναῖα. Ο ἕδιος ὁ Μαρδόνιος περιστοιχισμένος ἀπὸ 1.000 σωματοφύλακες πολεμοῦσε μεταξὺ τῶν πρώτων.

Οἱ Σπαρτιατες ὅμως φάνηκαν ἀνώτεροι καὶ τοὺς ἀπέκρουσαν. Σὲ λίγο ὁ Μαρδόνιος σκοτώθηκε καὶ οἱ Πέρσες ἀρχισαν νὰ ὑποχωροῦν.

Στὸ μεταξὺ οἱ Ἀθηναῖοι εἰχαν νικήσει τοὺς ἀπέναντι τοὺς Πέρσες καὶ Θηβαίους. Ὁλοι οἱ Πέρσες ἐτράπηκαν σὲ φυγὴ καὶ κλείστηκαν σ' ἕνα ἔντινο τεῖχος, ποὺ εἶχαν κατασκευάσει πίσω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τους. Ἡ ὁρμὴ ὅμως τῶν Ἑλλήνων ἦταν ἀσυγκράτητη καὶ σὲ λίγο τὸ τεῖχος κυριεύθηκε.

Οἱ ἀπώλειες τῶν Περσῶν ἦσαν τεράστιες. Ἀπὸ τὶς 300 χιλιά-

Σχεδιάγραμμα τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν.

δες μόνον 40 χιλιάδες έγλυτωσαν, που ἔφυγαν πρὶν ἀπ' μάχην. Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ἔπεσαν μόνο 1360!

Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων στὶς Πλαταιές ὑπῆρξε μεγάλη καὶ ἀποφασιστική. Ὁ περσικὸς στρατὸς κατεστράφηκε καὶ κάθε κίνδυνος ἀπὸ τὴν Ἀσία ἐξέλιπε.

17. Ἡ μάχη τῆς Μυκάλης

(479 π.Χ.)

Τὴν ἵδια ἡμέρα ποὺ οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν τὸ Μαρδόνιο στὶς Πλαταιές, δὲ ἐλληνικὸς στόλος κατέστρεψε τὸν περσικὸ στὴ Μυκάλη, ἀκρωτήριο τῆς Μ. Ἀσίας, ἀπέναντι στὴν νῆσο Σάμο.

Μετὰ ἀπὸ τὴν ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας δὲ ἐλληνικὸς στόλος μὲ ἀρχηγοὺς τὸ Σπαρτιάτη **Λεωτυχίδη** καὶ τὸν Ἀθηναῖο **Ζάνθιππο** ἥλθε καὶ ἔμεινε στὴν νῆσο **Δῆλο**.

Οἱ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ἔστειλαν ἀπεσταλμένους στοὺς Ἕλληνες ναυάρχους καὶ ξήτησαν βοήθεια γιὰ ν' ἀποτινάξουν τὸν περσικὸ ξυγό.

Οἱ Λεωτυχίδης καὶ δὲ Ζάνθιππος ἔπλευσαν τότε πρὸς τὴν Μ. Ἀσία καὶ ἔφθασαν στὸ ἀκρωτήριο τῆς Μυκάλης. Ἐκεῖ συνάντησαν ἀγκυροβολημένο τὸν περσικὸ στόλο ἀπὸ 300 πλοῖα.

Οἱ Πέρσες μόλις εἶδαν τὸν ἐλληνικὸ στόλο νὰ ἔρχεται ἐναντίον τους, ἔσυραν, τὰ πλοῖα στὴν ξηρά, ὅπου εἶχαν συγκεντρώσει πολυάριθμο στρατό. Οἱ Ἕλληνες δὲ δίστασαν, ἀλλὰ βγῆκαν ἀπὸ τὰ πλοῖα καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τους.

"Ἄν καὶ οἱ βάρβαροι ήσαν τέσσερες φορὲς περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς (120 χιλιάδες, τοὺς ἐνίκησαν καὶ τοὺς ἔκαψαν τὸ στόλο.

Ἡ διπλῆ νίκη τῶν Ἑλλήνων στὶς Πλαταιές καὶ στὴ Μυκάλη ἔκαμε τοὺς Πέρσες νὰ μὴν τολμήσουν ἄλλη ἐκστρατεία κατὰ τῆς Ἐλλάδος.

‘Η ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν

1. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὀχυρώνει τὴν Ἀθήνα καὶ τὸν Πειραιά

Οἱ Περσικοὶ πόλεμοι τελείωσαν. Οἱ Ἑλληνες ἦσαν ὑπερήφανοι γιὰ τὴ νίκη τους. Καὶ πράγματι ἀποδεῖ κανένας πῶς κατώρθωσαν οἱ ὀλίγοι Ἑλληνες νὰ νικήσουν τοὺς πολυαριθμούς στρατοὺς καὶ στόλους τῶν Περσῶν.

Μετὰ ἀπὸ τὴ μάχη τῶν Πλαταιῶν οἱ Ἀθηναῖοι βρῆκαν τὴν πόλιν τους ἐντελῶς κατεστραμένη. Δὲν ἀπογοητεύτηκαν ὅμως κι ἀρχισαν ἀμέσως νὰ κτίζουν τὰ σπίτια καὶ τοὺς ναούς των.

‘Ο Θεμιστοκλῆς συμβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ὀχυρώσουν τὴ πόλιν. Νὰ κτίσουν δηλαδὴ γύρω στὴ πόλιν ἔνα ἴσχυρὸ τεῖχος, ποὺ θὰ τὴν προφύλαγε ἀπ’ ἕδω καὶ πέρα ἀπὸ κάθε ἔχθρικὴ ἐπίθεσι.

Οἱ Σπαρτιᾶτες μόλις τὸ ἔμαθαν ἀνησύχησαν. ‘Εστειλαν πρέσβεις στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Τοὺς εἰπαν, πῶς τάχα, ἀν ἔανάρθουν πάλι Πέρσες στὴν Ἑλλάδα θὰ χορημοποιήσουν τὸ τεῖχος σὰν ὄρμητήριο γιὰ νὰ τὴν ὑποδουλώσουν.

Μὰ δὲν ἦταν αὐτὸς ὁ λόγος. Οἱ Σπαρτιᾶτες φοβήθηκαν μήπως ἡ Ἀθήνα, ποὺ ἦταν μεγάλη ναυτικὴ δύναμι, γίνη δυνατὴ καὶ στὴ ἔηρα κι ἔτσι ὑποδουλώσει ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

‘Ο Θεμιστοκλῆς κατάλαβε τοὺς σκοποὺς τῶν Σπαρτιατῶν κι ἐπῆγε ὁ ἵδιος στὴ Σπάρτη γιὰ νὰ τοὺς καθησυχάσῃ. ‘Εστι μὲ τὴν ἔξυπνάδα του ἔδωσε τὸν καιρὸ στοὺς Ἀθηναίους νὰ τελειώσουν τὸ τεῖχος αὐτό, ποὺ ἔκαμε τὴν Ἀθήνα μεγάλη καὶ ἴσχυρή.

‘Ο Θεμιστοκλῆς ὕστερα ὠχύρωσε καὶ τὸν Πειραιᾶ καὶ τὸν ἔκαμε τὸ μεγαλύτερο πολεμικὸ κι ἐμπορικὸ λιμάνι τῆς Ἑλλάδος.

2. Οἱ ἐπιδετικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν

Τρεῖς μεγάλες ἐκστρατεῖες ἔκαμαν οἱ Πέρσες ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ στὶς τρεῖς ἀπέτυχαν.

Οι Ἑλληνες, ἀν και εἰχαν πολὺ μικρότερες δυνάμεις, τόσο σὲ στρατό, δσο και σὲ ναυτικό, νίκησαν τὶς πολυάριθμες ἐχθρικὲς στρατιὲς και κράτησαν ἐλεύθερη τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτο τὸ κατώρθωσαν χάρι στὸν πολιτισμὸν τους, τὴν ἀνώτερη πολεμικὴ τέχνη τους και τὸ δίκαιο τοῦ ἀγῶνα τους.

Οι Ἑλληνες δὲν πολέμησαν γιὰ νὰ κατακτήσουν ξένες χῶρες και νὰ πάρουν ξένα πλούτη, ἀλλὰ γιὰ ἔνα και μόνο ἰδανικό, τὸ **ἰδανικὸ τῆς ἐλευθερίας**. Ἀπὸ τότε ἥξαιραν και δίδαξαν και στοὺς ἄλλους λαούς, δτι τὸ μεγαλύτερο ἀγαθὸ στὸν ἀνθρωπὸ εἶναι νὰ ζῆ και νὰ πεθαίνῃ ἐλεύθερος.

Περισσότερο ἀπ' ὅλους τὸνς Ἑλληνες αἰσθάνονταν ὑπερηφάνεια οἱ Ἀθηναῖοι, γιατὶ αὐτοὶ ἐκέρδισαν τὴν πρώτη νίκη στὸ Μαραθῶνα και σ' αὐτοὺς κυρίως ὡφειλόταν ἡ νίκη στὴ Σαλαμίνα. Ἀλλὰ και οἱ Σπαρτιῆτες ἐπίστευαν, δτι αὐτοὶ ἔδωκαν τὸ τελειωτικὸ κτύπημα στὴ μάχη τῶν Πλαταιῶν κι ἔτσι ἔξασφάλισαν τὴν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος.

Μὲ τὸν νικηφόρους αὐτοὺς ἀμυντικοὺς πολέμους κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ Ἑλληνες ἐπείστηκαν γιὰ τὴν ὑπεροχὴ τους και κατάλαβαν τὴ δύναμι τους.

Γι' αὐτὸ δὲ διέσπασαν τὴ συνεργασία τους κι ἀποφάσισαν νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμο. Ο σκοπός τους ἦταν νὰ διώξουν τὸν Πέρσες ἀπὸ τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου και τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ο πόλεμος αὐτός, ποὺ δὲν ἦταν πιὰ ἀμυντικός, ἀλλὰ ἐπιθετικός, κράτησε 30 χρόνια και τελείωσε μὲ τὴν ἀπελευθέρωσι δλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἀπὸ τὸν περσικὸ ζυγό.

3. Τὸ ἄδοξο τέλος τοῦ Παυσανία

Μετὰ τὴν καταστροφὴ τῶν Περσῶν, οἱ Ἑλληνες ἀρχισαν ἐπιθετικοὺς πολέμους ἐναντίον τους. Γενικὸ ἀρχηγὸ τοῦ συμμαχικοῦ ἑλληνικοῦ στόλου διώρισαν τὸν **Παυσανία**, ποὺ μετὰ τὴ μάχη τῶν Πλαταιῶν εἶχε πολὺ δοξασθῆ.

Τὸ 478 π.Χ. ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἔδιωξε τοὺς Πέρσες ἀπὸ τὴν Κύπρο κι ἀπελευθέρωσε τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου και τὶς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας. Ὅστερα δ στόλος προχώρησε πρὸς τὸν Ἑλλήσποντο και κυρίευσε τὸ **Βυζάντιο**.

Ο Παυσανίας μετὰ τὴ μάχη τῶν Πλαταιῶν και τὴ νέα δόξα του ως ἀρχηγοῦ τοῦ συμμαχικοῦ στόλου. ἔγινε ἐγωιστὴς και περή-

φανος. "Οταν κατέλαβε τὸ Βυζάντιο, τόσο θαμβώθηκε ἀπὸ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν πολυτέλεια τῶν Περσῶν καὶ τὰ πολλὰ λάφυρα, ὡστε λησμόνησε τὴν αὐστηρὴν ζωὴν τῆς Σπάρτης.

"Αρχισε νὰ ζῇ μὲ πολυτέλεια καὶ νὰ φέρεται μὲ περιφρόνησι καὶ σκληρότητα πρὸς τοὺς ἄλλους Ἐλληνες, σὰν Πέρσης σατράπης. Τέλος σκέψθηκε νὰ προδώσῃ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ γίνη ἡγεμόνας δῆλης τῆς Ἐλλάδος. Γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὅμως τὰ σχέδιά του αὐτά, ζήτησε τὴν βοήθεια τοῦ Ξέρξη.

"Εστειλε κυρφὰ ἐπιστολὴ στὸν Ξέρξη καὶ τοῦ ἔγραφε: «Δέχομαι νὰ σοῦ παραδώσω τὴν Ἐλλάδα, ἢν μὲ διορίσης ἡγεμόνα της καὶ μοῦ δώσης γιὰ γυναῖκα τὴν κόρη σου».

"Ο Ξέρξης δέχτησε μὲ προθυμία τὴν πρότασι αὐτὴ τοῦ Παυσανίᾳ κι ἐστειλε ἀμέσως στὸ Βυζάντιο τὸ στρατηγό του **Ἀρτάβαζο** γιὰ νὰ συνεννοηθῇ μαζὶ του.

Οἱ Ἐλληνες δυσαρεστημένοι ἀπὸ τὸ τρόπο τῆς ζωῆς του καὶ τὴ συμπεριφορά του ἀπέναντι τους, κατηγόρησαν τὸν Παυσανίᾳ γιὰ προδότη. Οἱ ἔφοροι τότε τὸν ἐκάλεσαν στὴ Σπάρτη γιὰ ν' ἀπολογηθῇ. Δὲν τὸν ἐτιμώρησαν ὅμως, γιατὶ δὲν ἀπεδείχθηκε ἡ προδοσία του. Τὸν ἀφησαν ἐλεύθερο, ἀλλὰ νὰ μείνη στὴ Σπάρτη καὶ διώρισαν ἄλλον ἀρχηγὸ τοῦ συμμαχικοῦ στόλου.

"Ο Παυσανίας δὲν ἔμεινε ἥσυχος. Ἀπὸ τὴ Σπάρτη ἔξακολουθοῦσε τὴν ἀλληλογραφία του μὲ τὸν Ξέρξη καὶ προσπαθοῦσε νὰ ξεσηκώσῃ τοὺς εἶλωτες σ' ἐπανάστασι.

"Ἐνα ὅμως ἀπὸ τὰ γράμματά του πρὸς τὸν Ξέρξη ἔπεσε στὰ χέρια τῶν ἐφόρων. Τώρα ἡ προδοσία του φάνηκε δλοφάνερη καὶ διέταξαν τὴ σύλληψή του.

"Ο Παυσανίας γιὰ νὰ σωθῇ, ἐπειδὴ ἦξερε ὅτι ἡ τιμωρία του θὰ ἤταν ὁ θάνατος, κατέφυγε στὸ ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐκεῖ δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ τὸν πειράξῃ κανείς. Τότε οἱ ἔφοροι διέταξαν νὰ κτισθοῦν οἱ πόρτες τοῦ ναοῦ γιὰ νὰ πεθάνῃ ἀπὸ τὴν πεῖνα καὶ τὴ δίψα.

Τόση ἤταν ἡ ἀγανάκτησι τῶν Σπαρτιατῶν ἐναντίον του, ποὺ δπως λένε, τὴν πρώτη πέτρα στὸ χτίσιμο τῶν θυρῶν τὴν ἔβαλε ἡ ἴδια ἡ μητέρα του.

"Ἐτοι ὁ ἥρωας τῶν Πλαταιῶν πέθανε κατὰ τὸ χειρότερο τρόπο περιφρονημένος ἀπὸ τοὺς Σπαρτιᾶτες καὶ τοὺς ἄλλους Ἐλληνες.

4. Ο δάνατος τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ τοῦ Ἀριστείδη

Ο Θεμιστοκλῆς, ὅπως εἴπαμε, εἶχε πολλὰ προτερήματα. Ἡταν μεγάλος πολιτικὸς καὶ ὁ μόνος ἄξιος νὰ σώζῃ τὴν πατρίδα του, ὅταν βρισκόταν σὲ κίνδυνο. Εἶχε ὅμως καὶ ἐλαττώματα. Ἡταν πολὺ υπερφανος καὶ φιλόδοξος. Ἡθελε πάντοτε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν γνώμη του καὶ γι' αὐτὸ ἀπέκτησε πολλοὺς ἔχθρούς.

Τὸ Θεμιστοκλῆ τὸν μισοῦσαν ἀκόμη καὶ οἱ Σπαρτιατες, γιατὶ ὠχύρωσε τὴν Ἀθήνα καὶ τὸν Πειραιᾶ κι ἔκαμε τὴν πατρίδα του μεγάλη ναυτικὴ δύναμι.

Τὸ 472 π.Χ. οἱ Ἀθηναῖοι ἔξελεξαν στρατηγὸ τὸν **Κίμωνα**, τὸ γυιὸ τοῦ Μιλιάδη, ποὺ ἦταν φίλος τῶν Σπαρτιατῶν. Αὐτός, μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἔχθρούς τοῦ Θεμιστοκλῆ, κατώρθωσε νὰ τὸν ἔξορίσῃ.

Ο Θεμιστοκλῆς τότε ἔφυγε καὶ πῆγε στὸ **"Ἀργος**. Οἱ Σπαρτιατες ὅμως δὲν τὸν ἄφησαν ἥσυχο. Τὸν κατηγόρησαν στοὺς Ἀθηναίους ὅτι βρισκόταν σὲ συνεννόησι μὲ τὸν Παυσανία καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν κατεδίκασαν σὲ θάνατο.

Ο Θεμιστοκλῆς, γιὰ νὰ σωθῇ, ἀναγκάστηκε νὰ καταφύγῃ στὴν Περσία, στὸ βασιλιὰ **'Αρταξέρξη**, ποὺ ἀνέβηκε στὸ θρόνο μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ξέρξη. Ο **'Αρταξέρξης** τὸν δέχτηκε μ' εὐχαρίστησι καὶ τὸν τίμησε πάρα πολὺ. Τόση ἦταν ἡ χαρά του, ὡστε πολλὲς φορὲς στὸν ὑπὸ του φώναζε: «Δὲν φοβοῦμαι. Ἐχω φίλο τὸ Θεμιστοκλῆ, τὸν Ἀθηναῖο».

Ο Θεμιστοκλῆς ἔζησε ἥσυχα ἀρκετὰ χρόνια στὴ Μαγνησία τῆς Μ. Ἀσίας. Ὁταν δόμως ὁ **'Αρταξέρξης** τοῦ ζῆτησε νὰ ὀδηγήσῃ τὸν περσικὸ στρατὸ στὴν Ἑλλάδα, πῆρε δηλητήριο καὶ πέθανε. Προτίμησε νὰ πεθάνῃ παρὰ νὰ προδώσῃ τὴν πατρίδα του.

Αργότερα οἱ Ἀθηναῖοι μετέφεραν τὰ ὀστᾶ του καὶ τὰ ἔθαψαν στὸν Πειραιᾶ, στὴν εἰσόδῳ τοῦ λιμανοῦ, ἀπέναντι στὴ Σαλαμίνα. Λίγα χρόνια πρὶν πεθάνῃ ὁ Θεμιστοκλῆς στὴν ἔξορία, πέθανε στὴν Ἀθήνα καὶ ὁ μεγάλος πολιτικὸς ἀντίπαλος του, ὁ **'Αριστείδης**.

Τὸν δίκαιο αὐτὸν ἄνδρα τὸν ἀγαποῦσαν καὶ τὸν ἐκτιμοῦσαν, ὡς τὸ θάνατό του, ὅχι μόνον οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ σύμμαχοι τους. Ὁταν ἐγινε ἀρχηγὸς τοῦ συμμαχικοῦ στόλου καθώρισε τὶς ὑποχρεώσεις τῶν συμμαχικῶν πόλεων τόσο δίκαια, ὡστε δὲν ἀκούστηκε κανένα παράπονο.

Αν καὶ ἦταν πολλὰ χρόνια στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων καὶ δια-

χειρίστηκε τὰ συμμαχικὰ χρήματα, πέθανε πάμπτωχος. Δὲν ἀφησε
οὕτε τὰ ἔξοδα τῆς κηδείας του.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ εὐγνωμοσύνη τοῦ ἔκαμαν μνημεῖο στὸ Φά-
ληρο καὶ προίκισαν τὶς δυὸς θυγατέρες του. Ἐτσι ἐμεινε στὴν ιστο-
ρία ὡς ὁ τιμιώτερος ἄνθρωπος καὶ πάντοτε ἀναφέρεται ὡς Ἐρι-
στείδης ὁ δίκαιος.

5. Ὁ Κίμωνας

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ τοῦ Ἀριστείδη, ἔνας νέος
μεγάλος ἄνδρας ἐφάνηκε στὴν Ἀθήνα. Αὐτὸς ἦταν ὁ **Κίμωνας**,
ὅ γυιὸς τοῦ νικητοῦ τοῦ Μαραθῶνα, Μιλτιάδη. Εἶχε μεγάλα προ-
τερήματα σὰν τὸν πατέρα του. Ἡ-
ταν γενναῖος, δίκαιος καὶ ἀγαποῦσε
πολὺ τὴν πατρίδα του.

Οἱ Ἀριστείδης ἀπὸ ἐνωρίς διέ-
κρινε τὰ προτερήματα τοῦ Κίμωνα,
καὶ τὸν περιέβαλε μὲ ἀγάπη καὶ τὸν
βοήθησε ν' ἀνέβη στὰ ἀνώτατα ἀ-
ξιώματα.

Πόσο συνετὸς ἦταν ὁ Κίμωνας
φαίνεται ἀπὸ τοῦτο: "Αν καὶ ἦταν
ἀκόμη νέος πολιτικὸς ἀντίπαλος τοῦ
Θεμιστοκλῆ, ὅμως συμφώνησε μὲ τὴν
γνώμη του, διατηροῦσε ἀπὸ τοὺς
Ἀθηναίους νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πό-
λι. Ἐφυγε πρῶτος καὶ πολέμησε γεν-
ναιότατα στὴ ναυμαχία τῆς Σαλα-
μίνας.

Οἱ Κίμωνας εἶχε μεγάλη περιου-
σία μὲ τὴν δόπια βοήθησε πολὺ τὸ
λαό. "Οταν ἔβγαινε στοὺς δρόμους τὸν ἀκολουθοῦσαν δοῦλοι του,
ποὺ μοίραζαν ἐνδύματα καὶ χρήματα στοὺς φτωχούς. Στοὺς κήπους
καὶ τὰ περιβόλια του μποροῦσε νὰ μπῇ ὁ καθένας καὶ νὰ πάρῃ
ὅ, τι ἥθελε.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀριστείδη καὶ τὴν ἔξορία τοῦ Θεμιστο-
κλῆ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἔκαμαν στρατηγὸ καὶ τοῦ ἀνέθεσαν τὴν ἀρ-
χηγία τοῦ συμμαχικοῦ στόλου.

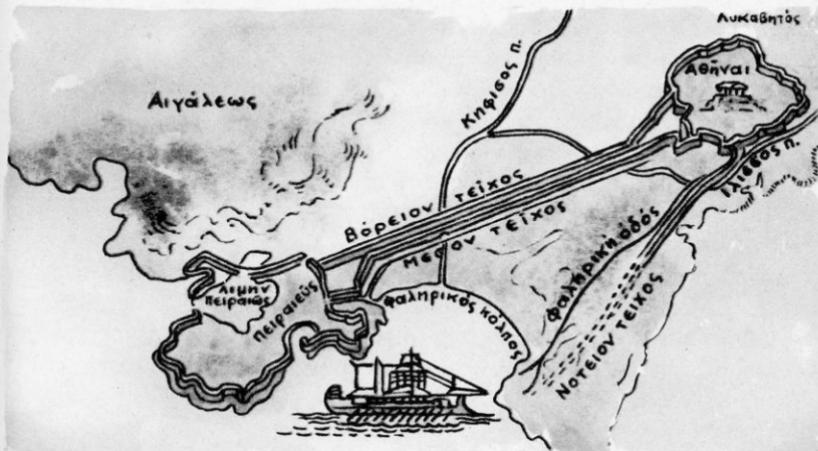
‘Ο Κίμωνας μὲ τὸ στόλο του ἔπλευσε πρὸς τὴν Χαλκιδικὴν καὶ τὴν Θράκην, ἐλευθέρωσε τὶς παράλιες πόλεις καὶ τὶς ἔκαμε συμμάχους τῶν Ἀθηνῶν. ‘Υστερα πολιόρκησε τὴν νῆσο Σκῦρο καὶ νίκησε τοὺς Δόλοπες, ποὺ τὴν κατεῖχαν.

Στὴν Σκῦρο βρῆκε τὰ ὄστα τοῦ ἥρωα Θησέα, ποὺ δπως θυμᾶστε ἀπὸ τὴν Ἰστορία τῆς Γ' τάξεως, σκοτώθηκε μὲ πονηρία ἀπὸ τὸ βασιλιά της Λυκομήδη, καὶ τὰ μετέφερε στὴν Ἀθήνα. Στὸ μέρος ποὺ τὰ ἔθαψαν ἔκτισαν μεγαλοπρεπῆ ναό, τὸ Θησεῖο, ποὺ σώζεται μέχρι σήμερα.

6. Οἱ νίκεις τοῦ Κίμωνα κατὰ τῶν Περσῶν

‘Ο Κίμωνας, τὸ 467 π.Χ. μὲ 200 Ἀθηναῖκὰ πλοῖα καὶ 100 συμμαχικὰ ἔπλευσε πρὸς τὴν Μ. Ἀσία κι ἐλευθέρωσε ὅλες τὶς ἑλληνικὲς πόλεις ποὺ ἦσαν ἀκόμη ὑποδουλωμένες στοὺς Πέρσες.

Στὸ μεταξὺ οἱ Πέρσες συγκέντρωσαν ἴσχυρὸ στόλο καὶ στρατὸ κοντὰ στὶς ἐκβολὲς τοῦ ποταμοῦ Εὐρυμέδοντα. ‘Ο Κίμωνας ἔπλευσε τότε ἐναντίον τους, ναυμάχησε τὸν περσικὸ στόλο καὶ τὸν κατέστρεψε. Ἀμέσως ἀποβίβασε στρατὸ στὴν ξηρά, ἐπετέθηκε ἐναν-

Τὰ μακρὰ τείχη.

τίον τῶν Περσῶν καὶ τοὺς νίκησε. Στὴ μάχη αὐτῇ ἔπιασε πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ πῆρε πολλὰ λάφυρα.

Ἐτσι ὁ Κίμωνας σὲ μιὰ μέρα ἔκαμε δυὸς νίκες, ποὺ ὑπῆρξαν τὸ μεγαλύτερο κατόρθωμα τοῦ ἐπιθετικοῦ πολέμου τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν.

Ὑστερα ἀπὸ τὶς παραπάνω νίκες τοῦ Κίμωνα φόβος καὶ τρόμος ἔπιασε τοὺς Πέρσες κι ὁ στόλος τους δὲν τόλμησε νὰ ἐμφανισθῇ πλέον στὶς ἐλληνικὲς θάλασσες.

Οἱ Κίμωνας ἐπέστρεψε στὴν Ἀθήνα γεμάτος δόξα. Οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ νὰ τὸν τιμήσουν περισσότερο, ἔκαμαν ἔνα δῶρο στὸ θεὸν Ἀπόλλωνα ἀπ’ τὰ πολλὰ λάφυρα ποὺ ἔφερε κι ἐγραψαν ἀπάνω τιμητικὰ λόγια γι’ αὐτόν.

Στὴν ἐποχὴ αὐτῇ τοῦ Κίμωνα κτίσθηκαν καὶ τὰ μακρὰ τείχη, ποὺ ἔνωναν τὴν Ἀθήνα μὲ τὸν Πειραιᾶ. Ἐτσι σὲ καιρὸ πολέμου ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν δύο πόλεων ἦταν ἔξασφαλισμένη.

7. Ο δάνατος τοῦ Κίμωνα

Μετὰ τὶς νίκες τοῦ Κίμωνα κατὰ τῶν Περσῶν ὅλα τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, οἱ ἐλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καθὼς καὶ πολλὲς ἄλλες πόλεις τῆς Ἐλλάδος ἔγιναν σύμμαχοι τῶν Ἀθηνῶν. Ἐτσι ἡ Ἀθήνα ἔγινε μέγα ἥντες κράτος καὶ ἡ δύναμι της αὐτῇ τῆς ἔδωσε τὴν ἡγεμονία τῆς Ἐλλάδος.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἔγινε ἔνας φοβερὸς σεισμὸς στὴ Σπάρτη. “Ολα τὰ σπίτια καὶ οἱ ναοὶ ἔπεσαν καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους σκοτώθηκαν κάτω ἀπ’ τὰ ἐρείπια.

Τότε βρήκαν εὔκαιρία οἱ εἴλωτες κι ἐπαναστάτησαν. Ἐνώθηκαν μὲ τοὺς Μεσσηνίους κι ἀρχισαν πόλεμο κατὰ τῆς Σπάρτης. Ο πόλεμος αὐτός, γνωστὸς ὡς τοίτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος, κράτησε ἀπὸ τὸ 466 — 455 π.Χ.

Στὴ δύσκολη αὐτὴ στιγμὴ οἱ Σπαρτιᾶτες ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ Ἀθηναῖοι, κατὰ σύστασι τοῦ Κίμωνα, ἔστειλαν 4000 στρατὸ μὲ ἀρχηγὸ τὸν ἴδιο. Μόλις ὅμως ἔφθαναν οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ Σπαρτιᾶτες τοὺς παρεκάλεσαν νὰ ἐπιστρέψουν στὴν πατρίδα τους, μὲ τὴ δικαιολογία, διτὶ πιὰ δὲν είχαν τὴν ἀνάγκη τους.

Αὐτὸς οἱ Ἀθηναῖοι τὸ ἐθεώρησαν μεγάλη προσβολὴ καὶ οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Κίμωνα βρῆκαν τὴν εὔκαιρία καὶ τὸν ἔξωρισαν ὡς ὑπεύθυνο.

Αργότερα ή Ἀθήνα ἥρθε σὲ σύγκρουσι μὲ τοὺς Σπαρτιᾶτες. Οἱ Κίμωνας, ἂν καὶ ἔξοριστος, ἐζήτησε νὰ πολεμήσῃ σὰν ἀπλὸς στρατιώτης. Οἱ Ἀθηναῖοι κατάλαβαν τότε τὸ σφάλμα τους, τὸν ἐκάλεσαν ἀπὸ τὴν ἔξοριά καὶ τὸν ἔξέλεξαν πάλι στρατηγό.

Ο Κίμωνας ἐπῆρε στρατὸ καὶ στόλο καὶ ἐπλευσε πρὸς τὴν Κύπρο γιὰ νὰ διώξῃ καὶ ἀπ' ἑκεῖ τοὺς Πέρσες.

Ἡ Κύπρος ἀπ' τὰ παλιὰ χρόνια κατοικεῖτο ἀπὸ Ἑλληνες, ποὺ μέχρι σήμερα διετήρησαν τὴ γλῶσσα τους, τὸν πολιτισμό τους καὶ τὸ ἐθνικό τους φρόνημα.

Ο Κίμωνας ἀποβιβάστηκε στὴν Κύπρο καὶ πολιόρκησε τὴ πόλι Κίτιο. Κατὰ τὴ πολιορκία ὅμως πληγώθηκε βαρειὰ καὶ σὲ λίγο ἀπέθανε.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀναγκάστηκαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκία καὶ νὰ φύγουν. Κατὰ τὸ πλοῦν τους συνάντησαν τὸν περσικὸ στόλο, τὸν νίκησαν καὶ τὸν ἔτρεψαν σὲ φυγὴ. Ἔτσι καὶ νεκρὸς ὁ Κίμωνας χάρισε μιὰ ἀκόμη νίκη στοὺς Ἀθηναίους.

Οἱ ἐπιθετικὲς ἐκστρατεῖες τοῦ Κίμωνα κατὰ τὸν Περσῶν ἔφεραν σπουδαῖα ἀποτελέσματα. Ο περσικὸς στρατὸς ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μ. Ασίας καὶ ὁ στόλος της ἔπαυσε νὰ ἐμφανίζεται στὸ Αἰγαῖον Πέλαγος.

‘Ο χρυσοῦς αἰώνας τοῦ Περικλῆ

1. Ἡ Αδήνα στὴ μεγαλύτερη δόξα τῆς. Περικλῆς

Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν περσικῶν πολέμων καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτούς, ἡ Ἀθῆνα εἶχε τὴν τύχην νὰ διοικηθῇ ἀπὸ τέσσερους μεγάλους ἄνδρες: Τὸ Μιλιτιάδη, τὸ Θεμιστοκλῆ, τὸν Ἀριστείδη καὶ τὸν Κίμωνα. “Ολοι αὐτοὶ ἐδόξασαν τὴν πατρίδα τους καὶ ἔβαλαν τὶς βάσεις γιὰ τὴν ἡγεμονία τῆς Ἀθῆνας.

Ἄξιος διάδοχος τῶν μεγάλων αὐτῶν ἀνδρῶν παρουσιάστηκε τότε δ. Περικλῆς. Γεννήθηκε στὴν Ἀθῆνα τὸ 495 π. Χ. καὶ ἦταν γυιὸς τοῦ Ξανθίππου, τοῦ νικητοῦ τῆς Μυκάλης.

Ο Περικλῆς ἦταν πολὺ ἔξυπνος, μεγαλόψυχος, εὐγενικός, ἀτάραχος καὶ γενναῖος. Ἐλαβε ἀπὸ μικρὸς σπουδαία μόρφωσι, ποὺ διαρκῶς τῇ μεγάλωνε, γιατὶ πάντα συναναστρεφόταν μὲ τοὺς σοφώτερους ἄνδρες τῆς ἐποχῆς.

Ἡταν μεγάλος οὗτος καὶ μιλοῦσε ἥρεμα, ποὺ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν παρωμοίαζαν μὲ τὸν Δία καὶ τὸν ἔλεγαν **’Ολύμπιο**.

Ποτὲ δὲν κολάκευε τὸ λαό, ἀλλὰ τοῦ ἐλεγε πάντοτε τὴν ἀλήθεια, ὅσο πικρὴ κι ἀν ἦταν. Γι' αὐτό, οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐλάτρευαν καὶ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κίμωνα τὸν ἔξελεγαν συνέχεια 25 χρόνια στρατηγό.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ διοίκησε τὴν Ἀθῆνα δ. Περικλῆς, ὅλη ἡ Ἑλλάδα εἶχε ἔξασφαλίσει τὴν ἐλευθερία τῆς καὶ ἀρχισε νὰ προοδεύῃ.

‘Η μεγαλύτερη δμως πρόδοδος σημειώθηκε στήν ’Αθήνα, ποὺ ἐδημιούργησε ἔναν ἀφθαστο πνευματικὸ πολιτισμό. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴ ἔζησαν στήν ’Αθήνα οἱ μεγαλύτεροι σοφοί, ἴστορικοί, ποιητὲς καὶ καλλιτέχνες καὶ ἐδημιούργησαν ἔξαιρετικὰ ἔργα, ποὺ θάυμάζονται καὶ σήμερα ἀπ’ ὅλο τὸν κόσμο. Ὁ σπουδαιότερος δημιουργὸς τοῦ ἀνηναϊκοῦ μεγαλείου ὑπῆρξε ὁ Περικλῆς, ὁ μεγαλύτερος πολιτικὸς τῆς ἀρχαιότητας. Γι’ αὐτὸν καὶ ὁ αἰώνας αὐτὸς, ποὺ ἡ ’Αθήνα καὶ γενικὰ ἡ Ἑλλάδα ἐδημιούργησε τὸ μεγαλύτερο πολιτισμὸ τοῦ κόσμου, ὄνομάζεται χρυσοῦς αἰώνας τοῦ Περικλῆ.

2. Η Αθηναϊκή συμμαχία

Μετὰ τοὺς περσικὸς πολέμους ἡ Σπάρτη καὶ σχεδὸν ὅλες οἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου ἔπαυσαν νὰ εἰναι σύμμαχοι τῶν ’Αθηνῶν. Ἐμειναν δμως πιστοὶ στὴ συμμαχία μὲ τὴν ’Αθήνα πολλὲς πόλεις καὶ πολλὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου.

Οἱ συμμαχικὲς αὐτὲς πόλεις, ἔδιναν στρατό, πλοῖα καὶ χρήματα στοὺς ’Αθηναίους, γιὰ νὰ φροντίζουν γιὰ τὴν ἐλευθερία τους.

’Αργότερα, ὅταν πέρασε ὁ περσικὸς κίνδυνος, οἱ συμμαχικὲς πόλεις πλήρωναν μόνο χρήματα. Τὰ χρήματα αὐτὰ τὰ κατέθεταν στὸ συμμαχικὸ ταμεῖο, ποὺ βρισκόταν στὴν ιερὴ νῆσο Δῆλο. Ὁ στρατηγὸς ’Αριστείδης εἶχε κανονίσει τόσο δίκαια, τὸ τι θὰ ἐπλήρωνε ἡ κάθε πόλι, ὥστε δὲν ἀκούστηκε κανένα παράπονο.

Τὸ συμμαχικὸ αὐτὸν ταμεῖο, ποὺ τὸ διαχειρίζονταν οἱ ’Αθηναῖοι, μεταφέρθηκε ἀργότερα στὴν ’Αθήνα. Ἡσαν τόσα πολλὰ τὰ χρήματα, ποὺ ἐπλήρωναν οἱ σύμμαχοι, ὥστε κάποτε ἐφθασε νὰ συγκεντρωθοῦν 2.000 τάλαντα, ποσὸ πολὺ μεγάλο γιὰ κείνη τὴν ἐποχή. Μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ οἱ ’Αθηναῖοι ὅχι μόνο ἐδημιούργησαν μεγάλο στόλο καὶ ἴσχυρὸ στρατό, ἀλλὰ ἀρχίζαν νὰ καλλωπίζουν καὶ τὴν πόλι τους.

Τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ τὸ ἀνηναϊκὸ κράτος περιελάμβανε ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ’Αττική, τὴν Εύβοια, τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου, τὶς ἐλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. ’Ασίας καὶ πολλὲς περιοχὲς τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, δπως τὴ Βοιωτία, τὴ Λοκρίδα, τὰ Μέγαρα καὶ τὴ Φωκίδα.

Ο Περικλῆς εἶχε πρόδγραμμα νὰ ἐνώσῃ δλες τὶς ἐλληνικὲς πόλεις κάτω ἀπὸ τὴν ἡγεμονία τῆς ’Αθήνας. Ἔτσι θὰ ἔπαινε ἡ διαί-

ρεσι τῆς Ἑλλάδος σὲ πολλὰ κράτη καὶ δὲν θὰ γίνονταν πόλεμοι μεταξύ τους. Ἀντέδρασαν δικοίς οἱ Σπαρτιᾶτες κι ἔτσι τὸ σχέδιο δὲν κατωρθώθηκε.

Ὑστερα ἀπὸ αὐτό, γιὰ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν Ἀθήνα ἀπὸ κάθε κήδυνο, ὁ Περικλῆς διώρθωσε τὰ μακρὰ τεῖχη κι ἔκτισε ἀκόμη ἕνα ἄλλο τεῖχος ἀνάμεσά τους, τὸ λεγόμενο μεσαῖο τεῖχος. Στὸ τεῖχος αὐτό, σὲ καιρὸ πολέμου, μποροῦσαν ν' ἀσφαλιστοῦν ὅχι μόνον οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς.

3. Τὸ πολίτευμα τῆς Ἀθήνας καὶ ὁ Περικλῆς

Στὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ ἡ Ἀθήνα εἶχε τὸ δημοκρατικό πολίτευμα. Ὄλοι οἱ πολῖτες ἦσαν ἐλεύθεροι καὶ εἶχαν ἵσα δικαιώματα. Τὴ μεγαλύτερη δύναμι τὴν εἶχε ἡ ἐκκλησία τοῦ Δήμου, στὴν ὁποίᾳ ἔπαιρναν μέρος ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι ἀνω τῶν 20 γρονῶν. Αὐτὴ ἐψήφιζε τοὺς νόμους καὶ αὐτὴ ἐξέλεγε τοὺς ἄρχοντες.

Μετὰ τὴν ἐκκλησία τοῦ Δήμου, σπουδαιότερη ἀρχὴ ἦταν ἡ βουλὴ τῶν πεντακοσίων, ποὺ ἔτοιμαζε τοὺς νόμους καὶ τοὺς ἔφερον γιὰ ἔγκρισι στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου.

Τὸ σπουδαιότερο δικός ἀξίωμα στὴν Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία ἦταν τὸ ἀξίωμα τῶν στρατηγῶν. Σ' αὐτοὺς πολλὲς φορὲς ὁ λαὸς ἔδινε μεγάλα δικαιώματα, δπως ἔκαμε στὸν Περικλῆ κι ἔτσι μπόρεσε κι ἔκαμε τόσα ἀθάνατα ἔογα στὴν Ἀθήνα.

Ο Περικλῆς ἐφρόντισε πολὺ καὶ γιὰ τὴ μόρφωσι τοῦ λαοῦ. Επειδὴ τότε τὸ θέατρο ἦταν τὸ λαϊκὸ σχολεῖο, ποὺ οἱ πολῖτες διδάσκονταν πολλὰ πράγματα, ὁ Περικλῆς μὲ νόμο ὑποχρέωσε τὴν πολιτεία νὰ πληρώνῃ γιὰ ὅλους τοὺς φτωχοὺς τὸ ἀντίτιμο τοῦ εἰσιτηρίου γιὰ τὸ Θέατρο.

Καὶ γιὰ τὴ μόρφωσι τῶν παιδιῶν ἔκαμε πολλὰ ὁ Περικλῆς. "Ιδρυσε παντοῦ γυμναστήρια καὶ παλαίστρες.

Στὴν Ἀθήνα δὲν ὑπῆρχαν τότε δημόσια σχολεῖα, παρὰ μόνον ἴδιωτικά. Σ' αὐτὰ οἱ νέοι διδάσκονταν ἀνάγνωσι, γραφή, ἀριθμητικὴ καὶ γεωμετρία.

Ἡ Σπάρτη, δπως ἐμάθαμε, εἶχε ὡς σκοπὸ νὰ κάνῃ τοὺς νέους γεροὺς καὶ γενναίους, γιὰ νὰ τὴν ὑπερασπίζουν στὸν πόλεμο καὶ ἀδιαφοροῦσε γιὰ τὴ μόρφωσί τους.

Ἡ Ἀθήνα ἐφρόντιζε οἱ νέοι καὶ γεροὶ καὶ γενναῖοι νὰ γίνουν, ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα τους νὰ μορφώσουν. Ἡθελε νὰ ὑπάρχῃ ἰσορ-

ροπία ἀνάμεσα στὸ σῶμα καὶ στὸ πνεῦμα. Ζητοῦσε ἀπὸ τοὺς νέους νὰ πειθαιρχοῦν στοὺς νόμους τῆς πολιτείας, ἀλλὰ τοὺς ἄφηνε νὰ σκέπτωνται ἐλεύθερα.

‘Η Σπάρτη ἦταν τὸ σῶμα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. ‘Η Ἀθήνα ἦταν τὸ πνεῦμα της. Καὶ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἐδημιούργησε τὸν ἀθάνατο ἀθηναϊκὸ πολιτισμό, ποὺ καὶ σήμερα στέκεται πρότυπο σὲ δλους τοὺς λαούς.

“Οταν πέθαναν οἱ πολῖτες της, πέθανε καὶ ἡ Σπάρτη. Ἐνῷ ἡ Ἀθήνα ζῆ ἀκόμη μὲ τὸ πνεῦμα της καὶ θὰ ζῆ στοὺς αἰῶνας.

4. Τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ Περικλῆ.

Τὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες

“Οταν ὁ Περικλῆς ἔγινε στρατηγός, ἱσυχία καὶ τάξι ἐπικρατοῦσε σὲ δλόκληρη τὴν Ἑλλάδα. Τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν εἶχε μεγάλῃ δύναμι καὶ τὸ ἐμπόριο μὲ τὶς μακρινὲς ἑλληνικὲς πόλεις βρισκόταν στὰ χέρια τῶν ἀθηναίων. Ἔτσι ἡ Ἀθήνα ἔγινε ἡ πλουσιώτερη πόλι τῆς Ἑλλάδος.

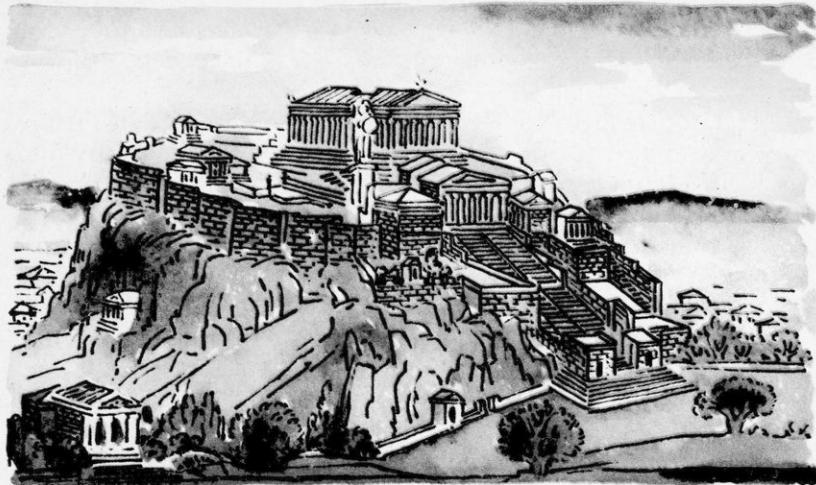
Οἱ ἀθηναῖοι, ποὺ πάντα ἤσαν πολὺ εὔσεβεῖς, τὶς νῖκες τους κατὰ τῶν Περσῶν τὶς ἀπέδωσαν στὴ βοήθεια τῆς προστάτιδος θεᾶς τους Ἀθηνᾶς. Ἀπὸ εὐγνωμοσύνη ἀποφάσισαν νὰ ἔσαναντίσουν τοὺς κατεστραμμένους ναοὺς καὶ νὰ στολίσουν τὴν Ἀκρόπολι, ποὺ ἦταν ἀφιερωμένη στὴν Ἀθηνᾶ.

Τὰ ἔργα αὐτὰ τὰ ἀνέθεσαν οἱ ἀθηναῖοι στὸν Περικλῆ. Αὐτὸς μὲ τὴ συνεργασία τοῦ ἀρχιτέκτονα καὶ μεγαλύτερου γλύπτη τῆς ἀρχαιότητος **Φειδία**, στόλισε τὴν Ἀκρόπολι μὲ ἀθάνατα μνημεῖα.

Τὸ πρῶτο λαμπρὸ ἔργο ποὺ ἔκτισε ἤσαν τὰ μεγαλοπρεπῆ Προπύλαια, ποὺ ἔχονται μεγάλης ὕψους ἀπὸ τὴν Ακρόπολι. Δεξιὰ τῶν Προπυλαίων ἔκτισε ἔναν μικρό, ἀλλὰ χαριτωμένο ναὸ τῆς **Ἀθηνᾶς Νίκης** ἢ **Απτέρου Νίκης**, ὅπως λέγεται σήμερα.

Στὸ κέντρο τῆς Ἀκροπόλεως ἔκτισε τὸ μεγαλοπρεπέστερο καὶ σεβαστότερο μνημεῖο τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τὸν Παρθενώνα. Ο ναὸς αὐτὸς εἶναι τὸ τελειότερο ἔργο τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ γλυπτικῆς.

‘Απέναντι τῆς βορεινῆς πλευρᾶς τοῦ Παρθενῶνα ἔκτισε τὸ κομψότερο δημιούργημα τῆς Ἀττικῆς τέχνης, τὸ Ἐρέχθειο, ποὺ τὴ νότια πλευρά του, ἀντὶ γιὰ κίονες, τὴ στηρίζουν ἔξι ὥραιότατες κοπέλλες, γνωστὲς ὡς Καρυάτιδες.

‘Η Ἀκρόπολι στὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ.

Ακόμη πίσω ἀπὸ τὰ Προπύλαια ὑπῆρχε κολοσσιαῖο ἄγαλμα τῆς προμάχου **Ἀθηνᾶς**, ἔργο τοῦ Φειδία. Τόσο μεγάλο ἦταν τὸ ὑψος του (14 μέτρα), ὥστε τὸ ἔβλεπε κανεὶς ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο Σούνιο. Σὲ ὅλα αὐτὰ τὸ ἔργα ἐργάστηκαν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Φειδία καὶ ἄλλοι μεγάλοι καλλιτέχνες, δῆλος ὁ **Μηνισικλῆς**, ὁ **Ικτῖνος** καὶ ὁ **Καλλικράτης**.

Αν καὶ πέρασαν 2500 περίπου χρόνια ἀπὸ τότε, ἡ Ἀκρόπολι μὲ τοὺς μισοερειπωμένους ναούς της, θαυμάζεται ἀπὸ ὅλο τὸν κόσμο καὶ θεωρεῖται τὸ λαμπρότερο καλλιτεχνικὸ μνημεῖο ὅλων τῶν αἰώνων.

Στὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ προώδευσαν πολὺ ὅχι μόνον οἱ καλεῖς τέχνες, ἀλλὰ καὶ τὰ γράμματα.

Τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ ὠρίστηκαν νὰ γίνωνται καὶ οἱ μεγάλες θρησκευτικὲς γιορτές, τὰ Παναθήναια, πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς.

Πολὺ δίκαια, λοιπόν, ἡ ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ ὧνομάστηκε «χρυσοῦς αἰώνας τοῦ Περικλῆ» καὶ ἡ Ἀθήνα «Μητρόπολις» τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν τῆς Ἑλλάδος.

‘Ο Πελοποννησιακός πόλεμος

(431 — 404 π.Χ.)

‘Η άφορμή τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου

Οἱ νίκες καὶ ἡ δόξα, ποὺ ἀπέκτησεν ἡ Ἑλλάδα κατὰ τοὺς περιοὺς πολέμους, ποὺ στὴν παγκόσμια ἴστορίᾳ φέρουν τὸ ὄνομα «ὅ ἀγώνας τῶν Ἐλλήνων γιὰ τὴν ἐλευθερία», ὁφείλονταν κυρίως στὴν ἑνότητα, ποὺ ἔδειξαν οἱ Ἑλληνες μεταξύ τους.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δύο ἦσαν οἱ σπουδαιότερες πόλεις τῆς Ἑλλάδος: ἡ Ἀθήνα καὶ ἡ Σπάρτη.

Ἡ κάθε μιὰ ἀπὸ αὐτὲς προσπαθοῦσε νὰ γίνη ἵσχυρότερη καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος. Γι' αὐτὸν ἔνωσι καὶ ἡ συμμαχία ποὺ είχαν δὲ βάσταξε πολύ.

“Οπως εἰδαμε, ἡ Ἀθήνα ἐκέρδισε τὴν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος, ἀπέκτησε πολλοὺς συμμάχους κι ἔγινε τὸ ἵσχυρότερο κράτος τῆς ἐποχῆς.

Τὴν μεγάλη αὐτὴ δύναμι τῆς Ἀθήνας τὴν ζήλεψε ἡ Σπάρτη καὶ ζητοῦσε νὰ βρῇ ἀφορμὴ νὰ τὴν περιορίσῃ καὶ νὰ κυριαρχήσῃ αὐτὴ στὴν Ἑλλάδα. Γι' αὐτὸν δὲ δέχτηκε τὸ σχέδιο τοῦ Περικλῆ γιὰ τὴν ἔνωσι δύων τῶν Ἐλλήνων.

Γιὰ πενήντα περίπου χρόνια ἐπεκράτησε ἡ εἰρήνη στὴν Ἑλλάδα, καὶ τότε δημιουργήθηκε ὁ μεγάλος ἐλληνικὸς πολιτισμὸς μὲ κέντρο τὴν Ἀθήνα. Τὸ 435 ὅμως π.Χ. ἀρχισε πόλεμος μεταξὺ Κορίνθου καὶ Κερκύρας. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε βοήθησαν τοὺς Κερκυραίους καὶ οἱ Μεγαρεῖς τοὺς Κορινθίους.

Οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ νὰ τιμωρήσουν τοὺς Μεγαρεῖς ἀπαγόρευσαν νὰ πωλοῦνται στὴν Ἀττικὴ καὶ στὶς ἄλλες συμμαχικές τους πόλεις τὰ προϊόντα τῶν Μεγάρων.

Τὰ Μέγαρα καὶ ἡ Κόρινθος τότε ζήτησαν τὴν βοήθεια τῆς Σπάρτης. Ἡ Σπάρτη πρότεινε στὴν Ἀθήνα νὰ σταματήσῃ τὴν ἀπαγόρευσι γιὰ τὰ προϊόντα τῶν Μεγαρέων. Οἱ Ἀθηναῖοι δμως ἀπέρριψαν τὴν πρότασί της καὶ ἡ Σπάρτη τοὺς ἐκήρυξε τὸν πόλεμο.

‘Ο πόλεμος αὐτὸς γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα Πελοποννησιακὸς

πόλεις μοις, ἔβλαψε πολὺ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔφερε τὴν παρακμή της.

Οὐέμφύλιος αὐτὸς πόλεμος βάσταξε σχεδὸν συνέχεια 26 χρόνια ἀπὸ τὸ 431 ὥς τὸ 404 π.Χ.

Στὸν πόλεμο αὐτὸν πῆραν μέρος ὅλες σχεδὸν οἱ Ἑλληνικὲς πόλεις. Ἀλλες μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀθηναίων καὶ ἄλλες μὲ τὸ μέρος τῶν Σπαρτιατῶν.

1. Ή πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου

(431 — 421 π.Χ.)

α) Θάνατος τοῦ Περικλῆ

Τὴν ἄνοιξι τοῦ 431 π. Χ. ὁ βασιλιὰς τῆς Σπάρτης Ἀρχίδαμος μὲ 60.000 στρατὸ εἰσέβαλε στὴν Ἀττική. Οἱ Σπαρτιᾶτες ἀρχισαν νὰ κόβουν τὰ δένδρα, νὰ καῖνε τὰ σπαρτὰ καὶ τὰ καταστρέφουν τὴν χώρα.

Ο Περικλῆς συμβούλευσε τότε τούς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς νὰ μεταφέρουν ὅλα τὰ κινητά τους πράγματα καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν μέσα στὰ τείχη τῆς πόλεως.

Ο ἀδηναϊκὸς στόλος ἔπλευσε τότε στὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ τὰ ἐλεηλάτησε. Κατὰ τὸ Νοέμβριο μήνα ὁ Ἀρχίδαμος ἔπειστρεψε μὲ τὸ στρατό του στὴ Σπάρτη. Οἱ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις τότε γίνονταν μόνον ἀπὸ τὸ Μάρτιο ὥς τὸ Νοέμβριο. Τὸ χειμώνα ἀσχολοῦνταν μὲ τὶς πολεμικές τους προετοιμασίες.

Τὸν ἄλλο χρόνο ὁ Ἀρχίδαμος εἰσέβαλε πάλι στὴν Ἀττική καὶ ὁ ἀδηναϊκὸς στόλος ἐλεηλάτησε πάλι τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου.

Τὸ χρόνο αὐτὸν ἔπεισε στὴν Ἀθήνα καὶ τὸν Πειραιᾶ μὰ φοβερὴ ἀρρώστια. Οἱ νεκροὶ ἦσαν τόσοι πολλοί, ποὺ δὲν πρόφθαιναν νὰ τοὺς θάπτουν. Οἱ δρόμοι καὶ οἱ πλατεῖες γέμισαν ἀπὸ πτώματα.

Οἱ Σπαρτιᾶτες, ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν καὶ πάλι τὴν Ἀττική, ἔφυγαν γιὰ τὴ Σπάρτη, γιατὶ φοβήθηκαν μήπως προσβληθοῦν κι αὐτοὶ ἀπὸ τὴν ἀρρώστια.

Ἡ ἀρρώστια αὐτὴ κράτησε δῆλο τὸ δεύτερο καὶ τοίτο χρόνο τοῦ πολέμου. Οἱ Ἀθηναῖοι βρέθηκαν σὲ πολὺ δύσκολη θέσι. Ἀρχισαν νὰ κατηγοροῦν τὸν Περικλῆ καὶ νὰ τὸν θεωροῦν ὑπαίτιο τῆς συμφορᾶς. Τὸν ἔπαινσαν ἀπὸ στρατηγὸ καὶ τὸν κατεδίκασαν νὰ πληρώσῃ ἔνα μεγάλο πρόστιμο.

Ἀργότερα οἱ Ἀθηναῖοι τὸν διώρισαν πάλι στρατηγὸ γιατὶ κα-

νένας δὲν μποροῦσε νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ. Στὸ τρίτο ὅμως ἔτος τοῦ πολέμου προσβλήθηκε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν φοιβερὴν ἀρρώστια καὶ πέθανε στὰ 429 π.Χ. σὲ ηλικία 62 χρονῶν.

β) Ὁ Κλέωνας καὶ ὁ Νικίας

Οὐδέποτε τοῦ Περικλῆ ἦταν μεγάλη συμφορὰ γιὰ τὴν Ἀθήνα. Κανένας ἄλλος δὲν μποροῦσε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν πειθαρχία καὶ τὴν τάξιν, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητες σὲ τέτοιες κρίσιμες στιγμές.

Στὴν Ἀθήνα τῶρα φάνηκαν δύο νέοι πολιτικοὶ ἀνδρες. Οἱ **Κλέωνας** καὶ ὁ **Νικίας**. Οἱ Κλέωνας ἦταν φιλοπόλεμος καὶ συμβούλευε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἔξακολουθήσουν τὸν πόλεμο. Οἱ Νικίας ὅμως ἔβλεπε, ὅτι ὁ πόλεμος αὐτὸς ὅταν κατέστρεψε τὴν Ἑλλάδα καὶ πρότεινε νὰ τὸν σταματήσουν καὶ νὰ κάμουν εἰρήνη.

Δυστυχῶς οἱ Ἀθηναῖοι παρεσύρθησαν ἀπὸ τὸν Κλέωνα καὶ ἔξακολούθησαν τὸν πόλεμο. Τὸ 425 π.Χ. ἐστειλαν πέντε πλοῖα καὶ κατέλαβαν τὴν Πύλο. Ωχυρώθηκαν ἐκεῖ καὶ ἐνοχλοῦσαν τοὺς Σπαρτιᾶτες.

Οἱ Σπαρτιᾶτες ἐστειλαν ἐναντίον τους μερικὰ πλοῖα μὲ 420 νέους ἀπὸ τὶς καλύτερες οἰκογένειες τῆς Σπάρτης. Οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς πολιόρκησαν στὴν νῆσο Σφακτηρία, τοὺς νίκησαν καὶ 300 ἀπὸ αὐτοὺς αἰχμαλώτισαν. Τότε οἱ Σπαρτιᾶτες ἐπρότειναν στοὺς Ἀθηναίους εἰρήνη. Αὐτοὶ ὅμως, κατὰ συμβούλη τοῦ Κλέωνα, δὲ δέχτηκαν καὶ ὁ πόλεμος συνεχίστηκε.

Τότε στὴ Σπάρτη φάνηκε ἔνας καλὸς καὶ δραστήριος στρατηγός, ὁ **Βρασίδας**. Οἱ Σπαρτιᾶτες, γιὰ ν' ἀπομακρύνουν τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, ἀποφάσισαν νὰ μεταφέρουν τὸν πόλεμο στὴ Μακεδονία. Ἐστειλαν, λοιπόν, τὸ στρατηγὸ Βρασίδα στὴ Χαλκιδική, ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν πολλὲς ἀποικίες. Ο Βρασίδας μὲ τὴν καλὴ διαγωγή του καὶ τὴν βοήθεια τοῦ βασιλιᾶ τῆς Μακεδονίας **Περδίκα**, ἐπῆρε μὲ τὸ μέρος του πολλὲς συμμαχικὲς πόλεις τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐστειλαν τότε ἐναντίον τοῦ Βρασίδα τὸν Κλέωνα. Οἱ δύο στρατηγοὶ συναντήθηκαν στὴν πόλι τὸ μεταπολιτείας, κοντά στὸ Στρυμόνα, ὅπου ἔγινε μεγάλη μάχη. Οἱ Ἀθηναῖοι νικήθηκαν, ἀλλὰ σκοτώθηκαν καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατηγοί.

Τώρα οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαμαν στρατηγὸ τους τὸ Νικία. Σὰν φρόνιμος καὶ συνετὸς ποὺ ἦταν, συμβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ σταματήσουν τὸν πόλεμο. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἀκούσαν κι ἔκαμαν εἰρή-

νη μὲ τοὺς Σπαρτιᾶτες γιὰ πενήντα χρόνια τὸ 431 π.Χ. Ἡ εἰρήνη αὐτὴ ὠνομάστηκε Νικίειος εἰρήνη, ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ Νικία.

2. Ἡ δεύτερη περίοδος τοῦ πολέμου (415 — 413 π.Χ.)

α) Καταστροφὴ τῶν Ἀθηναίων στὴ Σικελία

Ἡ Νικίειος εἰρήνη δὲν ἐκράτησε δυστυχῶς πολὺν καιρό. Στὴν Ἀθῆνα ὑπῆρχε μιὰ μερίδα λαοῦ, ποὺ ἥθελε τὸν πόλεμο. Ἀρχηγὸς τῆς μερίδας αὐτῆς ἦταν ὁ Ἀλκιβιάδης, ἀνεψιὸς τοῦ Περικλῆ.

Οὐ οὐδεὶς καταγόταν ἀπὸ πλούσια καὶ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια. Εἶχε πολλὰ προτερήματα, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἔλαττώματα. Ἁταν πολὺ ἔξυπνος, ἀλλὰ πολὺ φιλόδοξος καὶ ἐπιπόλαιος. Οἱ ἀριστοὶ διδάσκαλοί του, ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πρόδικος, δὲ μπόρεσαν νὰ τοῦ ἀλλάξουν τὸ χαρακτήρα του.

Ἐπειτα ἀπὸ πέντε χρόνια εἰρήνης, ὁ Ἀλκιβιάδης ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ συνεχίσουν τὸν καταστρεπτικὸν πόλεμο μὲ τοὺς Σπαρτιᾶτες.

Ἀφορμὴ ἔδωσαν τώρα οἱ Ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Σικελίας. Μάλωσαν μεταξὺ τοὺς καὶ ἄλλες ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ἄλλες ἀπὸ τὴν Σπάρτη. Ο φρόνιμος Νικίας δὲ μπόρεσε νὰ συγκρατήσῃ τοὺς Ἀθηναίους. Παρασύρθηκαν ἀπ' τὸ φιλόδοξον Ἀλκιβιάδη καὶ ἀναμείχθηκαν στὸν πόλεμο.

Ἐτοίμασαν λοιπὸν στόλο ἀπὸ 134 πλοῖα καὶ 7.000 περίπου στρατὸ καὶ ἔκπινησαν τὸ 415 π.Χ. γιὰ τὴ Σικελία, νὰ τιμωρήσουν τὶς Συρακοῦσες. Ἀρχηγοὶ τῆς ἐκστρατείας ἦσαν: ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ Νικίας καὶ ὁ Λάμαχος.

Προτοῦ νὰ φύγῃ ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ἔνα πρωΐ,

βρέθηκαν κομμένες οι κεφαλές τῶν Ἐρμῶν. Οἱ Ἐρμὲς ἦσαν μικρὸς τετράγωνες κολόνες, ποὺ εἶχαν στὴν κορυφή τους τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἐρμῆ. Αὐτὲς ἦσαν στημένες στοὺς δρόμους καὶ στὶς πλατεῖες τῆς πόλεως.

Ἡ πρᾶξι αὐτὴ θεωρούμηκε ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους μεγάλη ἀσέβεια πρὸς τοὺς θεούς. Τότε οἱ ἔχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδη διέδωσαν ὅτι οἱ φύλοι του μεθυσμένοι ἔκαμαν τὴν πρᾶξι αὐτῇ.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπίστεψαν στὴν κατηγορία αὐτὴ καὶ διέταξαν τὸν Ἀλκιβιάδη νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Ἀθήνα γιὰ ν' ἀπολογηθῇ.

Ο Ἀλκιβιάδης ὅταν ἔμαθε τὴν κατηγορία, φάνηκε πρόθυμος νὰ ὑπακούῃ στὴ διαταγῆ. Ἄντι δύως νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Ἀθήνα κατέφυγε στὴ Σπάρτη. Οἱ Ἀθηναῖοι, δταν τὸ ἔμαθαν αὐτὸν κατεδίκασαν σὲ θάνατο.

Ο Ἀλκιβιάδης, γιὰ νὰ ἔκδικηθῇ τοὺς Ἀθηναίους, συμβούλευσε τοὺς Σπαρτιᾶτες νὰ στείλουν στρατὸ καὶ στόλο στὴ Σικελία, γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὶς Συρακοῦσες, ποὺ τὶς πολιορκοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι.

Οἱ Σπαρτιᾶτες ἔστειλαν στρατὸ καὶ ἀπέκλεισαν τοὺς Ἀθηναίους. Στὶς μάχες ποὺ ἔγιναν, οἱ Ἀθηναῖοι νικήθηκαν. Ὁ στόλος τους καταστράφηκε καὶ δὲ περισσότερος στρατὸς αἰχμαλωτίστηκε. Οἱ Σπαρτιᾶτες καὶ οἱ Συρακούσιοι πολλοὺς ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους ἐφόνευσαν καὶ μαζὶ μ' αὐτοὺς καὶ τοὺς Ἀθηναίους στρατηγούς. Τοὺς ἄλλους τοὺς ἔφερξαν σὲ βαρειές δουλειές καὶ πέθαναν ἀπὸ τὶς κακογένεις καὶ τὶς στερήσεις.

Ἐτσι μὲ τὴν προδοσία τοῦ Ἀλκιβιάδη, οἱ Ἀθηναῖοι ἔπαθαν τὴν μεγάλη αὐτὴ καταστροφὴ στὴ Σικελία.

3. Ἡ τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου

(413 — 404 π.Χ.)

α) Οἱ Σπαρτιᾶτες συμμαχοῦν μὲ τοὺς Πέρσες

Πρὸς ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τῶν Ἀθηναίων στὴ Σικελία, δ στρατὸς τῆς Σπάρτης ἥθε πάλι στὴν Ἀττική. Ὁ Ἀλκιβιάδης συμβούλευσε τὸν βασιλιὰ τῆς Σπάρτης **Ἄγι**, νὰ καταλάβῃ τὴ Δεκέλεια. Ἀπὸ τὴ θέσι αὐτὴ θὰ ἐμπόδιζε τοὺς Ἀθηναίους νὰ παίρνουν βοήθεια ἀπὸ τὴν Εὗβοια καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὰ κτήματά τους. Οἱ Σπαρτιᾶτες ἔμειναν ἐκεῖ ἐννέα χρόνια καὶ λεηλατοῦσαν τὴν Ἀττική.

Ὅταν ἔγινε γνωστὴ ἡ καταστροφὴ στὴ Σικελία, οἱ Ἀθηναῖοι

βρέθηκαν σε δύσκολη θέσι. Μὰ δὲν ἔγασαν τὸ θάρρος τους." Αρχι-
σαν ἀμέσως νὰ κατασκευάζουν καινούργιο στόλο.

"Ἐπειδὴ δὲν εἶχαν χρήματα ἀγαγκάστηκαν νὰ πάρουν χίλια τά-
λαντα, ἀπὸ τὸ συμμαχικὸ ταμεῖο, ποὺ φυλασσόταν στὴν Ἀκρόπολι.

Μὰ καὶ οἱ Σπαρτιᾶτες ἀρχισαν νὰ κατασκευάζουν ἵσχυρὸ στό-
λο γιὰ νὰ κτυπήσουν τοὺς Ἀθηναίους. "Εκαμαν δῶμας καὶ κάτι τὸ
φοβερό. "Εγιναν σύμμαχοι μὲ τοὺς Πέρσες. Οἱ Σπαρτιᾶτες ἀνε-
γνώρισαν τὴν περσικὴ κυριαρχία στὶς ἐλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀ-
σίας, καὶ σ' ἀντάλλαγμα οἱ Πέρσες ἀνέλαβαν τὴν συντήρησι τοῦ στό-
λου τους.

Στὸ μεταξὺ οἱ ἔφοροι τῆς Σπάρτης ἔστειλαν τὸν Ἀλκιβιάδη στὴ
Μ. Ἀσία γιὰ νὰ τὴν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν συμμαχία τῶν Ἀθηναίων.

β) Οἱ Ἀθηναῖοι ἀνακαλοῦν τὸν Ἀλκιβιάδη

"Οταν δ. Ἀλκιβιάδης βρισκόταν στὴ Μ. Ἀσία οἱ Σπαρτιᾶτες
τὸν ὑποπτεύθηκαν, διτὶ τοὺς προδίδει στοὺς Πέρσες. Τότε αὐτὸς
θύμωσε καὶ κατέφυγε στὸν Τισσαφέρνη, τὸ σατράπη τῶν Περ-
σῶν καὶ τοῦ εἰπε:

«Δὲν συμφέρει νὰ ταπεινωθοῦν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ νὰ γίνουν
ἵσχυροι οἱ Σπαρτιᾶτες. Τὸ καλύτερο εἶναι νὰ βρίσκωνται καὶ οἱ δυὸ
σὲ διαρκῆ πόλεμο. »Ἔτσι θὰ εἶναι πιὸ εὔκολο σὲ σένα νὰ ὑποδου-
λώσης τὴν Ἑλλάδα».

Ο Ἀλκιβιάδης ἐνῶ συμβούλευε αὐτὰ στὸν Τισσαφέρνη ἥρθε
σὲ συνεννόησι μὲ τοὺς Ἀθηναίους στρατηγούς, ποὺ βρίσκονταν
στὴ Σάμο. Τοὺς ὑποσχέθηκε διτὶ θὰ κατώρθωνεν ἡ ἀποσπάση τῶν
Τισσαφέρνη ἀπὸ τὴ Σπάρτη, ἀν τὸν καλοῦσαν πάλι στὴν Ἀθήνα.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὕστερα ἀπὸ πρότασι τῶν στρατηγῶν, τὸν ἀνεκά-
λεσαν, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἐπέστρεψε ἀμέσως. "Ηθελε νὰ κάμη πρῶτα
κάτι καλὸ στὴν πατρίδα του καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ νικητής.

Ἡ εὐκαιρία δὲν ἄργησε νὰ τοῦ δοθῇ. Οἱ Σπαρτιᾶτες, γιὰ νὰ
ἐμποδίσουν τοὺς Ἀθηναίους νὰ παίρνουν σιτάρι καὶ τρόφιμα ἀπὸ
τὶς πόλεις τοῦ Εύξείνου, ἔστειλαν τὸ στόλο τους μὲ ἀρχηγὸ τὸ **Μίν-
δαρο** νὰ ἀποκλείσῃ τὸν Ἑλλήσποντο.

Ο Ἀλκιβιάδης, μὲ 18 πλοῖα, ἐνώθηκε μὲ τὸν ἄλλο ἀθηναϊκὸ
στόλο καὶ κατέστρεψε τὸ Σπαρτιατικό, στὰ παράλια τοῦ Ἑλλη-
σπόντου.

Ἡ καταστροφὴ αὐτὴ ἦταν μεγάλο κτύπημα γιὰ τὴ Σπάρτη.
Βρέθηκε σὲ τόση δύσκολη θέσι, ποὺ πρότεινε εἰρήνη στοὺς Ἀθη-

ναίους. Μὰ ἐκεῖνοι δὲ δέχτηκαν καὶ ὁ πόλεμος συνεχίστηκε.

Οἱ Ἀλκιβιάδης ἀφοῦ ἐλευθέρωσε τὸ Βυζάντιο καὶ ἄλλες πόλεις ἐπέστρεψε στὴν Ἀθήνα μὲ πολλὰ λάφυρα. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν δέχτηκαν μὲ χαρά, καὶ τὸν ἔξελεξαν πάλι στρατηγὸν μὲ μεγάλα δικαιώματα.

γ) Λύσανδρος καὶ Καλλικρατίδας

“Υστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Μινδάρου, οἱ Σπαρτιῆτες ἔκαμαν ἀρχηγὸν τοῦ στόλου τὸ **Λύσανδρο**. Οἱ Λύσανδρος ἦταν ἄξιος καὶ δραστήριος στρατηγός.

“Οταν ἐπῆρε τὴν ἀρχηγία τοῦ στόλου τῶν Λακεδαιμονίων ἐπλευσε πρὸς τὴν Μ. Ἀσία. Σὲ λίγο οἱ δύο στόλοι συναντήθηκαν καὶ στὴ ναυμαχία ποὺ ἔγινε οἱ Ἀθηναῖοι νικήθηκαν.

Οἱ Ἀλκιβιάδης δὲν ἔλαβε μέρος, γιατὶ ἀπονοσίαζε σὲ κάποια ἀποστολή, ἀλλὰ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐθεώρησαν ὑπεύθυνο καὶ τὸν ἔπανσαν ἀπὸ στρατηγό.

Σὲ ἀντικατάστασί του ἔξελεξαν 10 στρατηγούς. Οἱ Ἀλκιβιάδης θύμωσε τότε καὶ ἀποσύρθηκε στὰ κτήματά του, στὴ χερσόνησο τῆς Καὶ λιπόλεως.

Τὸν ἄλλο χρόνο ἔληξε ἡ ναυαρχία τοῦ Λυσανδρού, καὶ οἱ Σπαρτιῆτες ἔκαμαν ἀρχηγὸν τὸν **Καλλικρατίδα**. Αὐτὸς ἐπιψυμοῦσε νὰ τελειώσῃ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος καὶ λυπόταν ποὺ οἱ Ἑλληνες ἔχυναν ἀδελφικὸ αἷμα. Μόνον ἔναν κοινὸ ἐχθρὸ τῶν Ἑλλήνων ἔβλεπε, τοὺς Πέρσες.

Σὲ μιὰ ναυμαχία, ὅμως, ποὺ ἔγινε στὶς Ἀργινοῦσες νήσους, ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Λέσβο τὸ 406 π. Χ. νικήθηκαν οἱ Σπαρτιῆτες καὶ ὁ καλὸς Καλλικρατίδας μὲ τὰ πανελλήνια αἰσθήματά του σκοτώθηκε.

Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ναυμαχία ἐπικρατοῦσε μεγάλη τρικυμία, οἱ στρατηγοὶ δὲν μπόρεσαν νὰ περισυλλέξουν τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ναναγούς τους. Οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς κατηγόρησαν τότε, ὅτι παρέβηκαν τὸ ἴερὸ καθῆκον τους καὶ τοὺς κατεδίκασαν σὲ θάνατο.

**δ) Ή ναυμαχία στούς «Αίγας Ποταμοί»
(404 π. Χ.)**

Μετὰ τὴν καταστροφὴν ποὺ ἔπαθαν οἱ Σπαρτιᾶτες στὶς Ἀργι-
νοῦσες, ἔκαμαν ναύαρχο πάλι τὸ Λύσανδρο.

Ἐπειδὴ ὁ στόλος του ἦταν μικρότερος ἀπὸ τὸν ἀθηναϊκὸ δὲν
ἀποφάσιζε νὰ ναυμαχήσῃ. Κατέλαβε τὴν παράλια πόλι Λάμψακο.
Στὸν Ἐλλήσποντο καὶ ὠχυρώθηκε σ' αὐτῆ.

Ο στόλος τῶν Ἀθηναίων ἤρθε καὶ ἀγκυροβόλησε σὲ μιὰ θέσι,
ποὺ λεγόταν «Αἴγας Ποταμοί», ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Λάμψακο.
Κάθε ἡμέρα οἱ Ἀθηναῖοι ἔβγαιναν στὸ πέλαγος γιὰ νὰ παρασύρουν
τὸ Λύσανδρο σὲ ναυμαχία. Μὰ ἐκεῖνος δὲν ἔβγαινε καὶ περίμενε
τὴν κατάλληλη εύκαιρία.

Οἱ Ἀθηναῖοι ναῦτες ἀφηναν τὰ πλοῖα τὸ βράδυ καὶ πήγαιναν
στὴν πόλι Σηστό, μιὰ ὥρα μακρὺ ἀπ' τὰ πλοῖα.

Ο Λύσανδρος παρακολουθοῦσε δὲς τὶς κινήσεις τῶν Ἀθη-
ναίων καὶ τέλος ἀπεφάσισε νὰ τοὺς ἐπιτεθῆ,

Τὴν πέμπτην ἡμέρα, μόλις ὁ στρατὸς ἀφησε τὰ πλοῖα καὶ βγῆκε
στὴν ἔηρά, ἐπετέθηκε ἐναντίον τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου καὶ τὸν κατέ-

Η ναυμαχία στούς «Αίγας ποταμοί».

λαβε σχεδὸν ὄλοκληρον. Μόνον δώδεκα τριήρεις σώθηκαν μὲ τὸ στρατηγὸ **Κόνωνα.**

Ἐπιασε ἀκόμη καὶ τρεῖς χιλιάδες ἄνδρες αἰγμαλώτους καὶ τοὺς σκότιωσε ὅλους. Ἡ πρᾶξι του ἀυτὴ ἦταν ἀπάνθρωπη καὶ βάρβαρη.

Τὴν θλιβερὴν εἰδῆσι τῆς καταστροφῆς αὐτῆς, ἔφερε στὴν Ἀθήναν ἔνα ιερὸ πλοῖο ποὺ λεγόταν Πάραλος. Τώρα πιὰ βρισκόταν στὴ διάθεσι τῶν Σπαρτιατῶν.

ε) Πολιορκία καὶ παράδοσι τῶν Ἀθηνῶν (404 π.Χ.)

Μετὰ ἀπ’ τὴν καταστροφὴν ποὺ ἔπαιθαν οἱ Ἀθηναῖοι στοὺς «Αἴγαδες ποταμοί», ἕξαιραν πώς ἔχασαν τὸν πόλεμο, ἀλλ’ ἀποφάσισαν νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πόλι τους.

Ἀπ’ τὴν ἔηρὰ τοὺς ἀπέκλεισαν οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης, Ἀγις καὶ Παυσανίας, μὲ ὄλοκληρη τὴν δύναμι τῆς σπαρτιατικῆς συμμαχίας. Ἀπ’ τὴν θάλασσα ἥρθε καὶ τοὺς ἀπέκλεισε ὁ Λύσανδρος μὲ 200 πλοῖα. Καὶ ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ἀνθεξαν γιὰ ἀρκετὸ καιρὸ.

Οταν ὅμως ἡ πόλη ἔμεινε χωρὶς τροφὲς καὶ πολλοὶ πέθαιναν ἀπ’ τὴν πεῖνα καὶ τὶς ἀρρώστειες, οἱ Ἀθηναῖοι ἔστελαν πρέσβεις καὶ ζήτησαν εἰρήνη ἀπ’ τὸν Σπαρτιάτες.

Ολοὶ τότε οἱ σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν ἔκαμαν συνέδριο στὴ Σπάρτη γιὰ ν’ ἀποφασίσουν περὶ τῆς εἰρήνης. Οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Κορίνθιοι πρότειναν νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμο καὶ νὰ καταστρέψουν ἐντελῶς τὴν Ἀθήναν. Οἱ Σπαρτιάτες ὅμως δὲν συμφώνησαν καὶ φάνηκαν γενναιόψυχοι.

Ἀπάντησαν στοὺς συμμάχους τους, ὅτι δὲν μποροῦσαν νὰ καταστρέψουν μιὰ πόλη, ποὺ πολέμησε μαζί τους, ὅταν ἡ Ἑλλάδα βρέθηκε στὸ μεγαλύτερο κίνδυνο, δηλ. τὸν περσικὸν πολέμους.

Οἱ δορι τῆς εἰρήνης ἤσαν σκληροὶ γιὰ τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ ἡ ἀνάγκη τοὺς ἔκαμε νὰ τοὺς δεχτοῦν.

Αὐτὸ ἦταν τὸ θλιβερὸ τέλος, ποὺ εἶχε δ Πελοποννησιακὸς πόλεμος. Κατέστρεψε τὴν Ἀθήνα καὶ ἔφερε μεγάλες συμφορὲς σ’ ὄλοκληρη τὴν Ἑλλάδα. Ο Πελοποννησιακὸς πόλεμος εἶναι μιὰ μαύρη κηλίδα στὴν ὡραία καὶ λαμπρὴ ἴστορία τῆς πατρίδος μας.

Ο Λύσανδρος ἀφοῦ ἀνέθεσε τὴ διοίκησι τῶν Ἀθηνῶν σὲ τριάκοντα ἄνδρες, ποὺ ὠνομάστηκαν «τύραννοι», γιατὶ κυβερνοῦσαν πολὺ σκληρά, ἐπέστρεψε θριαμβευτὴς στὴ Σπάρτη.

‘Η ἡγεμονία τῆς Σπάρτης

(404—379 π.Χ.)

1. Οἱ τριάκοντα τύραννοι. Ὁ Θρασύβουλος

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀθηνῶν τὴν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀνέλαβε ἡ Σπάρτη. Οἱ συμμαχικὲς πόλεις τῆς Ἀθήνας μὲ εὐχαρίστησος δέχτηκαν τὴν νέαν κατάστασιν, γιατὶ ἐνόμισαν πώς θ' ἀποκτήσουν πλέον τὴν ἐλευθερίαν τους.

Καὶ ὅμως γελάστηκαν. Ἡ Σπάρτη ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ φάνηκε σκληρότερη ἀπὸ τὴν Ἀθήναν. Κατάργησε τὴν δημοκρατία τῶν πόλεων καὶ ἔβαλε δικούς της ἄρχοντες. Ἀκόμη σὲ κάθε πόλι τιῷρισε Σπαρτιάτη διοικητὴ καὶ τίς ὑπερχρέωνε νὰ πληρώνουν μεγαλύτερους φόρους. Ἔτσι οἱ ἐλληνικὲς πόλεις πολὺ γρήγορα κατάλαβαν, ὅτι ἔπεσαν σὲ χειρότερο ζυγό.

Στὴν Ἀθήναν οἱ τριάντα τύραννοι, ποὺ διώρισε ὁ Λύσανδρος, κυβέρνησαν μὲ μεγάλη σκληρότητα. Φυλάκισαν πολλοὺς ἀνθρώπους καὶ πολλοὺς ἐσκότωσαν, χωρὶς δικαστικὴ ἀπόφασι. Σὲ διάστημα 8 μηνῶν, ποὺ διοίκησαν τὴν Ἀθήναν, σκότωσαν ἐπάνω ἀπὸ 1500 Ἀθηναίους!

Πολλοὶ Ἀθηναῖοι μὲ τὴν τρομοκρατίαν αὐτὴν ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν πόλι τους καὶ νὰ ζητήσουν φιλοξενία στὰ Μέγαρα, στὴ Θήβα καὶ σὲ ἄλλες γειτονικὲς πόλεις.

Μαζὶ μὲ τοὺς Ἀθηναίους, ποὺ ἔφυγαν, ἤταν καὶ ὁ γενναῖος Θρασύβουλος, ποὺ εἶχε διακριθῆ ὡς στρατηγὸς στὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο. Ὁ Θρασύβουλος ἐπῆγε στὴ Θήβα, ἀλλὰ δὲν μποροῦσε νὰ βλέπῃ τὴν τυραννία τῆς πατρίδος του καὶ ἀποφάσισε νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ.

Συγκέντρωσε 70 γενναίους Ἀθηναίους, κατέβηκε στὴν Ἀττικὴ καὶ ὠχυρώθηκε στὴν Πάρνηθα. Ἐκεῖ πῆγαν καὶ ἄλλοι ἔξοριστοι καὶ ἡ δύναμί τους μεγάλωσε. Ὁ Θρασύβουλος μὲ 1000 ἄνδρες προχώρησε τότε καὶ κατέλαβε τὸν Πειραιᾶ. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν τριάκοντα τυράννων, ὁ **Κριτίας**, ἐπετέθηκε ἐναντίον τους, ἀλλὰ νικήθηκε καὶ σκοτώθηκε.

Οι Ἀθηναῖοι τότε, ἐπῆραν θάρρος, ἐπαναστάτησαν, ἔδιωξαν τοὺς τυράννους καὶ ἐπανέφεραν τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα.

2. Ἡ ἀνάθασι τοῦ Κύρου

“Οταν πέθανε ὁ Δαρεῖος ὁ Β', βασιλιάς τῆς Περσίας ἔγινε ὁ μεγαλύτερος γυιός του, ὁ **Ἀρταξέρξης**. Ὁ μικρότερος ὅμως γυιός του, ὁ **Κῦρος**, ποὺ ἦταν σατράπης τῆς Μ. Ἀσίας, ἐσκέφθηκε νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν ἀδελφό του καὶ νὰ γίνη αὐτὸς βασιλιάς. Γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ σχέδιό του ἀποφάσισε νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ Ἑλληνες πολεμιστές, ποὺ ἤσαν γνωστοὶ γιὰ τὴν ἀνδρεία τους.

Συγκέντρωσε λοιπὸν 100 χιλιάδες στρατὸ καὶ 13 χιλιάδες Ἑλληνες μισθοφόρους, ποὺ εἶχαν δικούς τους στρατηγούς. Ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ ὠνομάστηκε **«Ἄνθασι τοῦ Κύρου»**.

Ο **Ἀρταξέρξης**, μόλις ἔμαθε τὰ σχέδια τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐστειλε ἐναντίον του τὸν Τισσαφέρην μὲ πολυάριθμο στρατό.

Οἱ δυὸ στρατοὶ συναντήθηκαν στὰ Κούναξα, κοντὰ στὴ Βασιλῶνα. Ἐκεῖ ἔγινε μεγάλη μάχη τὸ 401 π.Χ., στὴν δοίᾳ ἐνίκησαν οἱ Ἑλληνες τοὺς ἀπέναντι τους Πέρσες, ἀλλὰ ὁ Κῦρος σκοτώθηκε καὶ ἡ ἐκστρατεία ἀπέτυχε.

Ο **Ἀρταξέρξης** ἐζήτησε ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες νὰ τοῦ παραδώσουν τὰ δπλα. Μὰ οἱ Ἑλληνες δὲν δέχτηκαν. Χαρακτηριστικὴ εἰναι ἡ ἀπάντησι ποὺ ἔδωσε στὸν **Ἀρταξέρξη** ἔνας **Ἀθηναῖος μισθοφόρος**:

«Ἐμεῖς, εἰπε, δὲν ἔχομε αὐτὴ τὴ στιγμὴ τίποτε ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δπλα καὶ τὴν ἀνδρεία μας. Λοιπόν, ἀν κρατήσωμε τὰ δπλα μας, μποροῦμε νὰ χρησιμοποιήσωμε καὶ τὴν ἀνδρεία μας. Ἄν δμως τὰ παραδώσωμε, πιστεύομε, δτι θὰ χάσωμε καὶ αὐτὴ τὴ ζωὴ μας. Μὴ φαντάζεσαι ἐπομένως, δτι θὰ παραδώσωμε σὲ σᾶς τὰ δπλα μας, ποὺ εἰναι τὰ μόνα ἀγαθὰ ποὺ ἔχομε».

3. Ἡ κάθοδος τῶν μυρίων. Ξενοφῶν

Μετὰ τὴ γενναία ἀπάντησι τῶν Ἑλλήνων, ὁ Τισσαφέρης ἄρχισε νὰ τοὺς φέρνεται φιλικὰ καὶ νὰ θέλῃ νὰ τοὺς βοηθήσῃ, γιὰ νὰ ἐπιστρέψουν στὴν πατρίδα τους.

Ἐνα βράδυ ὅμως ἐκάλεσε τοὺς Ἑλληνες στρατηγούς σὲ συμπόσιο καὶ μὲ δόλο τοὺς ἐσκότωσε δλους.

Ἡ εἰδησὶ τῆς δολοφονίας τῶν στρατηγῶν ἔφερε ἀπογοήτευσι

«Θάλαττα! — Θάλαττα!!»

καὶ ταραχὴ στοὺς Ἑλληνες. Βρίσκονταν σ' ἔχθρικὴ χώρα καὶ χωρὶς ἀρχηγούς.

Στὴν ἀπελπισία τους αὐτὴ παρουσιάστηκε ὁ Ἀθηναῖος Ζενοφῶν, ποὺ εἶχε ἀκολουθήσει τὴν ἐκστρατεία τοῦ Κύρου ὡς ἴδιωτης. Αὐτὸς μὲ πατριωτικὰ λόγια τοὺς ἔδωσε θάρρος καὶ τοὺς εἰπε νὰ ἔκλεξουν νέους στρατηγούς.

Ο στρατὸς ἔξέλεξε δέκα στρατηγούς, καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ τὸν Ζενοφῶντα, ποὺ ἀνέλαβαν τώρα νὰ διδηγήσουν τοὺς Ἑλληνες στὴν πατρίδα τους. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀξέχαστη «Κάθιδος τῶν μυρίων».

Μῆνες ὀλόκληρους περπατοῦσαν ἀνάμεσα σ' ἔχθρικὲς χῶρες καὶ συνέχεια ἔδιναν μάχες. Ἀκόμη ὑπέφεραν πολὺ ἀπὸ τὸ κρύο, τὴν πεῖνα, καὶ τὶς κακουχίες, γιατὶ ἡταν χειμώνας.

Ύστερα ἀπὸ πολλὰ βάσανα ἔφθασαν τὸν Φεβρουάριο τοῦ 400 π.Χ. στὴν Τραπεζοῦντα τοῦ Εὔξείνου Πόντου. Μόλις ἀντίκρυσαν τὴν θάλασσα, ἔτρεξαν ὅλοι φωνάζοντας «Θάλαττα! — Θάλατ-

τα!» κι ἔκλαιγαν ἀπ' τὴν χαρά τους, γιατὶ εἶχαν πιὰ σωθῆ. Απὸ ἐκεῖ μὲ πλοῦτα πέρασαν τὸν Εὔξεινο κι ἔφθασαν στὴ Θράκη.

Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ τῶν μυρίων, ποὺ ὠφειλόταν στὸν Ἀθηναῖο Ξενοφῶντα, ἔδειξε γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ τὸ τί μποροῦσε νὰ κάμη τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος, ἀν ἡταν ἐνωμένο καὶ εἶχε ἴκανὸ ἀρχηγό.

4. Πόλεμος μεταξὺ Σπάρτης καὶ Περσῶν. ·Αγησίλαος

Ο Ἀρταξέρξης μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κύρου διώρισε σατράπη τῆς Μ.Ασίας τὸν Τισσαφέρνη. Ο Τισσαφέρνης ἐσκέφθηκε τότε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἰωνες, ποὺ βοήθησαν τὸν Κῦρο. Οἱ ἐλληνικὲς πόλεις κατάλαβαν τὸν κίνδυνο καὶ ζήτησαν τὴ βοήθεια τῆς Σπάρτης.

Τότε βασιλιάς τῆς Σπάρτης ἦταν ὁ Ἀγησίλαος. Αὐτὸς ἦταν μικ ἥσωμος καὶ κουτσός. Εἶχε ὅμως μεγάλες ἀρετές. Ἡταν εὐγενῆς, γενναῖος, ἔξοχος στρατηγὸς κι ἐπιθυμοῦσε τὴν ἐνωσι ὄλων τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ 396 π.Χ. ὁ Ἀγησίλαος μὲ δυὸ χιλιάδες Σπαρτιᾶτες ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Περσίας καὶ ἀποβιβάστηκε στὴ Μ. Ἀσία. Σὲ λίγο συνάντησε τὸν Τισσαφέρνη, τὸν νίκησε σὲ πολλὲς μάχες κι ἐσπειρε τὸν τρόμο ἀνάμεσα στοὺς Πέρσες.

Ο Ἀρταξέρξης, διταν ἔμαθε τὴν καταστροφὴ τοῦ Τισσαφέρνη, διέταξε καὶ τὸν ἐσκότωσαν καὶ διώρισε νέο στρατηγό, τὸν Τιθραύστη.

Ο Ἀγησίλαος, μετὰ τὴ νίκη του, ἐσκέφθηκε νὰ καταλάβῃ ὅλη τὴν Περσία καὶ νὰ διαλύσῃ τὸ περσικὸ κράτος. Μὰ δὲν ἐποόφθασε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιό του. Οἱ ἔφοροι τῆς Σπάρτης τὸν ἐκάλεσαν νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Ἑλλάδα. Καὶ νὰ γιατί :

Ο Τιθραύστης, γιὰ νὰ ἔξαναγκάσῃ τὸν Ἀγησίλαο νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἀσία, ἐστειλε ἄφονα χρήματα σὲ διάφορες ἐλληνικὲς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, γιὰ νὰ ἐπαναστατήσουν κατὰ τῆς Σπάρτης.

Πρῶτοι οἱ Κορίνθιοι, δυσαρεστημένοι μὲ τοὺς Σπαρτιᾶτες, τοὺς ἔγκατέλειψαν. Αὐτοὺς ἀκολούθησαν οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Ἀργεῖοι. Όλοι αὐτοὶ ὑστερα ἐνώθηκαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἤσαν ἔτοιμοι νὰ πολεμήσουν τοὺς Σπαρτιᾶτες.

5. Η μάχη τῆς Κορωνείας

(394 π.Χ.)

Οι Σπαρτιάτες, γιὰ νὰ τιμωρήσουν τοὺς Θηβαίους, ἐστειλαν ἑναντίον τους στρατὸ μὲ στρατηγὸ τὸ Λύσανδρο. Στὴ μάχῃ ποὺ ἔγινε κοντὰ στὴν πόλι Άλιαρ τοῦ Βοιωτίας, οἱ Θηβαῖοι ἐνίκησαν τοὺς Σπαρτιάτες κι ἐσκότωσαν καὶ τὸ Λύσανδρο.

Ο Ἀγησίλαος ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία, σὲ 30 ἡμέρες, κατώρθωσε νὰ περάσῃ τὴ Θράκη, τὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θεσσαλία καὶ νὰ φθάσῃ στὴ Βοιωτία. Κοντὰ στὴν Κορώνη εἰ α συνάντησε τὸ συμμαχικὸ στρατὸ τῶν Θηβαίων καὶ σὲ φονικώτατη μάχῃ τοὺς ἐνίκησε, ἀφοῦ τραυματίστηκε καὶ ἴδιος.

Ο πόλεμος κατόπιν συνεχίστηκε γιὰ πολλὰ χρόνια, γύρω στὸν Ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου. Στὸν πόλεμο αὐτὸ διακρίθηκε ὁ ἀδηναῖος στρατηγὸς Ἰφικράτης.

Τὸν ἴδιο χρόνο, ποὺ ἔγινε ἡ μάχη τῆς Κορωνείας, ὁ ἀδηναῖος ναύαρχος Κόνων, κατέστρεψε τὸν Σπαρτιατικὸ στόλο στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας.

Τώρα οἱ Σπαρτιάτες ἤλθαν σὲ δύσκολη θέσι. Ο Κόνων μὲ χρήματα τῶν Περσῶν ἔκαμε ἰσχυρὸ στόλο, λεηλάτησε τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ ἤλθε στὴν Ἀθήνα.

Μὲ περσικὰ χρήματα ἔκτισε πάλι τὰ τείχη τῆς Ἀθήνας κι ἔτσι ἡ Ἀθήνα ἀπόκτησε τὴν πρώτη δύναμι τῆς.

Οι Σπαρτιάτες τώρα κατάλαβαν πὼς δὲν μποροῦσαν νὰ νικήσουν τοὺς ἀντιπάλους τους καὶ σκέφτηκαν νὰ συμμαχήσουν μὲ τοὺς Πέρσες.

Ἐστειλαν στὴν Ἀσία τὸ ναύαρχο Ἀνταλκίδα, ποὺ ἦταν πολὺ πανούργος, γιὰ νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸν Ἀρταξέρξη. Ο Ἀνταλκίδας ἔκαμε εἰρήνη μὲ τοὺς Πέρσες, ποὺ ἔβλαψε πολὺ τὴν Ἑλλάδα.

Οι Σπαρτιάτες ἀνεγνώρισαν τὸ δικαίωμα στοὺς Πέρσες νὰ ὑποδουλώσουν δλες τὶς ἐλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ οἱ Πέρσες σὲ ἀντάλλαγμα τοὺς ἔδωσαν χρήματα γιὰ κάμουν ἰσχυρὸ στόλο.

Μὲ τὴ βοήθεια τῶν Περσῶν οἱ Σπαρτιάτες ἔγιναν τύραννοι δλων τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς ἀνάγκασαν μὲ τὴ βίᾳ νὰ γίνουν σύμμαχοί τους.

‘Η ήγεμονία τῶν Θηβῶν

1. Οι Σπαρτιάτες καταλαμβάνουν τὴ Θήβα (382 π.Χ.)

Τὸ 382 π.Χ. ὁ στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν **Φοιβίδας** ἔξεστρά-
τευσε κατὰ τῆς Χαλκιδικῆς, γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν "Ολυνθο".

"Οταν ὁ Φοιβίδας πλησίασε στὴ Θήβα, ὁ φίλος του Θηβαῖος **Λεοντιάδης**, τὸν παρακάλεσε νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ τὸν κάμη ἄρχοντά της.

'Ο Φοιβίδας δέχτηκε. Κατέλαβε τὴν ἀκρόπολι τῆς Θήβας Καδμείαν καὶ δ-
μεὶς αἱ ἔβαλε ἄρχοντα τῆς πόλεως τὸν Λεοντιάδη.

Τριακόσιοι τότε Θηβαῖοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους κι ἐπῆ-
γαν στὴν Ἀθῆνα, δπου βρῆκαν πρόθυμη φιλοξενία. Ἀνάμεσα σ'
αὐτοὺς ἦταν καὶ ὁ νέος **Πελοπίδας**, πλούσιος Θηβαῖος καὶ μεγά-
λος πατριώτης.

Τὴν πρᾶξι αὐτὴ τῶν Σπαρτιατῶν τὴν κατεδίκασαν ὅλοι οἱ "Ελ-
ληνες. Οἱ Σπαρτιάτες, γιὰ νὰ δικαιολογηθοῦν, τιμώρησαν τὸν Φοι-
βίδα, ἀλλὰ δὲν ἐγκατέλειψαν τὴν Καδμεία καὶ παρέμειναν στὴ
Θήβα.

2. Ο Πελοπίδας ἐλευθερώνει τὴ Θήβα

Τοία δλόκληρα χρόνια στέναζαν οἱ Θηβαῖοι κάτω ἀπὸ τὸ Σπαρ-
τιατικὸ ζυγὸ καὶ τοὺς βοιωτάρχες τυράννους.

'Ο Πελοπίδας μὲ πόνο ἔβλεπε τὴν πατρίδα του ὑποδουλωμένη
καὶ σκεφτόταν πάντα μὲ τί τρόπο νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ.

'Αφοῦ συνεννοήθηκε μὲ φίλους του, ποὺ ἔμεναν μέσα στὴ Θή-
βα, τὸ Δεκέμβριο τοῦ 379 π.Χ., ἔξεκίνησε κρυφὰ ἀπὸ τὴν Ἀθῆνα
μὲ ἐβδομήντα φίλους του.

"Ησαν ὅλοι ντυμένοι σὰν κυνηγοὶ καὶ ἀργὰ τὸ βράδυ ἔφθασαν
στὴ Θήβα. Μπῆκαν στὴν πόλιν χωρὶς νὰ τοὺς ἴδῃ κανεὶς καὶ κρύ-
φτηκαν σὲ κάποιο φιλικό τους σπίτι.

Τὸ ἴδιο βράδυ ἔνας ἔμπιστος τῶν Σπαρτιατῶν καὶ φίλος τοῦ

Πελοπίδα είχε καλέσει σε δεῖπνο τους τυράννους βοιωτάρχες, που διωρίστηκαν ἀπ' τους Σπαρτιᾶτες.

Ἐνῶ ἔτρωγαν καὶ διασκέδαζαν, κάποιος ἔφερε ἓνα γράμμα, ποὺ ἔγραψε νὰ φυλαχθοῦν ἀπὸ τὸν Πελοπίδα καὶ τὸν φίλους του, ποὺ βρίσκονταν στὴν πόλι. Τὸ γράμμα τὸ πῆρε ὁ ἀρχηγὸς τῶν τυράννων **Ἀρχίας**. Αὐτὸς ὅμως δὲν τὸ διάβασε, γιατὶ ἦταν μεθυσμένος, ἀλλὰ τὸ ἔβαλε κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλό του καὶ εἶπε : «Ἐς αὕτοιν τὰ σπουδαῖα».

Ο Πελοπίδας καὶ οἱ σύντροφοί του μεταμφιέστηκαν σὲ γυναικεῖς καὶ μπήκαν στὸ σπίτι, ὅπου διασκέδαζαν οἱ ἀρχοντες. Αὐτοὶ δὲν τοὺς ἐγνώρισαν καὶ ἀρχισαν νὰ διασκεδάζουν μαζὶ τους.

Σὲ κάποια στιγμὴ ὅμως ὁ Πελοπίδας καὶ οἱ σύντροφοί του ἔσυραν τὰ ἔιφη, ποὺ είχαν κάτω ἀπὸ τὰ φορέματά τους, καὶ τὸν ἐφόνευσαν ὅλους.

Αμέσως ὑστερα δνοιξαν τὶς φυλακές, ἐλευθέρωσαν τοὺς φυλακισμένους καὶ ὅλοι μαζὶ ὥρμησαν καὶ κατέλαβαν τὴν Καδμεία.

Οι Σπαρτιᾶτες ἀναγκάστηκαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλι. Ἀργότερα, ὅπως θὰ ἴδοιμε, ἔκαμαν πολλὲς ἐκστρατεῖες κατὰ τῆς Θήβας, χωρὶς νὰ μπορέσουν νὰ τὴν καταλάβουν.

3. Πελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσί τους οἱ Θηβαῖοι ἔκαμαν στρατηγοὺς δύο μεγάλους ἄνδρες : τὸν **Πελοπίδα** καὶ τὸν **Ἐπαμεινώνδα**.

Ο Πελοπίδας καταγόταν ἀπὸ πλούσια οἰκογένεια καὶ ἔλαβε ἀπὸ μικρὸς καὴ ἀνατροφή. Ἀγαποῦσε πολὺ τὴν πατρίδα του καὶ διέθεσε γι' αὐτὴ καὶ τὰ πλούτη του καὶ τὴ ζωὴ του. Αὐτὸς γιὰ πρώτη φορὰ ὠργάνωσε τὸν **Ιερὸ λόχο**, ποὺ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ 300 νέους, ποὺ στὸν πόλεμο δὲν ὑποχωροῦσαν, ἀλλὰ ἡ νικοῦσαν ἦ σκοτώνονταν ὅλοι.

Φίλος στενὸς τοῦ Πελοπίδα ἦταν ὁ **Ἐπαμεινώνδας**, ποὺ καταγόταν ἀπὸ πτωχὴ οἰκογένεια. Ἀγαποῦσε ἀπὸ μικρὸς τὰ γράμματα καὶ ἀπόχτησε μεγάλη σοφία. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰ γράμματα, ἀγαποῦσε καὶ τὰ πολεμικὰ ἔργα. Αὐτὸς πρῶτος ἐφάρμοσε στὴν πολεμικὴ τέχνη νέα σχέδια καὶ κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς Σπαρτιᾶτες, τοὺς καλύτερους πολεμιστὲς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Καὶ οἱ δύο δὲ σκέπτονταν τίποτε ἄλλο, παρὰ πῶς θὰ ἔκαναν τὴν πατρίδα τους μεγάλη καὶ ἰσχυρή.

‘Αμέσως μόλις άνέλαβαν τὴν ἔξουσία, ώργάνωσαν τὴν Θήβα κι ἔκαμαν συμμάχους ὅλες τὶς πόλεις τῆς Βοιωτίας. Ἔτσι τὸ κράτος τῶν Θηβῶν ἀπέκτησε δύναμι καὶ ἔγινε ὑπολογίσιμο.

Σὲ τοῦτο τοὺς βοήθησαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ποὺ στὸ μεταξὺ εἰχαν ἀνασυστήσει τὴν Ἀθηναϊκὴ συμμαχία καὶ εἶχαν μὲ τὸ μέρος τους πολλὲς πόλεις τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Μ. Ἀσίας. Μὲ τὸ στόλο τους λεηλατοῦσαν τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου κι ἔτσι ἡ Σπάρτη δὲν μποροῦσε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Θηβαίους.

“Οταν δμως ἀργότερα οἱ Ἀθηναῖοι εἶδαν, ὅτι ἡ δύναμι τῆς Θήβας μεγάλωσε πολύ, θέλησαν νὰ τὴν περιορίσουν. Κάλεσαν συνέδριο τῶν Ἑλλήνων στὴ Σπάρτη, γιὰ νὰ συζητήσουν γιὰ τὴν εἰρήνη.

Τὸ συνέδριο ἀποφάσισε νὰ παύσουν οἱ συμμαχίες καὶ κάθε πόλι νὰ είναι αὐτόνομη. Ὁ Ἐπαμεινώνδας, ποὺ ἦταν ἀντιπρόσωπος τῆς Θήβας, δὲν ὑπέγραψε τὴ συμφωνία, γιατὶ ἔτσι θὰ διαλυόταν ἡ ἡγεμονία τῆς Θήβας στὴ Βοιωτία.

Τότε οἱ Σπαρτιᾶτες διέταξαν τὸ βασιλιά τους **Κλεόμβροτο**, ποὺ βρισκόταν μὲ στρατὸ στὴ Φωκίδα, νὰ εἰσβάλῃ στὴ Βοιωτία, γιὰ νὰ τιμωρήσῃ τὴ Θήβα, ποὺ δὲν ὑπέγραψε τὴν εἰρήνη.

4. Η μάχη στὰ Λεύκτρα

(371 π.Χ.)

“Οταν δ βασιλιὰς τῶν Σπαρτιατῶν **Κλεόμβροτος** εἰσέβαλε στὴ Βοιωτία, οἱ Θηβαῖοι ἀνησύχησαν πολύ. Ὁ Πελοπίδας δμως καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας τοὺς ἔδωσαν θάρρος κι ἀμέσως ἀρχισαν νὰ ἐτοιμάζωνται.

Οἱ δυὸ στρατοὶ συναντήθηκαν ἔξω ἀπὸ τὴ Θήβα, κοντὰ στὴ μικρὴ πόλι **Λεῦκτρα**, τὸ 371 π.Χ. Στὴ μάχη αὐτὴ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀπέδειξε τὰ στρατιωτικὰ προσόντα του κι ἀναδείχτηκε ἔνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους στρατηγούς, ποὺ φάνηκαν ὡς τὰ σήμερα.

Μὲ ἔνα νέο τρόπο παρατάξεως, ποὺ βρῆκε δ ἕδιος, μὲ τὴ λοξὴ φάλαγγα, κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ στοὺς Σπαρτιᾶτες, ὃν καὶ είχαν διπλάσιο στρατὸ ἀπὸ αὐτόν.

Ἡ μάχη ἔγινε μὲ πολὺ πεῖσμα κι ἐσκοτώθηκαν πολλοὶ καὶ ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη. Στὸ τέλος δμως νικήθηκαν οἱ Σπαρτιᾶτες κι ἐσκοτώθηκε κι ὁ βασιλιάς τους **Κλεόμβροτος**.

Στὴ νίκη βοήθησε πολὺ καὶ ὁ Πελοπίδας μὲ τὸν ἴερὸ λόχο του, ποὺ πολέμησε γενναιότατα..

‘Η καταστροφὴ τῶν Σπαρτιατῶν ἦταν μεγάλη κι ἔκανε ἐντύπωσι σὲ δόλους τοὺς Ἐλληνες. Πολλὲς πόλεις τῆς Πελοποννήσου ἐγκατέλειψαν τὴν Σπάρτην καὶ ξήτησαν τὴν φιλία τῶν Θηβαίων.

‘Η Σπάρτη ἔχασε πιὰ τὴ δόξα τῆς κι ἔπαυσε νὰ εἰναι ἀνίκητη. ‘Υστερα ἀπὸ τὴν μάχη στὰ Λεῦκτρα, τὴν ἡγεμονία τῆς Ἐλλάδος τὴν ἐπῆρε ἡ Θήβα.

5. Ἔκστρατεία τοῦ Ἐπαμεινώνδα στὴν Πελοπόννησο

(370 π.Χ.)

Μετὰ τὴν μάχη στὰ Λεῦκτρα, ἄλλες πόλεις τῆς Πελοποννήσου ἀποσύρθηκαν ἀπὸ τὴν συμμαχία τῆς Σπάρτης κι ἔγιναν ἀνεξάρτητες, κι ἄλλες ξήτησαν τὴν βοήθεια τῶν Θηβαίων.

Ο Ἐπαμεινώνδας βρῆκε ἔτσι εὐκαρισία καὶ εἰσέβαλε στὴν Πελοπόννησο. Ἀμέσως οἱ Ἀργεῖοι, οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἡλεῖοι ἐνώθηκαν μαζὶ τους καὶ προχώρησαν πρὸς τὴν Λακωνία.

Γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὴν κάθιστα τῶν Δωριέων ἔχθρικὸς στρατὸς ἐπλησίαζε στὴν Λακωνία καὶ οἱ Σπαρτιᾶτες ἀνησύχησαν. Ο Ἐπαμεινώνδας ὅμως δὲν ἐπετεύθηκε κατὰ τῆς Σπάρτης, ἀλλὰ προχώρησε καὶ λεηλάτησε τὸ Γύνθειο καὶ ἄλλες μικρὲς πόλεις τῆς Λακωνίας καὶ ὑστεροցα γύρισε στὴν Ἀρκαδία.

Ἐκεῖ ἴδρυσε μιὰ νέα πόλι, τὴν Μεγαλόπολι καὶ τὴν ωχύρωσε. ‘Ολη ἡ Πελοπόννησος τώρα ἐγκατέλειψε τὴν Σπάρτη κι ἔκαμε συμμαχία μαζὶ τους.

Ο Ἐπαμεινώνδας, ἀφοῦ περιώρισε τοὺς Σπαρτιᾶτες στὴν Λακωνία, ἐπέστρεψε στὴ Θήβα.

6. Ἡ μάχη στὴ Μαντινεία. Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδα

(362 π.Χ.)

Αφοῦ ἐταπείνωσε τὴν Σπάρτη δὲν ἔπειτα οὐδὲν περιέλθει τὸν Πελοπίδα μὲν στρατὸ στὴ Θεσσαλία. Ο Πελοπίδας εὔκολα νίκησε τὶς μικρὲς δυνάμεις τῶν Θεσσαλικῶν πόλεων καὶ σχεδὸν ὅλη ἡ Θεσσαλία ἔγινε σύμμαχος τῶν Θηβαίων.

‘Ο θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδα.

Απὸ τὴν Θεσσαλία δὲ Πελοπίδας ἐπροχώρησε στὴν Μακεδονία καὶ γὰρ νὰ ἔχῃ τὸ βασιλιά της μὲ τὸ μέρος του, ἐπῆρε 30 ὁμήρους ἀπὸ τὶς καλύτερες οἰκογένειες τῆς Μακεδονίας καὶ τοὺς ἔφερε στὴ Θῆβα. Μαζί τους ἦταν καὶ ὁ νεαρός **Φίλιππος**, γυιδὸς τοῦ βασιλιᾶ τῆς Μακεδονίας Ἀμύντα, ποὺ ἀργότερα ἔγινε ἐνδοξὸς βασιλιάς.

Στὸ μεταξὺ τὰ πράγματα ἀλλαξαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξήλεψαν τὴ δύναμι τῶν Θηβαίων κι ἔγιναν σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν. Μαζί τους ἐπῆγαν κι ἄλλες πόλεις τῆς Πελοποννήσου.

Ο Ἐπαμεινώνδας εἰσέβαλε πολλὲς φορὲς στὴν Πελοπόννησο, γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς φίλους του. Τὴν τετάρτη ὅμως φορὰ τὰ πράγματα ἤσαν πολὺ δύσκολα γι' αὐτόν.

Οἱ Σπαρτιάτες, μαζὶ μὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὶς περισσότερες πόλεις τῆς Πελοποννήσου, συγκέντρωσαν στρατὸ καὶ τὸν περίμεναν στὴν Αρκαδία. Ο Ἐπαμεινώνδας πέρασε τὸν Ἰσθμὸ κι ἔφθασε κι αὐτὸς στὴν Αρκαδία. Μαζί του ἐνώθηκαν μόνον οἱ Αργεῖοι καὶ οἱ Ἡλεῖοι.

Οἱ δυὸ ἀντίπαλοι στρατοὶ συναντήθηκαν στὴν πόλι τῆς Αρκαδίας Μαντινεία, τὸ 362 π.Χ. Ἡ μάχη ἦταν ἀπὸ τὶς φονικώτερες,

ποὺ ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες μεταξύ τους. Ὁ Ἐπαμεινώνδας μὲ τὴ λο-
ξὴ φάλαγγα καὶ τὴ μεγάλη στρατηγικὴ τέχνη του, κατώρθωσε νὰ
νικήσῃ τοὺς ἀντιπάλους, ἀλλὰ πληγώθηκε βαριά. Ἔνα δόρυ εἰχε
χωθῆ στὸ στῆθος του κι ὁ μεγάλος στρατηγὸς κατάλαβε τὸ θάνατό
του. Ἐκάλεσε, λοιπόν, κοντά του τοὺς ἀξιωματικούς του καὶ τοὺς
εἶπε νὰ κάμουν εἰρήνη.

Πρὶν ξεψυχήσῃ τὸν περικύκλωσαν δακρυσμένοι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν
Θηβαίων κι ἔνας ἀπ' αὐτοὺς τοῦ εἶπε:

—Τί κρῖμα, Ἐπαμεινώνδα, ποὺ πεθαίνεις ἄτεκνος;

—“Οχι, ἀπάντησε ὁ στρατηγός. Ἀφήνω δυὸ κόρες, ἐννοώντας
τὴ μάχη στὰ Λεῦκτρα καὶ τὴ μάχη στὴ Μαντινεία.

Δυὸ χρόνια πρωτύτερα εἶχε σκοτωθῆ καὶ ὁ Πελοπίδας σὲ κά-
ποια ἐκστρατεία κατὰ τῆς Θεσσαλίας. Ἐτσι μὲ τὸ θάνατο καὶ τῶν
δυὸ αὐτῶν στρατηγῶν, ἡ Θήβα ἔχασε τὴν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος,
ἀλλὰ δὲν τὴν ἐπῆρε οὔτε ἡ Ἀθῆνα, οὔτε ἡ Σπάρτη.

Μιὰ νέα ἑλληνικὴ δύναμι, ὕστερα ἀπὸ λίγο, ἐμφανίστηκε στὴν
Ἑλλάδα, ἔβαλε τάξι καὶ ἐνώσε δύο τοὺς Ἕλληνες, ἡ Μακεδο-
νία.

‘Η Μακεδονική ἡγεμονία

1. ‘Η Μακεδονία καὶ οἱ Μακεδόνες

Οἱ κάτοικοι τῆς χώρας μας ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια ὠνομάστηκαν “Ἐλληνες, γιατί, ὅπως λέει ἡ μυθολογία, κατάγονταν ἀπ’ τὸν Ἐλληνα, τὸ γυιὸ τοῦ Δευκαλίωνα.

Ἐνας ὅμως ἀπὸ τοὺς γυιοὺς τοῦ Δευκαλίωνα, ποὺ λεγόταν Μακεδών, ἔφυγε ἀπὸ τὴν νότια Ἑλλάδα καὶ τράβηξε κατὰ τὸ Βορρᾶ.

Ἄφοῦ πέρασε τὸν Ὄλυμπο καὶ τὸν Κίσσαβο, τὰ δυὸ μεγάλα βουνά, ποὺ χωρίζουν τὴν πατρίδα μας σὲ Βόρεια καὶ Νότια, βρέθηκε μπροστά σ’ ἐναν ὅμορφο τόπο.

Οἱ Μακεδῶν μαγεύτηκε ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τοῦ τόπου κι ἔμεινε ἐκεῖ γιὰ πάντα. Ἀπέκτησε παιδία κι ἐκεῖνα ἄλλα, ὥσπου δ τόπος γέμισε ἀπὸ πόλεις καὶ χωριά.

Ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Μακεδόνος δ τόπος αὐτὸς ἀπὸ τότε ἐπῆρε τὸ ὄνομα Μακεδονία καὶ οἱ κάτοικοί του λέγονται Μακεδόνες.

Οἱ Μακεδόνες μιλοῦσαν πάντα τὴν ἵδια γλῶσσα μὲ τοὺς ἄλλους “Ἑλληνες, ἐλάτρευαν τοὺς ἵδιους θεοὺς καὶ εἰχαν τὰ ἵδια ἥθη καὶ ἔθιμα.

Πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας, τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια, ἦταν ἡ πόλι Αἶγαί, ἡ σημερινὴ Ἔδεσσα. Ἀργότερα ἐνας ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς της ἔκαμε πρωτεύουσα τὴν πόλι Πέλλα, ποὺ σιγά - σιγά ἔγινε ἡ μεγαλύτερη τῆς Μακεδονίας.

Στὴν ἀρχὴ τὸ μακεδονικὸ κράτος ἔσπλωνταν ἀνάμεσα στοὺς ποταμοὺς Ἀλιάκμονα καὶ Ἀξιό καὶ ἦταν ἀπομονωμένο ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἑλληνες. Δὲν εἶχε προοδεύσει πολὺ καὶ οἱ κάτοικοί του ἀσχολοῦνταν μόνο μὲ τὴ γεωργία καὶ τὴν κτηνοτροφία.

“Οταν δῶμας ἀργότερα οἱ Ἀθηναῖοι ἔκτισαν ἀποικίες στὰ παράλια τῆς Μακεδονίας, ἤρθαν σ’ ἐπαφὴ μαζί τους καὶ ἀρχισαν καὶ οἱ Μακεδόνες νὰ ἐκπολιτεύωνται.

Μεγάλη πρόοδος στὸ βασίλειο τῆς Μακεδονίας ἔγινε, ὅταν βασιλιάς ἦταν δ’ Ἀρχέλαος. Αὐτὸς ἐθαύμαζε τὸν πολιτισμὸ τῶν Ἀ-

θηναίων κι ἐκάλεσε στὸ βασίλειό του πολλοὺς σοφοὺς καὶ καλλιτέχνες δπὸ τὴν Ἀθήνα. Αὐτοὶ ἐδίδαξαν τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες στοὺς Μακεδόνες καὶ ἀπὸ τότε ἡ Μακεδονία ἀρχισε νὰ γίνεναι ἔνα βασίλειο μεγάλο καὶ ἰσχυρό.

2. Ὁ Φίλιππος ὁ Β'

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀρχέλαου ἔγιναν διάφοροι βασιλεῖς, ποὺ δὲν διοίκησαν καλὰ τὸ κράτος. Οἱ γύρω βάρβαροι λαοὶ τοὺς ἐπετέθηκαν πολλὲς φορὲς καὶ τὸ μακεδονικὸν κράτος ἐκινδύνεψε νὰ διαλυθῇ.

Ἄπὸ τὸ μεγάλο αὐτὸν κίνδυνο τὸ ἔσωσε ἔνας σπουδαῖος βασιλιάς, ὁ **Φίλιππος** ὁ Β', ποὺ ἀνέβηκε στὸ θρόνο τὸ 359 π. Χ.

Ο Φίλιππος ἦταν γυιδὸς τοῦ βασιλιᾶ Ἀμύντα. Σὲ ἥλικια 15 χρονῶν πιάστηκε. αἰχμάλωτος, σὲ μιὰ μάχη μεταξὺ Μακεδόνων καὶ Θηβαίων, καὶ κρατήθηκε στὴ Θήβα τρία χρόνια.

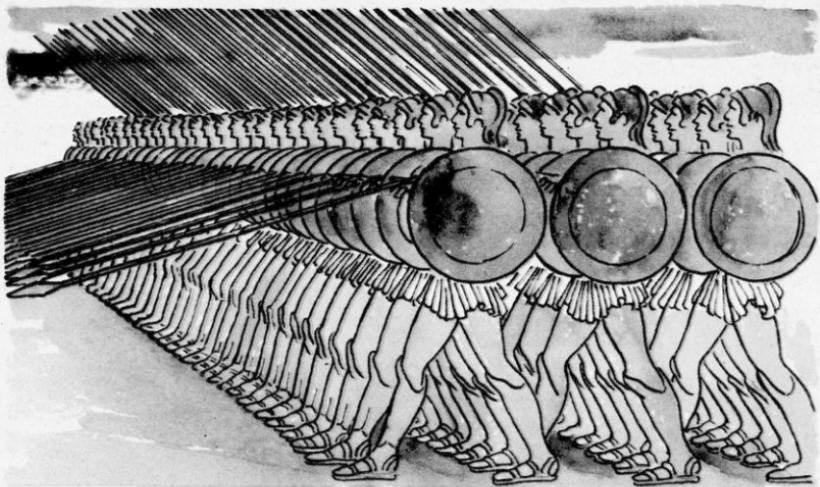
Ἡταν πολὺ ἔξυπνος καὶ δραστήριος νέος καὶ τὰ τρία χρόνια ποὺ ἔμεινε στὴ Θήβα δὲν ἐπῆγαν χαμένα. Ἐκεῖ βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ σπουδάσῃ καὶ νὰ μορφωθῇ. Ἐμαθε καλὰ τὴ στρατιωτικὴ τέχνη τῶν Θηβαίων καὶ μελέτησε τὸν πολιτισμὸ τῶν Ἑλλήνων.

Τὰ τρία αὐτὰ χρόνια ἔμαθε πολλὰ πράγματα καὶ τὸ ἔξυπνο μυαλό του κατάλαβε ποιὰ ἦταν ἡ μεγάλη ἀδυναμία τῶν Ἑλλήνων. Ἐνῶ ἦσαν πολὺ προοδευμένοι σὲ δύλα, ἦσαν χωρισμένοι σὲ μικρὰ βασίλεια, ποὺ συχνὰ βρίσκονταν σὲ πόλεμο μεταξὺ τους.

Ἡ κατάστασι αὐτὴ τὸν ἔκαμε νὰ πιστέψῃ πῶς οἱ Ἑλληνες δὲν θὰ μποροῦσαν ποτὲ νὰ προκόψουν, ἔτσι χωρισμένοι ποὺ ἦσαν.

Γι' αὐτό, μόλις γύρισε στὴ Μακεδονία, ἐσκέφθηκε νὰ ἐνώσῃ δλούς τοὺς Ἑλληνες σ' ἔνα κράτος, καὶ νὰ γίνη αὐτὸς ἀρχηγός. Μετὰ τὸ ἔκανε ἐκστρατεία ἐναντίον τῆς Περσίας, γιὰ νὰ ξαπλώσῃ τὸ Ἑλληνικὸν κράτος σὲ δλόκληρη τὴ Μικρὰ Ασία.

Η μακεδονική φάλαγγα.

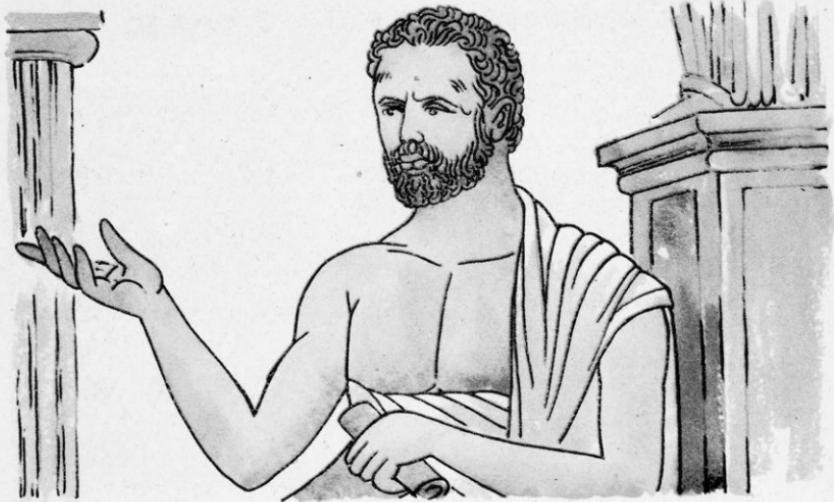
* Ήταν 23 χρονῶν, ὅταν ἀνέλαβε τὴ βασιλεία κι ἀμέσως ἔβαλε μπροστὰ τὸ σχέδιό του. Διάλεξε τοὺς καλύτερους στρατηγοὺς κι ἐπέτυχε νὰ δημιουργήσῃ τὸ δυνατώτερο στρατὸ τῆς ἐποχῆς, ποὺ τὸν ἐφοδίασε μὲ νέα καὶ τελειότερα ὅπλα.

Ο Φίλιππος βρῆκε κι ἔνα νέο τρόπο γιὰ νὰ πολεμάῃ ὁ στρατὸς στὴ μάχη κι ἔτσι ἔγινε ὁ δημιουργὸς τῆς μακεδονικῆς φάλαγγας.

Η φάλαγγα ἤταν χωρισμένη σὲ ὅμαδες ἀπὸ 6.000 πολεμιστές, καὶ κάθε ὅμαδα σὲ 16 μικρότερα τμήματα.

Οἱ στρατιῶτες φοροῦσαν περικεφαλαία καὶ κρατοῦσαν στὸ ἔνα χέρι τὴν ἀσπίδα καὶ στὸ ἄλλο ἔνα μαχῷν δόρυν, ὡς ἔξι μέτρα, ποὺ τὸ ἔλεγαν σάρισα. Ὄταν βάδιζαν οἱ ὅμαδες τῆς φάλαγγας ἔμοιαζαν σὰν ἔνα κινητὸ φρούριο, ποὺ εἶχε μπροστὰ ὀλόκληρο δάσος ἀπὸ δόρατα. Ἀλλοίμονο στὸν ἔχθρὸ ποὺ θὰ τολμοῦσε νὰ κτυπηθῇ μὲ αὐτὴ τὴ φάλαγγα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ φάλαγγα, ποὺ ἀποτελοῦσε τὸ πεζικό, ὁ Φίλιππος ὠργάνωσε καὶ ἄριστο ἵππικό καὶ μηχανικό. Ἔτσι κάθε ἐμπόδιο τὸ ξεπερνοῦσε καὶ κανένας στρατὸς δὲν μποροῦσε νὰ τοῦ ἀντισταθῇ.

Ο ρήτορας Δημοσθένης.

Στὴν ἀρχὴ δὲ Φίλιππος κτύπησε τοὺς γύρῳ ἔχθρούς του καὶ ἄπλωσε τὸ κράτος του ὡς τὴ Θράκη. Κοντὰ στὸ βιουνὸ Παγγαῖο ἔκτισε καὶ μιὰ πόλι, ποὺ τὴν ὀνόμασε Φιλίππον.

Σιγὰ - σιγὰ κυρίεψε δὲ τὶς παράλιες πόλεις, ποὺ ἤσαν ἀποικίες τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων κι ἔτσι ξάπλωσε τὸ βασίλειό του ὡς τὸ Θερμαϊκὸ κόλπο καὶ τὸ Αίγαιο Πέλαγος.

Οἱ ἄλλοι Ἑλληνες ἔβλεπαν μὲν μεγάλη ἀνησυχία καὶ φόβο τὸ ξάπλωμα τοῦ Κράτους τοῦ Φιλίππου, ἀλλὰ η δύναμι του τοὺς τρόμαζε.

Ἡ διαιρεσί τους σὲ πολλὰ βασίλεια καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι τοὺς εἰχαν δῆλους ἔξασθενήσει. Ποιὸς ν' ἀντισταθῇ στὸν Φίλιππο;

Μάταια δὲ μεγάλος ὁ ρήτορας Δημοσθένης φώναζε καὶ προσπαθοῦσε νὰ πείσῃ τοὺς πατριῶτες του Ἀθηναίους, ν' ἀντιταχθοῦν στὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου.

— Ενωθεῖτε, ἔλεγε στοὺς Ἀθηναίους, κι ἔτοιμαστε στρατό, ἀν ἀγαπᾶτε τὴν ἐλευθερία σας.

Μὰ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔδειχναν καμμιὰ προθυμία, γιατὶ εἰχαν πολὺ ἔξαντληθῆ ἀπὸ τὸν πόλεμο, ποὺ εἰχαν κάμει ἐκείνη τὴν ἐποχὴν μὲ τὶς πόλεις Χίο, Σάμο, Λέσβο καὶ Ρόδο.

3. Ο ιερὸς πόλεμος καὶ ὁ Φίλιππος

Ο Φίλιππος ποτὲ δὲν ἐσκέφθηκε νὰ σκλαβώσῃ τὴν Ἑλλάδα, ὅπως εἶχε σκεφθῆ ὁ Ξέρξης. Τὸ μόνο ποὺ ἥθελε ἡταν νὰ ἐνώσῃ δὲν τοὺς Ἕλληνες σ' ἔνα κράτος. "Υστερα, ὡς βασιλιάς δὲν τῶν Ἑλλήνων, θὰ ἔκανε τὴν ἐκστρατεία κατὰ τῶν Περσῶν καὶ θὰ ξάπλωνε τὸ ἐλληνικὸ κράτος καὶ στὴ Μ. Ἀσίᾳ.

Μὲ τὸ καλὸ, βέβαια, δὲν μποροῦσαν νὰ ἐνωθοῦν οἱ Ἕλληνες καὶ μάλιστα ν' ἀναγνωρίσουν γιὰ ἀρχηγό τους τὸ Φίλιππο. Γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτό, θὰ ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῇ βίᾳ. Γι' αὐτὸ πάντα ζητοῦσε ἀφορμὴ ν' ἀναμειχθῇ στὶς ἐλληνικὲς ὑποθέσεις. Καὶ ή ἀφορμὴ δὲν ἄργησε νὰ τοῦ δοθῇ.

Οἱ Φωκεῖς, ποὺ κατοικοῦσαν γύρω στὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν, κατεπάτησαν μερικὰ κτήματα τοῦ Μαντείου. Οἱ Θηβαῖοι τότε τοὺς κατηγόρησαν γι' αὐτὸ στὸ Ἀμφικτυονικὸ Συνέδριο καὶ αὐτὸ τοὺς κατεδίκασε νὰ πληρώσουν πρόστιμο. Οἱ Φωκεῖς δῦμος ἀρνήθηκαν νὰ πληρώσουν καὶ τὸ Ἀμφικτυονικὸ Συνέδριο ἐκήρυξε ἵερο πόλεμο ἐναντίον τοὺς.

Ἐτσι ἀρχισε πόλεμος ἀνάμεσα στοὺς Φωκεῖς καὶ τοὺς Θηβαίους, ποὺ βοηθοῦνταν ἀπὸ τοὺς Λοκροὺς καὶ τοὺς Θεσσαλούς. Ο πόλεμος αὐτός, ἐκράτησε ἐννέα χρόνια, γιατὶ οἱ Φωκεῖς ὑποστηρίζονταν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Σπαρτιάτες. Τέλος κουράστηκαν οἱ Θηβαῖοι κι ἔζητησαν τὴ βοήθεια τοῦ Φιλίππου.

Ἡ εὐκαιρία ἦταν μοναδικὴ γιὰ τὸν Φίλιππο. Τὸ 346 π. Χ. κατέβηκε μὲ τὸ στρατό του κι ἐνίκησε τοὺς Φωκεῖς. "Υστερα κάλεσε τὸ Ἀμφικτυονικὸ Συνέδριο νὰ πάρῃ ἀποφάσεις. Καὶ τὸ Συνέδριο ἀποφάσισε τὰ παρακάτω :

1) Νὰ καταστραφοῦν οἱ πόλεις τῆς Φωκίδος καὶ οἱ κάτοικοι νὰ διασκορπισθοῦν σὲ μικρὰ χωριά.

2) Νὰ πληρώσουν οἱ Φωκεῖς ἕνα μεγάλο πρόστιμο στὸ Μαντεῖο.

3) Ν' ἀναγνωρίσουν δὲν τὸ Φίλιππο μέλος τοῦ Συνεδρίου καὶ μάλιστα μὲ δύο ψήφους. Καὶ

4) νὰ τοῦ δώσουν τὴν προεδρία τῶν Πυθικῶν ἀγώνων.

"Ο, τι ζητοῦσε ὁ Φίλιππος τὸ ἐπέτυχε, χωρὶς μάλιστα νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ βίᾳ.

4. Η μάχη τῆς Χαιρωνείας (338 π.Χ.)

Δὲν ἐπέρασε πολὺς καιρὸς καὶ νέα ἀφορμὴ δόθηκε στὸ Φίλιππο γιὰ ν' ἀναμειχθῆ πάλι στὶς ἑλληνικὲς ὑποθέσεις. Τὸ Ἀμφικτυονικὸ Συνέδριο κατεδίκασε σὲ πρόστιμο τοὺς κατοίκους τῆς Ἀμφισσας, γιατὶ καλλιέργησαν κτήματα τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν.

Ἐπειδὴ οἱ Ἀμφισσεῖς δὲν ἐπλήρωναν, τὸ Συνέδριο ἀνέθεσε στὸ Φίλιππο νὰ τοὺς τιμωρήσῃ. 'Ο Φίλιππος δέχτηκε μ' εὐχαριστησὶ καὶ τὸ 339 π. Χ. κατέβηκε μὲ τριάντα χιλιάδες πεζικὸ καὶ δυὸ χιλιάδες ἵππικὸ κι ἔφθασε στὴ Βοιωτία. Ἐνα μικρὸ μέρος στρατοῦ βάδισε κατὰ τῆς Φωκίδος καὶ κατέστρεψε τὴν Ἀμφισσα. 'Ο ἕδιος μὲ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ στρατοῦ του ἐκυρίευσε τὴν ὁχυρὰ πόλι τῆς Βοιωτίας. Ἐλάτει α, μὲ σκοπὸ νὰ κτυπήσῃ τὴν Ἀθήνα.

"Οταν οἱ Ἀθηναῖοι ἔμαθαν αὐτὴ τὴν εἰδῆσι, ἀνησύχησαν πάρα πολὺ. Θυμήθηκαν τὰ λόγια τοῦ ρήτορα Δημοσθένη, μὰ ἡταν ἀργά. Ἀμέσως συνεννοήθηκαν μὲ τοὺς Θηβαίους κι ἀρχισαν νὰ ἐτοιμάζουν στρατό.

Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι μαζὶ συγκέντρωσαν τριανταπέντε χιλιάδες στρατὸ καὶ βάδισαν κατὰ τοῦ Φιλίππου.

Οἱ δυὸ στρατοὶ συναντήθηκαν στὴ Χαϊρωνείας, τὸν Αὔγουστο τοῦ 338 π. Χ. Ἐκεῖ ἔγινε μιὰ τρομερὴ μάχη. Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τοὺς Θηβαίους πολέμησαν γενναῖα, μὰ στὸ τέλος νικήθηκαν. Ἡ μακεδονικὴ φάλαγγα διέσπασε τὶς γραμμές τους καὶ τοὺς ἔτρεψε σὲ φυγῇ.

Οἱ ιερὸς λόχος τῶν Θηβαίων, ποὺ τὸν ἀποτελοῦσαν τριακόσια γενναῖα παλληκάρια, ἔδειξε ἀσύγκριτο ἥρωϊσμό. Οἱ ιερολοχῖτες πολέμησαν σὰν μυθικοὶ ἥρωες κι ἔπεσαν δλοι.

Πρὸς τιμὴν τους οἱ Θηβαῖοι ἀργότερα ἔστησαν τὴν Χαιρώνεια ἔνα μαρμάρινο λέοντα, ποὺ σώζεται μέχρι σήμερα.

Στὴ μάχη τῆς Χαιρωνείας ἔλαβε μέρος καὶ πολέμησε γενναῖα καὶ ὁ γυιὸς τοῦ Φιλίππου Ἀλέξανδρος, ποὺ ἡταν τότε 18 χρονῶν.

5. Ο Φίλιππος ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων

Μετὰ τὴ μάχη τῆς Χαιρωνείας ὁ Φίλιππος, χωρὶς καμμιὰ ἀντίστασι, ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Ἀττική. Τοὺς Θηβαίους τοὺς τιμωρῆσε

σκληρά, ἐνῶ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς ἄλλους "Ελληνες τοὺς σεβάστηκε.

"Απὸ τὴν Ἀττικὴν πέρασε τὸν Ἰσθμὸν καὶ ἔφθασε στὴν Κόρινθο. Κανένας πιὰ δὲν ἀντιστέκεται καὶ ὅλες οἱ πόλεις τὸν δέχονται μὲν εὐχαρίστησι.

"Ἐστειλε ἀμέσως κήρυξες καὶ κάλεσε τὶς ἑλληνικὲς πόλεις σὲ πανελλήνιο συνέδριο. "Ολες οἱ πόλεις ἔστειλαν ἀντιπροσώπους, ἐκτὸς τῆς Σπάρτης. 'Ο Φίλιππος τότε τοὺς ἀνακοίνωσε τὰ σχέδιά του καὶ τοὺς εἶπε:

"Δὲν ἥρθα νὰ καταλάβω καὶ νὰ σκλαβώσω τὴν Ἑλλάδα. "Ολοι εἰσθε ἐλεύθεροι. Πρέπει ὅμως νὰ εἴμαστε δλοι ἐνωμένοι καὶ νὰ πάψουν τὰ μίση καὶ ἡ διαίρεσι μεταξύ μας. Εἴμαστε δλοι Ἑλληνες καὶ δὲν πρέπει νὰ εἴμαστε χωρισμένοι. Μόνον ὅταν ἐνωθοῦμε σ' ἓνα κράτος, θὰ γίνωμε δυνατοὶ καὶ θὰ μπορέσωμε νὰ χτυπήσωμε τοὺς βαρβάρους Πέρσες, ποὺ θέλουν νὰ μᾶς ὑποδουλώσουν».

Τὰ λόγια τοῦ Φίλιππου ἐνθουσίασαν τοὺς ἀντιπροσώπους καὶ δλοι δέχτηκαν νὰ γίνη ἀρχηγὸς ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Τ' ὅνειρο τοῦ Φίλιππου πραγματοποιήθηκε πιά. "Ενώσε τὴν Ἑλλάδα κι ἔγινε ἀρχηγός της.

"Ο Φίλιππος ἀφῆσε λίγο στρατὸ στὴν Ἑλλάδα γιὰ τὴν τάξι καὶ γύρισε στὴ Μακεδονία. 'Αμέσως ἀρχισε νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ τὴ μεγάλη ἐκστρατεία ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Μὰ δὲν μπόρεσε νὰ τὴν πραγματοποιήσῃ. Τὸ 436 π.Χ. σκοτώθηκε ἀπὸ κάτοιον δυσαρεστημένο ἀξιωματικό του. "Ηταν τότε μόλις 47 χρονῶν. Τὸ μεγάλο του σχέδιο ἀνέλαβε νὰ τὸ ἐκτελέσῃ ὁ γυιός του Ἀλέξανδρος.

"Ο Φίλιππος βασίλεψε 24 χρόνια. "Ηταν βασιλιὰς πολὺ ἔξυπνος καὶ δραστήριος. Στὸ διάστημα τῆς βασιλείας του ὠργάνωσε τοὺς Μακεδόνες καὶ ἐνώσε ὅλους τοὺς "Ελληνες σ' ἓνα κράτος μεγάλο καὶ ἴσχυρό.

"Η ἐνώσι αὐτὴ τῶν Ἑλλήνων μὲ ἀρχηγοὺς τοὺς Μακεδόνες, ὠφέλησε καὶ δόξασε πολὺ τὴν Ἑλλάδα.

‘Η δόξα τοῦ Μακεδονικοῦ Ἐλληνισμοῦ. ‘Ο Μέγας Ἀλέξανδρος

1. ‘Η παιδικὴ ἡλικία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου

Δὲν ύπαρχει ἄνθρωπος στὸν κόσμο ὅλο, ποὺ νὰ μὴν ἔχῃ ἀκούσει γιὰ τὸ Μέγαν Ἀλέξανδρο. Ὑπῆρξε ὁ μεγαλύτερος στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἄν δὲν πέθαινε τόσο νέος, θὰ ἦταν διαφορετικὴ ἡ ὅψη τοῦ κόσμου.

‘Ο Ἀλέξανδρος ἦταν γυιὸς τοῦ Φιλίππου καὶ γεννήθηκε στὴν Πέλλα τῆς Μακεδονίας. Ἡ μητέρα του Ὁλυμπιάδα ἦταν πολὺ ἔξυπνη γυναίκα καὶ μαζὶ μὲ τὸ Φίλιππο φόροτισαν καὶ τοῦ ἐδωσαν σπουδαία ἀνατροφὴ.

‘Ο Ἀλέξανδρος εἶχε πολλὰ σωματικά, ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ χαρίσματα. Ἡταν ὥραῖος ἀνδρας μὲ ζωηρὰ μάτια καὶ ἀετίσιο βλέμμα καὶ εἶχε σγουρὰ μαλλιά καὶ ὅμορφη κορμοστασιά.

‘Απὸ μικρὸς ἦταν ἀφοβίος, ἀκούραστος, πολὺ τολμηρὸς καὶ ἀψηφούσε κάθε κίνδυνο. Ἡταν εὐγενικὸς στοὺς τρόπους καὶ ὅσοι τὸν ἐγνώριζαν, τὸν ἀγαποῦσαν καὶ τὸν λάτρευαν.

‘Ακόμη ἦταν εὐφύέστατος καὶ ἀγαποῦσε πολὺ τὰ γράμματα. Εἶχε μάθει ἀπ’ ἔξω τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου καὶ τὴν ἀρχαία μυθολογία. Ἀγαποῦσε μὲ πάθος καὶ θαύμαζε τοὺς ἀρχαίους ἥρωες καὶ περισσότερο ἀπ’ ὅλους τὸν Ἀχιλλέα. Τ’ ὄνειρό του ἦταν ν’ ἀποκτήσῃ τὴ δόξα τους καὶ κυρίως νὰ μοιάσῃ τοῦ Ἀχιλλέα.

’Απὸ μικρὸς γύμναζε τὸ σῶμα του καὶ καθημερινὰ ἀγωνιζόταν μὲ τοὺς φίλους του σὲ δλα τ’ ὀγωνίσματα.

’Ο πατέρας του ἀπὸ μικρὸ τὸν συνήθισε στὴ στρατιωτικὴ ζωὴ καὶ τὸν ἔμαθε νὰ διοικῇ τὸ στρατὸ στὶς μάχες. Ἡταν 18 χρονῶν, ὅταν ἔλαβε μέρος στὴ μάχη τῆς Χαιρωνείας, ὡς διοικητὴς τοῦ ἵππικοῦ τῶν Μακεδόνων.

”Οταν ἔγινε 13 χρονῶν ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ πατέρας του κάλεσε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα τὸν μέγα Μακεδόνα φιλόσοφο Ἀριστοτέλη, γιὰ νὰ τὸν μορφώσῃ. ”Ετσι ἔνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἄνδρες τῆς οἰκουμένης ἔτυχε νὰ ἔχῃ δάσκαλό του τὸ μεγαλύτερο φιλόσοφο τοῦ κόσμου.

”Ο Ἀλέξανδρος ἔτρεφε μεγάλο σεβασμὸ στὸ δάσκαλό του καὶ τακτικὰ ἔλεγε: «Στὸν πατέρα μου χρωστῶ τὴ ζωὴ, ἀλλὰ στὸ δάσκαλό μου χρωστῶ τὴν καλὴ ζωὴ».

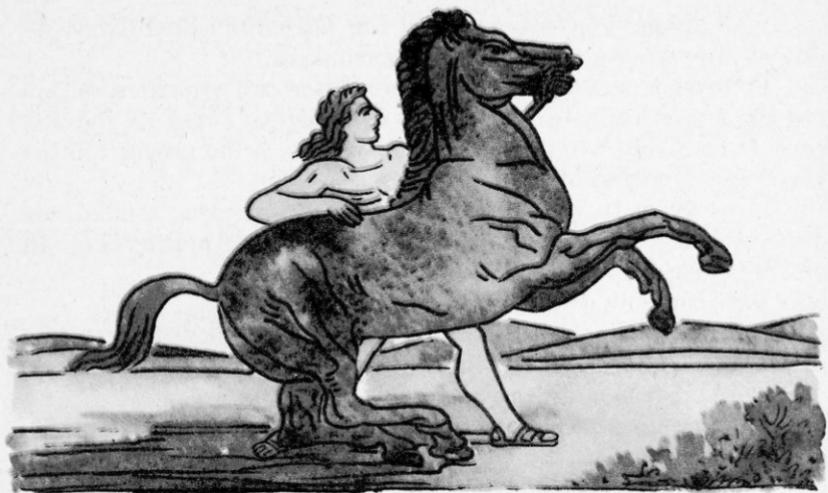
”Απὸ μικρὸς ἔδειξε, διτι θὰ γινόταν ἀτρόμητος καὶ δὲ θὰ λογάριαζε κανένα κίνδυνο. Κάποτε δώρησαν στὸν πατέρα του ἕνα ώρατο, ἀλλὰ πολὺ ἄγριο ἄλογο. Τὸ ἔλεγαν **Βουκεφάλα**, γιατὶ εἶχε μεγάλο κεφάλι σὰν τοῦ βιδιοῦ. Κανένας δὲν μποροῦσε νὰ τὸν καβαλικέψῃ. Ο Ἀλέξανδρος ἥταν τότε 14 χρονῶν. Μόλις είδε τὸ ἄλογο, παρακάλεσε τὸν πατέρα του νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ἴπτεύσῃ τὸ Βουκεφάλα.

”Ο Φίλιππος δὲν ἥθελε· μὰ ὑστερα ἀπὸ τὶς πολλὲς παρακλήσεις του, ὑποχώρησε καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν ἄδεια.

”Ο Ἀλέξανδρος, μὲ τὴν ἔξυπνάδα του, κατάλαβε, πὼς τὸ ζῶο φοβόταν τὴ σκιά του. ”Εστρεψε τὸ ἄλογο πρὸς τὸν ἥλιο καὶ πήδησε στὴ ράχη του. Ο Βουκεφάλας ἔτρεξε μερικὰ χιλιόμετρα, καὶ, ἀφοῦ κουράστηκε, ἀφῆσε τὸν Ἀλέξανδρο νὰ τὸ ὀδηγήσῃ δπου ἥθελε.

”Ολοι ἔθαύμασαν τὸ κατώρθωμα αὐτὸ τοῦ μικροῦ Ἀλεξάνδρου. Ο Φίλιππος, δταν τὸν είδε νὰ γυρίζῃ μὲ ἥρεμο τὸ Βουκεφάλα, τοῦ εἶπε: «Παιδί μου, ζήτησε ἄλλο βασίλειο μεγαλύτερο, γιατὶ ἡ Μακεδονία δὲν σὲ χωρεῖ. Είναι πολὺ μικρὴ γιὰ σένα».

·Ο 'Αλέξανδρος δαμάζει τὸν Βουκεφάλα.

‘Ανυπόμονος, δπως ἦταν, βιαζόταν νὰ μεγαλώσῃ. ‘Ηθελε νὰ κάμη ἔργα μεγάλα, γιὰ νὰ τὸν θαυμάζουν οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ τὸν δοξάνῃ ὁ κόσμος. Γι' αὐτὸ κάθε φορὰ ποὺ ἐμάθαινε τὶς νίκες τοῦ πατέροι του, ἐλεγε μὲ παράπονο στοὺς φίλους του:

«Ο πατέρας μου δὲν θ’ ἀφῆση τίποτε γιὰ νὰ κάμω κι ἐγώ».

2. Ο 'Αλέξανδρος βασιλιάς. Καταστροφὴ τῆς Θήβας

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Φιλίππου ἀνακηρύχτηκε βασιλιάς τῆς Μακεδονίας ὁ 'Αλέξανδρος, σὲ ήλικια 20 χρονῶν, τὸ 336 π.Χ.

Οἱ Ἑλληνικὲς πόλεις, μαθαίνοντας τὸ θάνατο τοῦ Φιλίππου, ἐνόμισαν, πώς ἦταν κατάλληλος ὁ καιρὸς νὰ ἐπαναστατήσουν. Ο 'Αλέξανδρος ὅμως δὲν τοὺς ἔδωσε καιρὸν νὰ ἐτοιμαστοῦν. Ἀμέσως συγκέντρωσε ἀρκετὸ στρατὸ καὶ κατέβηκε στὴ Βοιωτία.

Στρατοπέδευσε στὴν Καδμεία, τὴν Ακρόπολι τῶν Θηβῶν, καὶ περίμενε νὰ ἰδῇ, τί θὰ κάμουν οἱ Ἕλληνες. Μὰ κανεὶς δὲν ἐτόλμησε νὰ κινηθῇ.

Ἐπειτα προχώρησε στὴν Κόρινθο κι ἐκάλεσε δύος τοὺς Ἐλ-
ληνες σὲ συνέδριο, ὅπως ὁ πατέρας του. Ὁλες οἱ πόλεις ἔστειλαν
ἀντιπροσώπους, ἐκτὸς τῆς Σπάρτης καὶ τὸ συνέδριο τὸν ἀνεκήρυξε
ἀρχιστράτηγο τῶν Ἑλλήνων στὴν ἐκστρατεία κατὰ τῶν Περσῶν.

Ο Ἀλέξανδρος ἐπειτα γύρισε στὴ Μακεδονία κι ἀμέσως ἀρ-
χισε τὶς ἑτοιμασίες γιὰ τὴ μεγάλη ἐκστρατεία.

Δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς καὶ κάποιος διέδωσε, ὅτι ὁ Ἀλέξαν-
δρος σκοτώθηκε. Οἱ ἑλληνικὲς πόλεις ἀμέσως ἐπανεστάτησαν καὶ
πρῶτες ἀπ' ὅλες ἡ Θήβα καὶ ἡ Ἀθῆνα.

Μόλις τὸ ἔμαθε αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος, γρήγορος σὰν ἀστραπή,
κατέβηκε καὶ στρατοπέδευσε κοντὰ στὴ Θήβα. Πρὶν τὸν κτυπήσῃ
ζῆτησε ἀπὸ τὸν Θηβαίους νὰ δηλώσουν ὑποταγὴ. Οἱ Θηβαῖοι ἀρ-
νήθηκαν καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐκυρίευσε τὴν πόλι μὲ ἔφοδο, τὸ 335
π.Χ. Στὴ μάχη, ποὺ ἔγινε, ἔξι χιλιάδες Θηβαῖοι σκοτώθηκαν καὶ
τριάντα χιλιάδες αἰχμαλωτίστηκαν. Γιὰ νὰ τρομοκρατήσῃ τὶς ἄλ-
λες πόλεις, ὁ Ἀλέξανδρος διέταξε καὶ γκρέμισαν ἀπὸ θεμέλια ὅλα
τὰ σπίτια τῆς πόλεως, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ ποιητῆ **Πινδάρου**.

Ἀμέσως ὅλες οἱ ἄλλες πόλεις ἐδήλωσαν ὑποταγὴ. Ὁ Ἀλέξαν-
δρος ἥσυχος πιὰ ἔνανγύρισε στὴ Μακεδονία κι ἀρχισε νὰ κάνῃ τὶς
τελευταῖες ἑτοιμασίες, γιὰ τὴ μεγάλη ἐκστρατεία κατὰ τῆς Περσίας.

3. Η μάχη στὸ Γρανικὸ ποταμὸ

Τὴν ἄνοιξη τοῦ 334 π.Χ. ὁ Ἀλέξανδρος μὲ τριάντα χιλιάδες
πεζικὸ καὶ πέντε χιλιάδες ἵππικό, πέρασε τὸν Ἑλλήσποντο καὶ πά-
τησε τὴ Μ. Ἀσία. Στὸ στρατό του ἀνδρες ἀπ' ὅλες τὶς ἑλ-
ληνικὲς πολιτεῖες, ἐκτὸς τῆς Σπάρτης, ποὺ δὲ θέλησε νὰ λάβῃ μέ-
ρος στὸν ἀγῶνα.

Φθάνοντας στὴν Τροία ὁ Ἀλέξανδρος ἐπῆγε καὶ στεφάνωσε
τὸν τάφο τοῦ ἥρωα, ποὺ περισσότερο ἀγαποῦσε, τοῦ Ἀχιλλέα. Λέ-
νε, πῶς στεφανώνοντας τὸν τάφο τοῦ Ἀχιλλέα εἶπε:

«Πόσο εὐτυχῆς εἰσαὶ, Ἀχιλλέα! Ὅταν ζοῦσες, εἰχες ἔναν πολὺ¹
πιστὸ φίλο κι ὅταν πέθανες, ἀπέκτησες τὸν μεγαλύτερο κήρυκα». Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ἐννοοῦσε τὸν **Πάτροκλο** καὶ τὸν **Ομηρο**.

Στὸ μεταξὺ ὁ βασιλιὰς τῆς Περσίας Δαρεῖος ἔστειλε πολὺ στρα-
τὸ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προέλασι του. Οἱ δυὸ στρατοὶ συναντήθηκαν
στὸν ποταμὸ Γρανικό. Οἱ ὅχθες τοῦ ποταμοῦ ἦσαν ἀπότομες καὶ
δυσκόλευαν τοὺς Μακεδόνες νὰ περάσουν.

·Ο Ἀλέξανδρος διαβαίνει τὸ Γρανικὸ ποταμό.

‘Ο ‘Αλέξανδρος δὲν χάνει καιρό. Ρίχνεται πρῶτος στὸ ποτάμι καὶ περνᾶ στὴν ἀπέναντι ὄχθη. Κοντά του ἀκολουθοῦνε καὶ οἱ Μακεδόνες καὶ ἀρχῆσι φοβερὴ μάχη. Σὲ μιὰ στιγμὴ δὲ τὸν ὁρμᾶ ἐναντίον τῶν δυὸς Περσῶν στρατηγῶν **Ροισάκη** καὶ **Σπιθριδάτη**. Σκοτώνει τὸν πρῶτο, μὰ κινδυνεύει ἀπὸ τὸ δεύτερο.

Τὴν στιγμὴν ποὺ δὲ **Σπιθριδάτης** σήκωνε τὸ σπαθί του, γιὰ νὰ τὸν χτυπήσῃ, πρόλαβε δὲ **Κλεῖτος** (στρατηγὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου) καὶ τὸν τρύπησε μὲ τὴ λόγγη του.

‘Η ὁρμὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Μακεδόνων ἦταν τόσο μεγάλη, ποὺ οἱ Πέρσες δὲν ἀντιστάθηκαν πολὺ κι ἐτράπησαν σὲ φυγὴ.

‘Απὸ τοὺς Πέρσες σκοτώθηκαν εἰκοσι χιλιάδες πεζοὶ καὶ δυσμιση χιλιάδες ἵππεῖς. ‘Απὸ τοὺς Ἑλληνες σκοτώθηκαν μόνον τριαντατέσσερες: εἰκοσιπέντε ἵππεῖς καὶ ἑννέα πεζοί.

Οἱ Ἑλληνες κυρίευσαν πολλὰ λάφυρα κι ἔπιασαν πολλοὺς αἰχμαλώτους. Ἀνακοινώνοντας τὴν νίκην αὐτὴν στοὺς Ἑλληνες δὲ τὸν Ἀλέξανδρος, ἔστειλε στοὺς Ἀθηναίους 300 ἀσπίδες τῶν αἰχμαλώτων, μὲ τὴν ἑξῆς ἐπιγραφή: «Ο ‘Αλέξανδρος, δὲ γυιδὲς τοῦ Φιλίππου, καὶ οἱ Ἑλληνες, ἐκτὸς τῶν Λακεδαιμονίων, ἀπὸ τὰ λάφυρα τῶν βαρβάρων τῆς Ἀσίας».

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκρέμασαν τὶς ἀσπίδες αὐτὲς σὲ πολὺ τιμητικὴ θέσι στὸν Παρθενῶνα.

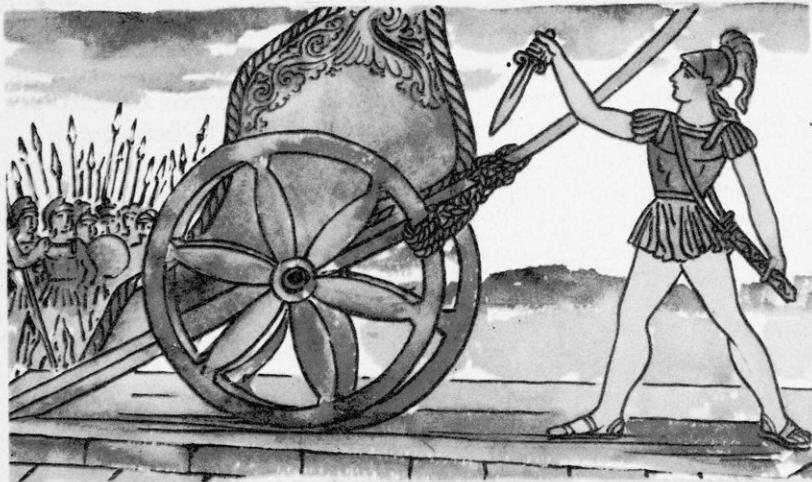
4. ‘Ο Γόρδιος δεσμός

Μὲ τὴν νίκην στὸ Γρανικὸ ποταμό, δὲ τὸν Ἀλέξανδρος ἔγινε κυρίαρχος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Κανένας δὲν μπορεῖ ν’ ἀντισταθῇ στὴν ὁρμὴ του. ‘Ολοὶ οἱ λαοὶ σκύβουν μπροστά του καὶ ὅλοι τοῦ δηλώνουν ὑποταγὴν.

‘Ολες οἱ ἐλληνικὲς πόλεις ἐλευθερώθηκαν καὶ μόνο δύο, ἡ Μίλητος καὶ ἡ Ἀλικαρνασσός, ποὺ τὶς κρατοῦν οἱ Πέρσες μὲ στρατό, δὲν δέχονται νὰ ὑποταχθοῦν. ‘Ο ‘Αλέξανδρος τὶς πολιορκεῖ καὶ ὑστερᾷ ἀπὸ λίγο τὶς κυριεύει.

Μέσα σ’ ἓνα χρόνο κατέκτησε ὅλη τὴν Μικρὰ Ἀσία, ἐλευθέρωσε τὴν νῆσο Κύπρο καὶ ἤταν ἐτοιμος νὰ βαδίσῃ πάλιν ἐναντίον τῆς καρδιᾶς τῆς Περσίας καὶ τοῦ Δαρείου.

Τὴν ἄνοιξι τῆς ἀλληλης χρονιᾶς ἔφθασε στὴν παλαιὰ πρωτεύουσα τῆς Φρυγίας, τὸ Γόρδιο. Στὴν πόλιν αὐτὴν φυλασσόταν ἕνα ἄμαξι

Ο Ἀλέξανδρος κόβει τὸ γόρδιο δεσμό.

τοῦ βασιλιᾶ **Γορδίου**, ποὺ εἶχε ἔνα τόσο τεχνικὸ δέσιμο τὸ ἀμάξι μὲ τὸ τιμόνι, ὃστε τὸ δεσμὸ αὐτὸ κανένας δὲν μπόρεσε ὡς τότε νὰ τὸν λύσῃ. Ἔνας παλαιὸς χρησμὸς ἔλεγε, ὅτι, ὅποιος τὸν λύσῃ, αὐτὸς θὰ κυριεύσῃ ὅλον τὸν κόσμο.

Ο Ἀλέξανδρος εἰδεὶ τὸ παλαιὸ ἀμάξι καὶ ἐξέτασε τὸ δεσμό. Στὴν ἀρχὴ προσπάθησε νὰ τὸν λύσῃ. Βλέποντας δῆμος πόσο δύσκολο ἦταν, τράβηξε τὸ σπαθὶ του καὶ τὸν ἔκοψε. Ἐτσι ἔδειξε, πῶς θὰ γινόταν κύριος τῆς Ἀσίας μὲ τὸ σπαθὶ του.

Απὸ τὸ Γόρδιο ὁ Ἀλέξανδρος ἐβάδισε πρὸς ἀνατολάς, πέρασε τὰ στενὰ τῆς Κιλικίας κι ἔφτασε στὴν πόλι Ταρσό. Κουρασμένος δπως ἦταν, ἔπεσε στὸν Κύδνο ποταμὸ νὰ κολυμβήσῃ. Κρύωσε δῆμος καὶ ἀρρώστησε βαρειά.

Ο γιατρός του Φίλιππος τὸν περιποιήθηκε πολὺ καὶ γρήγορα ἔγινε καὶ λα. Ἐτοίμασε ἀμέσως τὸ στρατό του καὶ προχώρησε νὰ συναντήσῃ τὸ Δαρεῖο.

5. Η μάχη στὴν Ἰσσὸ

(333 π.Χ.)

Μετὰ τὴν καταστροφή, ποὺ ἔπαθε ὁ Δαρεῖος τοῦ μάχη τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ, ἀποτραβήχθηκε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας του.¹ Έκεῖ ἔτοίμασε πολυάριθμο στρατό, πεζικὸ καὶ ἵππικό, ἀπὸ διάφορες φυλὲς τῆς Ἀσίας καὶ 30 χιλιάδες μισθοφόρους Ἑλληνες. Λένε, ὅτι ὁ στρατός του ἦταν ἐπάνω ἀπὸ 600 χιλιάδες.

Οἱ δυὸς ἀντίπαλοι συναντήθηκαν κοντά στὴν πόλιν Ἰσσό. Ὁ Δαρεῖος ἦταν τόσο βέβαιος, ὅτι θὰ νικούσε τὸν Ἀλέξανδρο, ὥστε ἐπῆρε μαζί του καὶ τὴν οἰκογένειά του.

Στὴ μάχη αὐτὴ ὁ Ἀλέξανδρος χρειάστηκε νὰ χρησιμοποιήσῃ ὅλη του τὴν στρατηγικὴ τέχνη. Ὁ λίγος στρατός του ἐπρεπε νὰ νικήσῃ τὸν πολυάριθμο ἀντίπαλο στρατό.

Ἡ μάχη ἄρχισε μὲ μεγάλο πεῖσμα καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Ἡ μεγάλη ὅμως ὁρμὴ τοῦ μακεδονικοῦ ἵππικοῦ, ἡ ἀνδρεία τοῦ πεζικοῦ καὶ ἡ ἀλύγιστη διάταξι τῆς μακεδονικῆς φάλαγγος, ἔφεραν τὸ ἀποτέλεσμα, ποὺ ἐπρεπε.

Ο Δαρεῖος πολέμησε γενναῖα. Βρισκόταν στὴν πρώτη γραμμή, στὸ μέσον τοῦ στρατοῦ του, ἐπάνω σὲ μεγάλο ἄρμα. Μόλις τὸν διέκρινε ὁ Ἀλέξανδρος, ὧδησε ἐναντίον του. Ἐγινε τρομερὴ μάχη καὶ ὁ Δαρεῖος κινδύνευσε νὰ αἰχμαλωτιστῇ.

Βλέποντας τὸν κίνδυνο ὁ Δαρεῖος, ἐτράπηκε σὲ φυγὴ καὶ σὰν ἀπὸ σύννημα ὅλος ὁ στρατός του τὸν ἀκολούθησε.

Ἀκόμη μιὰ φορὰ τὸ ὑπόρος καὶ ἡ ὁρμὴ ἔδωσε τὴν νίκη στοὺς ὅλιγους γενναίους καὶ ὁ πολυάριθμος στρατὸς τοῦ Δαρείου κατεστράφη ἀπὸ τὸν ἥρωα τῆς Μακεδονίας.

Ο Δαρεῖος ἔφυγε γρήγορα κι ἐγκατέλειψε στὰ χέρια τοῦ Ἀλεξανδροῦ ὅλη τὴν οἰκογένειά του: Τὴν μητέρα του, τὴν γυναίκα του, τὶς δύο θυγατέρες του καὶ τὸ γυιό του. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔδειξε ἀνώτερα εὐγενικὰ αἰσθήματα καὶ διέταξε νὰ σέβωνται δλοι τὴν βασιλικὴ οἰκογένεια καὶ νὰ τῆς φέρωνται βασιλικά.

Ἡ νίκη στὴν Ἰσσὸ ἦταν πολὺ μεγάλη καὶ τὰ λάφυρα πολὺ πλούσια. Ἐπάνω ἀπὸ 100 χιλιάδες Πέρσες σκοτώθηκαν καὶ διπλάσιοι αἰχμαλωτίστηκαν, ἐνῶ οἱ ἀπώλειες τῶν Ἑλλήνων ἤσαν πολὺ μικρές.

² Υστερα ἀπὸ τὴν νίκη αὐτὴ ὁ Ἀλέξανδρος βάδισε πρὸς τὴν Αἴ-

‘Η μάχη στὴν Ἰσσό.

γυπτο. Διέσχισε τὴ Συρία, τὴν Παλαιστίνη κι ἔφθασε στὸ Νεῖλο ποταμό. “Ολοὶ οἱ λαοὶ στὸ πέρασμά του δήλωναν ὑποταγὴ καὶ τὸν δέχονταν μὲ μεγάλες τιμές.

Στὴν Αἴγυπτο ἐπεσκέψθηκε τὸ Μαντεῖο τοῦ μεγάλου θεοῦ τῶν Αἰγυπτίων, τοῦ **Αρμμωνα** καὶ οἱ Ἱερεῖς του τὸν ὠνόμασαν γυιδὸν θεοῦ. Τὸ χρονικὸ διάστημα, ποὺ ἔμεινε στὴν Αἴγυπτο, ἔκτισε στὶς ἐκβολὲς τοῦ ποταμοῦ Νείλου τὴν πόλιν Ἀλεξάνδρεια, ποὺ ἀργότερα ἔγινε ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῶν Πτολεμαίων.

6. Η μάχη στὰ Γαυγάμηλα

(331 π.Χ.)

Αφοῦ ἔμεινε λίγο καιρὸ δ στὴν Αἴγυπτο ὁ Ἀλέξανδρος, ξαναγύρισε πάλι στὴν Ἀσία. Ἐλευθέρωσε τὴ Φοινίκη καὶ προχώρησε πρὸς τὴν Ἀσσυρία, τὴ σημερινὴ Μεσοποταμία. Ἡθέλε νὰ νικήσῃ τελειωτικὰ τὸ Δαρεῖο καὶ νὰ ἔξαπλώσῃ τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ σὲ ὅλοκληρη τὴν Ἀσία.

‘Ο Δαρεῖος ἔτοιμαζόταν κι αὐτὸς καὶ συγκέντρωνε νέο στρατὸν πάπλω τὸ ἀπέραντο κράτος του. Πρὸιν δώση τὴν τελευταία του μάχην, ἔστειλε πρέσβεις στὸν Ἀλέξανδρο καὶ τοῦ ἔκαμε τὶς παρακάτω προτάσεις:

«Νὰ κρατήσῃ ὁ Ἀλέξανδρος ὅλες τὶς χῶρες, μέχρι τὸν Εὐφράτη ποταμό. Νὰ τοῦ δώση δέκα χιλιάδες τάλαντα γιὰ ν’ ἀφῆσῃ τὴν οἰκογένειά του ἐλεύθερην. Καὶ τέλος νὰ τοῦ δώση γιὰ γυναῖκα του τὴν κόρη του».

‘Ο Ἀλέξανδρος δὲ δέχτηκε τὶς προτάσεις του, ἀλλ’ ἀπάντησε στοὺς πρέσβεις, ὅτι ἡ οἰκογένεια τοῦ Δαρείου εἶναι στὴ διάθεσί του καὶ μπορεῖ καὶ ὁ ἔδιος, χωρὶς νὰ φοβηθῇ, νὰ ἔλθῃ νὰ τὴν πάρῃ.

“Υστερα ἀπὸ τὴν ἀπάντησι τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ Δαρεῖος ἀποφάσισε νὰ πολεμήσῃ. Συγκέντρωσε στρατὸν ἀπὸ ἓνα ἑκατομμύριο πεζικού, σαράντα χιλιάδες ἵππεῖς καὶ πολλὰ δρεπανηφόρα ἄρματα!

Οἱ Ἑλληνες δὲν είχαν παρὰ σαράντα χιλιάδες πεζικὸν καὶ ἐπὶ τὰ χιλιάδες ἵππεῖς. Γρήγορα σὰν θύελλα πέρασε ὁ Ἀλέξανδρος τὰ μεγάλα ποτάμια, Τί γρη καὶ Εὐφράτη κι ἔφθασε κοντὰ στὴν πόλιν Ἄβδην. Ἐκεῖ σὲ μιὰ ὁμαλὴ καὶ μεγάλη πεδιάδα, τὰ Γαυγάμηλα, διπώς λέγονταν, συναντήθηκαν οἱ δυὸς ἀντίπαλοι στρατοί.

‘Ο Δαρεῖος παρέταξε μὲ τέτοιο τρόπῳ τὸ στρατό του, ὥστε νὰ κυκλώσῃ τοὺς Μακεδόνες. ‘Ο Ἀλέξανδρος τὸ κατάλαβε αὐτὸν καὶ ἀφοῦ ἔβαλε λίγο στρατὸν στὰ ἄκρα, ἐπετέθηκε μὲ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς δυνάμεως του ἐναντίον τοῦ κέντρου τῶν Περσῶν.

“Υστερα ἀπὸ φοβερὴ μάχη διεσπάστηκε τὸ κέντρο τοῦ περσικοῦ στρατοῦ καὶ σὲ λίγο διόπληρο τὸ στράτευμα ἐτράπηκε σὲ φυγήν. Ἡ καταδίωξι καὶ ἡ σφαγὴ δὲ σταμάτησε, παρὰ ὅταν πιὰ ἥλθε ἡ νύχτα.

‘Ο Δαρεῖος καταδιωκόμενος ἐγκατέλειψε τὸ στρατό του κι ἔφευγε πρὸς τὰ βάθη τῆς Περσίας.

Οἱ Ἑλληνες ἐκέρδισαν μιὰ μεγάλη μάχη καὶ τὰ λάφυρα ἤσαν ἀμέτρητα. Τώρα πιὰ ὁ δρόμος ἦταν ἀνοικτὸς καὶ οἱ πόλεις ἐπεφταν ἡ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλην.

Σὲ λίγο ὁ Ἀλέξανδρος μπῆκε θριαμβευτὴς στὴ Βαβυλῶνα, τὴ μεγαλύτερη καὶ πλουσιώτερη, τότε πόλι, τῆς Ἀσίας. “Υστερα κυρίεψε τὰ Σουσα καὶ τὴν παλαιὰ πρωτεύουσα τοῦ περσικοῦ κράτους, τὴν Περσόπολι. Αὐτὴ διέταξε ὁ Ἀλέξανδρος νὰ τὴν κάψουν, γιὰ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Πέρσες, ποὺ στοὺς περσικοὺς πολέμους ἔκαψαν τὴν Ἀκρόπολι τῶν Ἀθηνῶν.

Τὰ λάφυρα καὶ οἱ θησαυροί, ποὺ βρῆκαν οἱ Ἐλληνες στὶς περικές πόλεις, ἥσαν τόσα πολλά, ποὺ δπως λένε, χρειάστηκαν δώδεκα χιλιάδες μουνάρια καὶ πέντε χιλιάδες καμῆλες, γιὰ νὰ τὰ μεταφέρουν.

‘Ο Ἀλέξανδρος ἔξακολούθησε τὴν καταδίωξι τοῦ Δαρείου, μὰ δὲν πρόφθασε νὰ τὸν πιάσῃ ζωντανό. Ἔνας ἀπὸ τοὺς σατράπες του, δὲ **Βῆσσος**, τὸν συνέλαβε καὶ τὸν σκότωσε.

‘Ο Ἀλέξανδρος λυπήθηκε πολὺ γι’ αὐτό, τιμώρησε μὲ θάνατο τὸ Βῆσσο κι ἔθαιψε τὸ σῶμα τοῦ Δαρείου μὲ μεγάλες τιμές.

7. Ὁ Ἀλέξανδρος φθάνει στὶς Ἰνδίες (327 π.Χ.)

Αφοῦ ὁ Ἀλέξανδρος διέλυσε τὸ ιράτος τῶν Περσῶν, προχώρησε πρὸς τὴν καρδιὰ τῆς Ἀσίας. Τ’ ὅνειρό του ἦταν νὰ κατακτήσῃ δλον τὸν τότε γνωστὸ κόσμο.

Γι’ αὐτὸ ἐβάδιζε συνέχεια πρὸς ἀνατολάς, ἀνάμεσα σὲ ἄγνωστες χῶρες. Τίποτε δὲν τὸν φόβιζε καὶ τίποτε δὲν τὸν ἔκαμε νὰ κουραστῇ. Μεθυσμένος ἀπὸ τὶς νίκες καὶ τὴ δόξα, πέρασε τὴν Κασπία θάλασσα κι ἔφθασε στὸ σημερινὸ Τούρκεστάν.

Πέρασε μεγάλα ποτάμια καὶ διάβηκε ἀπάτητα βουνά, ποὺ καὶ οἱ σημερινοὶ στρατοὶ μὲ τὰ τέλεια μέσα ποὺ διαθέτουν, θὰ ἦταν δύσκολο νὰ τὰ περάσουν. “Υστερα κατέβηκε πρὸς νότον, διάβηκε τὸν Ἰνδὸ ποταμὸ καὶ μπῆκε στὶς Ἰνδίες.

Τὸ 327 π.Χ. ἔφθασε στὸ βασίλειο τοῦ γενναίου βασιλιᾶ **Πῶρου**. Ἐνῷ κανένας ἄλλος δὲν τοῦ ἀντιστάθηκε, ὁ Πῶρος ἀποφάσισε νὰ πολεμήσῃ. Συγκέντρωσε 50 χιλιάδες πεζικό, τέσσερες χιλιάδες ἵππικό, 200 πολεμικοὺς ἐλέφαντες καὶ ἐπετέθηκε ἐναντίον τοῦ Ἀλεξάνδρου.

‘Ο Ἀλέξανδρος τὸν ἐνίκησε καὶ τὸν ἔπιασε αἰχμάλωτο. “Οταν τὸν ἔφεραν μπροστά του, τὸν ϕώτησε: «Πῶς θέλεις τώρα νὰ σὲ μεταχειριστῶ;» Καὶ ὁ Πῶρος τοῦ ἀπάντησε μὲ θάρρος καὶ μὲ μιὰ λέξι: «Βασιλικά». ‘Ο Ἀλέξανδρος θαύμασε τὸ θάρρος καὶ τὴν παλληκαριά του καὶ τὸν μεταχειρίστηκε πραγματικὰ βασιλικά. Τοῦ χάρισε τὴ ζωὴ του καὶ τὸ βασίλειό του.

‘Ο Ἀλέξανδρος ἥθελε νὰ ἔξακολουθήσῃ τὴν πορεία του καὶ νὰ κυριεύσῃ τὶς Ἰνδίες. ‘Ο στρατός του δύως κουράστηκε πολύ,

νὰ περιπατάῃ καὶ νὰ μάχεται συνέχεια, καὶ γιὰ πρώτη φορὰ ἀρνήθηκε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος προσπάθησε νὰ τοὺς πείσῃ, μὰ δὲν μπόρεσε. Κι ἔτσι ἀναγκάστηκε νὰ γυρίσῃ πίσω, ἀφοῦ ἔκτισε δώδεκα βθυμούς, στὸ μέρος ποὺ νίκησε τὸν Πῶρο, πρὸς τιμὴν τῶν δώδεκα Ὀλύμπιων θεῶν.

Στὸ γυρισμὸν δὲ στρατός του ὑπέφερε πολύ. Διέσχισε μὰ μεγάλη ἔρημο, ποὺ δὲ καυτερὸς ἥλιος καὶ ἡ ἔλλειψι τοῦ νεροῦ ἔκαμαν πολλοὺς νὰ πεθάνουν στὸ δρόμο.

“Οταν γύρισε πάλι στὰ Σοῦσα, ἔκαμε μεγάλες γιορτὲς καὶ παρακίνησε τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιῶτες του νὰ παντρευτοῦν περσίδες κοπέλλες, ἀφοῦ αὐτὸς πρῶτος ἔδωσε τὸ παράδειγμα. Παντρεύτηκε τὴν κόρην ἑνὸς ἄρχοντα τῶν Περσῶν, τὴν ὥραιότατην **Ρωξάνη**.

“Ἐτσι, ἐπάνω ἀπὸ δέκα χιλιάδες ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες του παντρεύτηκαν περσίδες γυναῖκες. Μὲ τὸν τοόπο αὐτὸν ἐνόμιζε ὁ Ἀλέξανδρος, διτὶ θὰ ἔξελλήνιζε καὶ θὰ μετέδιδε εύκολώτερα τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἑλλάδος στοὺς λαοὺς τῆς Ἀσίας.

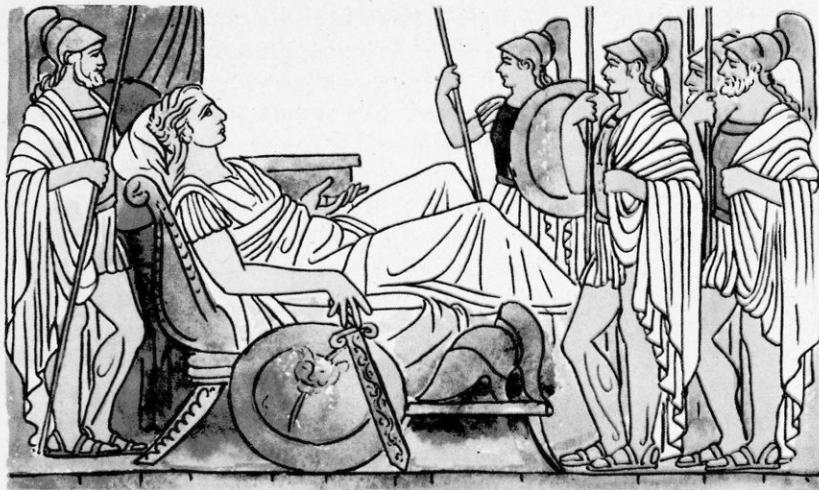
8. Ὁ δάνατος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (323 π.Χ.)

“Ο Ἀλέξανδρος εἶχε κατακτήσει δῦλο σχεδὸν τὸν τότε γνωστὸν κόσμο. Οἱ νίκες του, δῆμος καὶ τὰ μῶλα κατοοθώματά του τὸν ἔκαμαν νὰ γίνη ἄλλος ἀνθρωπος. Δι τοῦ ἡττιὰ δὲ ἀπλὸς καὶ εὐγενικὸς Ἀλέξανδρος, ποὺ γνωρίσαμε ως τώρα.

“Εγινε περήφανος, νιυνόταν στὰ μεταξωτά, σὰν ἄρχοντας καὶ βασιλιάς τῆς Ἀσίας καὶ ζοῦσε μέσα στὰ πλούτη καὶ τὴν πολυτέλεια. Ωνόμασε τὸν ἑαυτό του γυιδὸν Δία καὶ ἤθελε ὅλοι νὰ πέφτουν καὶ νὰ τὸν προσκυνοῦν.

Αὐτὰ βέβαια ἔφεραν μεγάλη στενοχώρια καὶ δυσαρέσκεια ἀνάμεσα στὸ στρατό του. Οἱ στρατηγοὶ του δὲν δέχονταν νὰ τὸν προσκυνήσουν καὶ προσπαθοῦσαν νὰ τὸν ἐπαναφέρουν πάλι στὸν ἑαυτό του.

Αὐτὸς δῆμος δὲν δεχόταν νὰ τοῦ ἀντιμιλῇ κανένας. Σὲ κάποια στιγμὴ θυμοῦ μάλιστα σκότωσε δὲ ἵδιος τὸ στρατηγό του, τὸν Κλεῖτο, ποὺ τοῦ ἔσωσε τὴ ζωὴ στὸ Γρανικὸ ποταμό. Ἀργότερα μετάνιωσε πικρὰ γι’ αὐτό, ποὺ ἔκαμε καὶ θέλησε ν’ αὐτοκτονήσῃ, μὰ τὸν συγκράτησαν.

‘Ο θάνατος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

“Υστερα ἀπὸ λίγο καιρὸν ἐπέστρεψε στὴν Βαβυλῶνα. Ἐκεῖ τὸν περίμεναν ἀντιπρόσωποι ἀπ’ ὅλα τὰ μέρη, γιὰ νὰ τὸν συγχαροῦν γιὰ τὶς νίκες του καὶ νὰ τοῦ ένθησουν τὴν φιλία του.

‘Ο Ἀλέξανδρος δὲν εἶπε. Υστυχάσει μὲ δλες τὶς κατακτήσεις, ποὺ ἔκαμε. Σχεδίαζε νὰ καταλάβῃ ἀκόμη τὴν Ἄραβία, ἐπειτα τὴν Καρχηδόνα, τὴν Ἰστανία καὶ τέλος τὴν Ρώμη. Ἔτσι θὰ ἔνωνε ὅλα τὰ τότε γνωστὰ ἔθνη τοῦ κόσμου σ’ ἕνα μεγάλο Ἑλληνικὸν κράτος.

‘Η μοῖρα ὅμως δὲν τὸν ἄφησε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ μεγάλο του αὐτὸν σχέδιο. Ἡ κούρασι τῆς ἑκστρατείας καὶ ἡ μεγάλη λύπη του γιὰ τὸν ἄδικο θάνατο τῶν στρατηγῶν του **Κλείτου** καὶ **Ἡφαιστίωνα**, τὸν τσάκισαν ἡθικὰ καὶ ψυχικά. Ἔνω βρισκόταν στὴν κατάστασι αὐτῆς, τὸν βρῆκε ἔνας δυνατὸς πυρετός, ποὺ κανένα φάρμακο δὲν μπόρεσε νὰ τὸν ὁλέη.

“Ολος ὁ στρατός του, ὅταν ἔμαθε τὴν ἀρρώστια του, ζήτησε νὰ τὸν ἴδῃ. ‘Ο Ἀλέξανδρος μὲ δακρυσμένα μάτια τοὺς κοίταζε ἔναν - ἔναν, σὰν νὰ τοὺς ἀποχαιρετοῦσε καὶ τοὺς εὐχαριστοῦσε γιὰ δι τι ἔκαμαν γι’ αὐτόν.

Όκτω ήμέρες βάσταξε ή άρρωστια του. Ό 'Αλέξανδρος, δταν κατάλαβε, ότι λίγες ήσαν άκόμη οι στιγμές της ζωής του, έβγαλε τὸ δακτυλίδι του καὶ τὸ ἔδωσε στὸ στρατηγὸν **Περδίκα**.

«Σὲ ποιὸν ἀφήνεις τὸ βασιλεῖον σου»; τὸν φώτησαν. Καὶ δ 'Αλέξανδρος ἀπάντησε μὲ σθυσμένη φωνῆ. «Στὸν ἄριστο». Επει- τα ἔκλεισε τὰ μάτια του γιὰ πάντα.

Ο 'Αλέξανδρος πέθανε τὸ 323 π.Χ. σὲ 33 χρονῶν, ἐπάνω στὰ νιάτα του καὶ τὴν παλληκαριά του. Τὸ σῶμα του βαλσαμώθη- κε, καὶ μέσα σὲ χρυσὸν φέρετρο μεταφέρθηκε καὶ θάφτηκε στὴν Ἀ- λεξάνδρεια. Στὴν ἡλικία, ποὺ ἄλλοι ἀρχίζουν τὴ ζωή τους, δ 'Αλέ- ξανδρος μέσα σὲ λίγα χρόνια, κατώρθωσε νὰ κάμη δῦλο σχεδὸν τὸν κόσμο δικό του.

9. Τὸ ἔργο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου

Ο Μέγας Ἀλέξανδρος μὲ τοὺς πολέμους του δὲν ἥθελε νὰ κα- τακτήσῃ ἄπλῶς τὸν κόσμο. Ήθελε νὰ ἔξαπλώσῃ παντοῦ τὸν Ἑλλη- νικὸ πολιτισμὸ καὶ τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ νὰ κάμη ἔνα ἀπέραν- το Ἑλληνικὸ κράτος. Γι' αὐτό, ἀπ' δοὺς περονοῦσε, ἔκτιζε καινούριες πολιτεῖες κι ἐγκαταστοῦσε ἐκεῖ Ἑλληνες. Στὴν ἐκστρατείᾳ του τὸν ἀκολούθησαν Ἑλληνες σοφοί, μηχανικοί, τεχνίτες καὶ καλλιτέχνες, ποὺ μὲ τὰ ἔργα τους διέδωσαν τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ καὶ πλούτι- σαν τὴν ἐπιστήμη μὲ νέες γνώσεις.

Αν καὶ πέθανε τόσο νέος, τὸ ἔργο του ἦταν μέγα καὶ θαυμα- στό. Υπῆρξε δὲ μεγαλύτερος στρατηγὸς τοῦ κόσμου καὶ δὲ μεγα- λύτερος ἐκπολιτιστὴς λαῶν καὶ ἐθνῶν. Γι' αὐτὸ καὶ ή Ἰστορία, δί- καια, τὸν ώνόμασε Μέγα.

Οι διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου

1. Ἡ διαίρεσι τοῦ Κράτους

Ο Ἀλέξανδρος πεθαίνοντας, δὲν ἀφῆσε διάδοχο. Ἡ γυναίκα του, ἡ Ρωξάνη, ἦταν ἀκόμη ἔγκυος. Ἐνῶ ὅμως ἦταν ἀκόμη ἄταφο τὸ πτῶμα τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἱ στρατηγοὶ του ἀρχισαν νὰ μαλώνουν γιὰ τὸ θρόνο. "Ολοὶ οἱ στρατηγοὶ ἥθελαν νὰ γίνουν βασιλεῖς καὶ κανένας δὲν παραδεχόταν τὸν ἄλλον ἀνώτερό του.

Τέλος συμφώνησαν νὰ εἰναι ἐπίτροπος τῆς βασιλείας ὁ στρατηγὸς **Περδίκας** καὶ, ἀν ἡ ἔγκυος Ρωξάνη γεννοῦσε ἀγόρι, θὰ γίνοταν ἐκεῖνο βασιλιάς, ὅταν ὑδὲ μεγάλωνε. Τὴν ἔξουσία ὅμως τοῦ Περδίκα τὴν ζήλευαν οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ, καὶ γι' αὐτὸν ἀρχισαν πόλεμο μεταξύ τους.

Ο Περδίκας σκοτώθηκε καὶ τὴν ἔξουσία τὴν πῆρε πρῶτα ὁ **Ἀντίπαρος** κι ἔπειτα ὁ **Ἀντίγονος**. Οἱ διαμάχες ὅμως δὲ σταμάτησαν. "Ετσι ἔγινε μιὰ μεγάλη μάχη στὴν Ἰψὸ τῆς Φρυγίας (301 π.Χ.) μεταξὺ τοῦ Ἀντιγόνου καὶ τῶν στρατηγῶν Πτολεμαίου, Κασσάνδρου, Λυσιμάχου καὶ Σελεύκου κι ὅπου σκοτώθηκε ὁ Ἀντίγονος.

Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι κράτησαν 20 χρόνια καὶ στὸ διάστημα αὐτὸν σκοτώθηκε καὶ ἡ Ρωξάνη καὶ ὁ μικρὸς γυιὸς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ποὺ τὸν ὠνόμαζαν **Ἀλέξανδρο**.

Τέλος τὸ κράτος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μοιράστηκε: Ό στρατηγὸς **Κάσσανδρος** ἐπῆρε τὴν Μακεδονία καὶ τὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα, ὁ στρατηγὸς **Σέλευκος** τὴν Ἀσία καὶ ὁ στρατηγὸς **Πτολεμαῖος** τὴν Αἴγυπτο.

2. Τὸ βασίλειο τῶν Πτολεμαίων

Τὸ σπουδαιότερο ἀπὸ τὰ βασίλεια, ποὺ ἴδρυθηκαν μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἦταν τὸ βασίλειο τῶν **Πτολεμαίων** στὴν Αἴγυπτο. Ἰδουτής του ἦταν ὁ στρατηγὸς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου **Πτολεμαῖος** ὁ Α', ποὺ στὴν ἀρχὴ διοικοῦσε τὴν Αἴγυπτο σὰν στρατηγός. "Υστερα ὅμως ἀπὸ τὴν μάχη τῆς Ἰψοῦς, ἔγινε βασιλιάς.

Διοίκησε καλά τὸ κράτος του, ἔκαμε ἀρδευτικὰ ἔργα στὸ Νεῖ-
λο ποταμὸ καὶ στόλισε τὴν πρωτεύουσά του Ἀλεξάνδρεια, μὲν θαυ-
μάσια δημόσια κτίσια. Στὸ κράτος του πρόσθεσε καὶ τὴ νῆσο Κύπρο.

Μετὰ τὸν Πτολεμαῖο Α', βασίλεψε ὁ γιος του Ἀλεξάνδρος, μὲν θαυ-
μάσια δημόσια κτίσια. Στὸ κράτος του πρόσθεσε καὶ τὴ νῆσο Κύπρο.
Μετὰ τὸν Πτολεμαῖο Β', βασίλεψε ὁ γιος του Ἀλεξάνδρος, μὲν θαυ-
μάσια δημόσια κτίσια. Στὸ κράτος του πρόσθεσε καὶ τὴ νῆσο Κύπρο.
Είχε 700 χιλιάδες χειρόγραφα βιβλία!

“Υστερα ἀπὸ τὸν Πτολεμαῖο τὸν Β', βασίλειας ἔγινε ὁ Πτο-
λεμαῖος ὁ Γ', ὁ Εὐεργέτης. Αὐτὸς μεγάλωσε περισσότερο τὸ κρά-
τος του καὶ ἀνέπτυξε πολὺ τὰ γράμματα καὶ τὶς ἐπιστῆμες. Τόσο
καλὰ διοίκησε τὴν χώρα του καὶ τόσο πολὺ ὡφέλησε τὸ λαό του,
ποὺ τὸν ὠνόμασαν **Εὐεργέτη**. Μετὰ τὸν τρεῖς αὐτοὺς βασιλεῖς
τὸ κράτος ἀρχισε νὰ παρακμάζῃ καὶ τὸ 30 π.Χ. ὑποτάχτηκε στοὺς
Ρωμαίους.

3. Τὸ βασίλειο τῶν Σελευκιδῶν

Τὸ βασίλειο τῶν Σελευκιδῶν τὸ ἰδρυσε ὁ **Σέλευκος**, ὁ νεώ-
τερος στρατηγὸς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τὸ κράτος περιελάμ-
βανε τὴν Συρία καὶ ὅλη τὴν Μ. Ἀσία. Στὴν ἀρχὴ εἶχε πρωτεύουσα τὴν
Σελεύκεια, κοντὰ στὸν Τίγρη ποταμὸ καὶ ἀργότερα τὴν Ἀν-
τιόχεια.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ στρατὸ ποὺ ἦταν ἐλληνικός, δλος ὁ ἄλλος πλη-
θυνμὸς ἦταν ἀπὸ διάφορες ξένες φυλές, ποὺ μιλοῦσαν δικές τους
γλῶσσες καὶ εἶχαν δικά τους ἥθη καὶ ἔθιμα. “Ἐτσι τὸ κράτος σιγά -
σιγὰ διαιρέθηκε σὲ μικρότερα βασίλεια καὶ ἀργότερα ὑποδουλώ-
θηκε στοὺς Ρώμαιους.

Μόνον ἡ πρωτεύουσα Ἀντιόχεια διετήρησε γιὰ πολὺ καιρὸ
τὸν ἐλληνικὸ πολιτισμὸ καὶ ἀνέπτυξε τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες.

4. Τὸ βασίλειο τῆς Μακεδονίας

Ο Κάσσανδρος καὶ οἱ ἀπόγονοὶ του προσπάθησαν νὰ βάλουν
τάξι στὴν Ἐλλάδα καὶ νὰ κρατήσουν τὴν ἡγεμονία τους. Γιὰ ἐκατὸ
χρόνια τὸ κατώρθωσαν, ἀλλὰ τὸ 197 π.Χ. περιωρίστηκαν μόνο
στὴ Μακεδονία κι ἔχασαν τὴν ἄλλη Ἐλλάδα.

Υστερα, ὅμως ἀπὸ λίγα χρόνια, τὸ 146 π.Χ. ἡ Μακεδονία
ὑποδουλώθηκε κι ἔγινε Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία.

5. Η "Ηπειρος και ο Πύρρος

"Η "Ηπειρος κατέχει τὸ βορειοδυτικὸ τμῆμα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια κατοικεῖτο ἀπὸ Ἑλληνες. Οἱ κάτοικοι τῆς ἥσαν γεωργοὶ καὶ κτηνοτρόφοι καὶ δὲν προώδευσαν, ὅπως οἱ ἄλλοι Ἑλληνες.

"Η "Ηπειρος ἔφθασε σὲ μεγάλη ἀκμή, καὶ γιὰ λίγο διάστημα, ὅταν βασιλιάς της ἔγινε ὁ **Πύρρος** τὸ 298 π.Χ. Αὐτὸς ἦταν δραστήριος καὶ γενναῖος στρατηγὸς καὶ μεγάλωσε τὸ κράτος του πρὸς νότον ὡς τὴν Ἀκαρνανία καὶ πρὸς βορρᾶν ὡς τὴν Ἰλλυρία, ὅπως λεγόταν τότε ἡ Ἀλβανία.

6. Η κατάστασι στὴν Ἑλλάδα μετά τὸ δάνατο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου

α) Ἀχαικὴ συμπολιτεία

Μετὰ τὸν Τρωϊκὸ πόλεμο στὴ βορειοδυτικὴ Πελοπόννησο δώδεκα πόλεις, ποὺ κυριώτερες, ἦσαν ἡ Δύμη, ἡ Πάτρα καὶ τὸ Αἴγιο εἰχαν κάμει συμπολιτεία, ἀλλὰ δὲν μπόρεσαν ν' ἀποχήσουν δύναμι.

Κατὰ τὸ 300 ὅμως π.Χ. ἡ συμπολιτεία δυνάμωσε κι ἔγινε ὑπολογίσιμη, ὅταν στρατηγός της ἔγινε ὁ **Ἀρατος** ἀπὸ τὴν Σικυῶνα.

Αὐτὸς διοίκησε καλὰ τὴ συμπολιτεία κι ἔδιωξε καὶ τοὺς Μακεδόνες ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Ἡταν 30 χρόνια στρατηγὸς τῆς συμπολιτείας καὶ τ' ὅνειρό του ἦταν νὰ ἐνώσῃ ὅλοκληρη τὴν Πελοπόννησο, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε.

β) Αίτωλικὴ συμπολιτεία

Οἱ Αίτωλοὶ ἦσαν γνωστοὶ ἀπὸ τὰ ὅμηρικὰ χρόνια καὶ ὁ μεγαλύτερος ἥρως τους ἦταν ὁ **Μελέαγρος**. Στὰ χρόνια ποὺ ἡ Ἀθήνα καὶ ἡ ἄλλη Ἑλλάδα ἀνέπτυξε τὸ θαῦμα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, οἱ Αίτωλοι δὲν εἰχαν καμμιὰ πρόσδοδο. Εἶχαν κι αὐτοὶ συμπολιτεία, ὅπως καὶ οἱ Ἀχαιοὶ καὶ κάθε χρόνο ἔκαναν συγκέντρωσι, ποὺ λεγόταν Παναιτώλιο.

Ἐκεῖ συζητοῦσαν γιὰ τὰ ζητήματα τῆς συμπολιτείας καὶ ἐξελέξαν τὶς ἀρχές τους: τὸ στρατηγό, τὸν ἵππαρχο καὶ τὸ γραμμα-

τέα τους. Δύναμι ἡ συμπολιτεία ἀπέκτησε κατὰ τὸ 280 π.Χ., ὅταν τὸ κέντρο ἦταν τὸ Θέρμο.

Ἡ συμπολιτεία ἀπλωνόταν ὡς τὴ Βοιωτία, τὴ Θεσσαλία καὶ τὴν Κεφαλληνία, ἀλλὰ τὴ δύναμι τῆς αὐτὴ δὲν τὴ χρησιμοποίησε γιὰ καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἀντὶ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὴν Ἀχαικὴ συμπολιτεία καὶ νὰ πολεμήσουν μαζὶ τοὺς Ρωμαίους, ποὺ σὲ λίγο τὸν ὑποδούλωσαν, πολεμοῦσαν μεταξύ τους.

7. Οἱ Ρωμαῖοι

Τὰ παλιὰ χρόνια κατὰ τὸν 800 π.Χ. στὴ σημερινὴ Ἰταλία ζοῦσαν οἱ πρόγονοι τῶν Ἰταλῶν, ποὺ λέγονταν Ρωμαῖοι.

Ἡ μυθολογία τους λέει, πῶς κατάγονταν ἀπὸ τὸν **Αἰνεία**, ποὺ φεύγοντας ἀπὸ τὴν Τροία, ὕστερα ἀπὸ τὸν Τρωϊκὸ πόλεμο, ἤλιθε στὴν Ἰταλία.

Τὸ ρωμαϊκὸ κράτος ἀρχισε νὰ μεγαλώνῃ καὶ νὰ γίνεται ἴσχυρό, δταν στὴν Ἡπειρο ἦταν βασιλιάς ὁ Πύρρος.

8. Οἱ πόλεμοι τοῦ Πύρρου μὲ τοὺς Ρωμαίους

Οἱ Ρωμαῖοι, ἀφοῦ ἀπέκτησαν δύναμι, θέλησαν νὰ ὑποδουλώσουν καὶ τὶς ἔλληνικὲς πόλεις τῆς κάτω Ἰταλίας. Αὐτὲς τότε ξήτησαν τὴ βοήθεια τοῦ Πύρρου.

Τὸ 281 π.Χ. ὁ Πύρρος μὲ 25 χιλιάδες στρατὸ καὶ 30 ἐλέφαντες μπῆκε στὰ πλοῖα κι ἔφθασε στὸν Τάραντα, ποὺ τὸν πολιορκοῦσαν οἱ Ρωμαῖοι. Στὴ μάχη ποὺ ἔγινε, οἱ Ρωμαῖοι νικήθηκαν καὶ ὁ Πύρρος βάδισε νὰ κυριεύσῃ καὶ τὴν πρωτεύουσά τους, τὴ Ρώμη. Ἐπειδὴ ὅμως κινδύνεψε νὰ κυκλωθῇ ἐπέστρεψε πάλι στὸν Τάραντα.

Τὴν ἄλλη γρονιὰ ἔδωσε δεύτερη μεγάλη μάχη μὲ τὸν Ρωμαίους κοντὰ στὴ πόλι "Ασκλαντα" καὶ τὸν νίκησε. Γυρίζοντας πάλι στὴν κάτω Ἰταλία νικήθηκε ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους τὸ 275 π.Χ. καὶ γύρισε στὴν Ἡπειρο.

Δὲν ἔμεινε ὅμως ἥσυχος. Ὅπεταξε τὴ Μακεδονία καὶ Θεσσαλία, κατέβηκε στὴν Πελοπόννησο κι ἔφθασε ἔξω ἀπὸ τὴ Σπάρτη. Ἐκεῖ ἔμαθε πῶς ἐρχόταν ἐναντίον του ὁ βασιλιάς τῆς Μακεδονίας **Ἀντίγονος** ὁ **Γονατᾶς**.

Οἱ δύο στρατοὶ συναντήθηκαν στὸ "Αργος" καὶ πολεμοῦσαν στοὺς

δρόμους τῆς πόλεως. Ἐπάνω στὴ μάχη μιὰ γυναικα τοῦ ἔρωτος ἀπὸ πάνω μιὰ κεφαλίδα καὶ τὸν σκότωσε τὸ 272 π.Χ.

Μετὰ τὸ θάνατό του ἡ Ἡπειρος ἔχασε τὴ δύναμι της καὶ ἀργότερα ἐγίνεται Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία.

9. Υποταγή της Έλλάδος στούς Ρωμαίους

Από τὸ 200 π.Χ. οἱ Ρωμαῖοι ἀρχισαν νὰ σχεδιάζουν τὴν ὑποδούλωσι τῆς Ἑλλάδος. Πρῶτα κτύπησαν τὸ δυνατὸ βασίλειο τῆς Μακεδονίας, ποὺ ἀντιστάθηκε ἀρκετὰ χρόνια. Οἱ Ἑλληνες δύως δὲν ἤσαν πιὰ ἐνωμένοι καὶ οἱ συμπολιτεῖες Ἀχαικὴ καὶ Αἰτωλικὴ δὲ θέλησαν, νὰ τοὺς βοηθήσουν.

Γι' αὐτὸν τὸ 168 π.Χ. τὸ βασίλειο τῆς Μακεδονίας ὑποτάχθηκε στοὺς Ρωμαίους καὶ ἔγινε Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία.

Αργότερα οι Ρωμαῖοι ὑπέταξαν καὶ τὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα, γιατὶ οἱ Ἑλληνες καὶ μπροστὰ σὲ τέτοιο κίνδυνο, δὲν κατώρθωσαν νὰ ἔνωθοῦν καὶ νὰ διμονοήσουν.

‘Η τελευταία μάχη πού ἔδωσαν οἱ Ἑλληνες μὲ τοὺς Ρωμαίους, ἔγινε κοντὰ στὸν Ἰσθμό. Νικήθηκαν ὅμως καὶ ὁ βάρβαρος στρατηγὸς τῶν Ρωμαίων **Μόρμιος** κατέστρεψε τὴν Κόρινθο καὶ τὴν ἔκαυσε. Ὅστερα γκρέμισε ὅλα τὰ φρούρια τῶν πόλεων τῆς Πελοποννήσου καὶ τὴν ἔκαμε ρωμαϊκὴ ἐπαρχία μὲ τὸ δνομα Ἀγαῖα.

Οι Ἑλληνες ἔμειναν 400 χρόνια σκλαβωμένοι στοὺς Ρωμαίους καὶ πλήρωναν ἐτήσιο φόρο στὴν Ρώμη.

Μὲ τὸν πολιτισμό της δύμως ἡ Ἑλλάδα σιγὰ - σιγὰ κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τὴν Ρώμη καὶ νὰ γίνη ὑπέρεργα ἀπὸ πολλὰ χρόνια μιὰ ἀνεξάρτητη Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία.

Εἰσαγωγὴ . . . . . Σελ. 3

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΡΟΓΣΤΟΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

1. Προέλληνες — Πελασγοί	» 5
2. Ἀχαιοί, οἱ πρῶτοι Ἑλληνες στὴν Ἑλλάδα	» 6
3. Ἡ κάθοδος τῶν Δωριέων	» 6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Α' Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

1. Ἡ λατρεία τῶν νεκρῶν	» 8
2. Τὰ Μαντεῖα	» 8
3. Τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν	» 9
4. Οἱ Ἀμφικτυονίες	» 10

Β' Η ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

1. Οἱ Πανελλήνιοι ἀγῶνες	» 11
2. Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες	» 12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α' ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

1. Σπαρτιάτες — Περίοικοι — Εἴλωτες	» 15
2. Ὁ Λυκοῦργος	» 15
3. Οἱ Νόμοι τοῦ Λυκούργου	» 17

ΟΙ ΜΕΣΣΗΝΙΑΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. Ὁ πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος	» 22
2. Ὁ δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος	» 23

Β' ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

1. Ἡ Ἀθῆνα	» 24
2. Ὁ Κόρδος	» 26
3. Οἱ ἀριστοχράτες καὶ δικύλων	» 26
4. Οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντα	» 28
5. Ὁ Σόλων	» 28
6. Οἱ Νόμοι τοῦ Σόλωνα	» 29
7. Κροῖσος καὶ Σόλων	» 32

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ
ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. Οι Ἑλληνικὲς ἀποικίες	Σελ. 34
2. Οι Πέρσες	» 35
3. Ἡ Ἰωνικὴ Ἐπανάστασι	» 36
4. Ἡ πρώτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Μαρ- δόνιος	» 37
5. Ἡ δεύτερη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Δάτις καὶ Ἀρταφέρνης	» 38
6. Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα	» 39
7. Ὁ θάνατος τοῦ Μιλτιάδη	» 43
8. Ὁ Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς	» 44
9. Ἡ τρίτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ξέρξης	» 46
10. Οἱ προετοιμασίες τῶν Ἑλλήνων	» 47
11. Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν	» 47
12. Ἡ ναυμαχία στὸ Ἀρτεμήσιο. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκαταλείπουν τὴν Ἀθήνα	» 50
13. Πολεμικὸ συμβούλιο τῶν Ἑλλήνων στὴ Σαλαμίνα	» 51
14. Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας	» 52
15. Ἡ φυγὴ τοῦ Ξέρξη. Προτάσεις τοῦ Μαρδονίου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους	» 54
16. Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν	» 55
17. Ἡ μάχη τῆς Μυκάλης	» 57

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

1. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὁ χρυσώνει τὴν Ἀθήνα καὶ τὸν Πειραιᾶ	Σελ. 58
2. Οἱ ἐπιθετικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν	» 58
3. Τὸ ἄδοξο τέλος τοῦ Παυσανίᾳ	» 59
4. Ὁ θάνατος τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ τοῦ Ἀριστείδη	» 61
5. Ὁ Κίμων.	» 62
6. Οἱ νίκεις τοῦ Κίμωνα κατὰ τῶν Περσῶν	» 63
7. Ὁ θάνατος τοῦ Κίμωνος	» 64

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Ο ΧΡΥΣΟΥΣ ΑΙΩΝΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗ

1. Ἡ Ἀθήνα στὴ μεγαλύτερη δόξα τῆς. Περικλῆς	Σελ. 66
2. Ἡ Ἀθηναϊκὴ συμμαχία	» 67
3. Τὸ πολίτευμα τῆς Ἀθήνας καὶ ὁ Περικλῆς	» 68
4. Τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ Περικλῆ. Τὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες	» 69

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

‘Η ἀφορμὴ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου	Σελ. 71
1. ‘Η πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου	» 72
α) Θάνατος τοῦ Περικλῆ	» 72
β) ‘Ο Κλέωνας καὶ ὁ Νικίας	» 73
2. ‘Η δεύτερη περίοδος τοῦ πολέμου	» 74
α) Καταστροφὴ τῶν Ἀθηναίων στὴ Σικελία	» 74
3. ‘Η τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου	» 75
α) Οἱ Σπαρτιάτες σμμαχοῦν μὲ τοὺς Πέρσες	» 75
β) Οἱ Ἀθηναῖοι ἀνακαλοῦν τὸν Ἀλκιβιάδη	» 76
γ) Λύσανδρος καὶ Καλλικρατίδας	» 77
δ) ‘Η ναυμαχία στοὺς «Ἀλγὸς Ποταμοὶ»	» 78
ε) Πολιορκία καὶ παράδοσι τῶν Ἀθηνῶν	» 79

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

1. Οἱ τριάκοντα τύραννοι. ‘Ο Θρασύβουλος	» 80
2. ‘Η ἀνάβασι τοῦ Κύρου	» 81
3. ‘Η καθόδος τῶν μυρίων. Ξενοφῶν	» 81
4. Πόλεμος μεταξὺ Σπάρτης καὶ Περσῶν. Ἀγησίλαος	» 83
5. ‘Η μάχη τῆς Κορωνείας	» 84

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

1. Οἱ Σπαρτιάτες καταλαμβάνουν τὴ Θήβα	» 85
2. ‘Ο Πελοπίδας ἐλευθερώνει τὴ Θήβα	» 85
3. Πελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας	» 86
4. ‘Η μάχη στὰ Λευκτρα	» 87
5. Ἐκστρατεία τοῦ Ἐπαμεινώδα στὴν Πελοπόννησο	» 88
6. ‘Η μάχη στὴ Μαντινεία. Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώδα	» 88

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΗΓΕΜΟΝΙΑ

1. ‘Η Μακεδονία καὶ οἱ Μακεδόνες	» 91
2. ‘Ο Φίλιππος ὁ Β'	» 92
3. ‘Ο ιερὸς πόλεμος καὶ ὁ Φίλιππος	» 95
4. ‘Η μάχη τῆς Χαιρωνείας	» 96
5. ‘Ο Φίλιππος ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων	» 96

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Η ΔΩΞΑ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ
Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

1. Η παιδική ήλικια τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου	Σελ. 98
2. Ὁ Ἀλέξανδρος βασιλιάς. Καταστροφὴ τῆς Θήβας	» 100
3. Ἡ μάχη στὸ Γρανικὸ ποταμὸ	» 101
4. Ὁ Γόρδιος δεσμὸς	» 103
5. Ἡ μάχη στὴν Ἰσσὸ	» 105
6. Ἡ μάχη στὰ Γαυγάμηλα	» 106
7. Ὁ Ἀλέξανδρος φθάνει στὶς Ἰνδίες	» 108
8. Ὁ θάνατος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου	» 109
9. Τὸ ἔργο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου	» 111

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ -

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

1. Ἡ διαιρεσὶ τοῦ Κράτους	» 112
2. Τὸ βασίλειο τῶν Πτολεμαίων	» 112
3. Τὸ βασίλειο τῶν Σελευκιδῶν	» 113
4. Τὸ βασίλειο τῆς Μακεδονίας	» 113
5. Ἡ Ἅπειρος καὶ ὁ Πύρρος.	» 114
6. Ἡ κατάστασι στὴν Ἑλλάδα μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου	» 114
α) Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία	» 114
β) Αἰτωλικὴ συμπολιτεία	» 114
7. Οἱ Ρωμαῖοι	» 115
8. Οἱ πόλεμοι τοῦ Πύρρου μὲ τοὺς Ρωμαίους	» 115
9. Υποταγὴ τῆς Ἑλλάδος στοὺς Ρωμαίους	» 116
Περιεχόμενα	» 117

Τὸ ἔξωφυλλο καὶ ἡ εἰκονογράφησι ἔγιναν
ἀπὸ τὸ ζωγράφο ΧΡΙΣΤΟ ΔΑΓΚΛΗ

ΝΕΑ ΣΕΙΡΑ
ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ

ΤΑΞΙΣ Γ'

- Αρ. 5. ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ
 » 6. ΜΥΘΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ
 » 7. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
 » 8. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ
 » 18. ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΤΑΞΙΣ Δ'

- Αρ.10. ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ
 » 11. ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΡΧ. ΕΛΛΑΔΟΣ
 » 12. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
 » 13. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ
 » 15. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
 » 18. ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΣΥΝΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΑΙ ΤΑΞΙΣ Γ' & Δ'

- Αρ.15. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
 (Α' και Β' έτος συνδ/λιας)
 » 16. ΙΣΤΟΡΙΑ
 (Α' έτος συνδ/λιας)
 » 17. ΙΣΤΟΡΙΑ
 (Β' έτος συνδ/λιας)
 » 18. ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ
 (Α' και Β' έτος συνδ/λιας)

ΤΑΞΙΣ Ε'

- Αρ.19. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
 » 20. ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
 » 21. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΗΠΕΙΡΩΝ
 » 22. ΦΥΣΙΚΗ & ΧΗΜΕΙΑ
 » 29. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ

- » 30. ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ
 » 23. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
 » 35. ΟΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΜΟΥ

(Έγκεκρ.)
 (Έλευθ.)
 »

ΤΑΞΙΣ ΣΤ'

- Αρ.24. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ & ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ (Έγκεκρ.)
 » 25. ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΕΩΤ. ΕΛΛΑΔΟΣ »
 » 26. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΕΥΡΩΠΗΣ »
 » 27. ΦΥΣΙΚΗ & ΧΗΜΕΙΑ »
 » 29. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ »
 » 30. ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ »
 » 28. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (Έλευθ.)
 » 35. ΟΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΜΟΥ »
 » 36. ΑΠΟ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ
 ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ »

ΣΥΝΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΑΙ ΤΑΞΙΣ Ε' & ΣΤ'

- Αρ.29. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ (Έγκεκρ.)
 (Α' και Β' έτος συνδ/λιας)
 » 30. ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ
 (Α' και Β' έτος συνδ/λιας)
 » 31. ΦΥΣΙΚΗ & ΧΗΜΕΙΑ
 (Α' έτος συνδ/λιας)
 » 32. ΦΥΣΙΚΗ & ΧΗΜΕΙΑ
 (Β' έτος συνδ/λιας)
 » 33. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (Έλευθ.)
 (Α' έτος συνδ/λιας)
 » 34. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
 (Β' έτος συνδ/λιας)
 » 35. ΟΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΜΟΥ
 » 36. ΑΠΟ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ
 ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ »

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

KENTAUROΣ

ΟΔΟΣ ΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 14 ΑΘΗΝΑΙ